Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РОМАНЮК ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.533(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ В УКРАЇНІ

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право
Галузь знань 081 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ І. М. Романюк

Науковий керівник **Марін Олександр Костянтинович,** кандидат юридичних наук, доцент

Львів – 2018

АНОТАЦІЯ

Романюк І. М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Львівський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Львів, 2018.

Дисертація присвячена кримінально-правовій характеристиці злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні. Розкрито стан дослідження кримінально-правової характеристики складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні. Відтак констатується, що категорія «кримінально-правова характеристика» є однією з фундаментальних категорій кримінального права. З'ясування змісту цього поняття має важливе значення для повної та об'єктивної характеристики злочину, а також визначення меж і сфери дії кримінального права.

Узагальнення наукових джерел із досліджуваної проблематики дало змогу виокремити низку теоретичних і практичних проблем щодо з'ясування: ознак та змісту поняття «злочини, що посягають на інтелектуальну власність»; об'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, зокрема: 1) особливості родового об'єкта складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, а отже, розміщення відповідних кримінально-правових норм у КК України; 2) предмета злочинів у сфері інтелектуальної власності; 3) суспільно небезпечного діяння та суспільно небезпечних наслідків як ознак об'єктивної сторони злочинів у сфері інтелектуальної власності; суб'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, зокрема доцільності застосування кримінально-правових заходів щодо юридичних осіб у разі вчинення уповноваженими

особами злочинів, що посягають на інтелектуальну власність; встановлення спеціального суб'єкта; вини та її форми, а також мети та мотиву при вчиненні злочинів у сфері інтелектуальної власності; кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність.

Під час розгляду ґенези становлення та розвитку законодавства щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності зазначено, що історичний розвиток законодавства, зокрема кримінального, тенденції його становлення в історичній ретроспективі зумовили сучасне розуміння права інтелектуальної власності та формування кримінального законодавства, що забезпечує його охорону. Встановлено, що виникнення такої охорони на кожному історичному проміжку часу обумовлювалось роллю та об'єктивною цінністю інтелектуальної власності для суспільства. Допоки інтелектуальна власність не стала предметом ринку, посягання на неї були відсутні, а отже, не було й об'єктивної потреби у її кримінально-правовій охороні.

З'ясовано ознаки та зміст поняття злочинів, що посягають на інтелектуальну власність. Вказано, що злочинам, які посягають на інтелектуальну власність, притаманна низка ознак, з-поміж яких: суспільна небезпечність, кримінальна протиправність, винність, наявність майнової шкоди.

Вивчено зарубіжний досвід кримінально-правової охорони інтелектуальної власності. Акцентовано, що у деяких державах кримінальне законодавство, що передбачає відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, виділено не лише в окремій главі кримінального кодексу, а й в окремому правовому акті, що сприяє якнайповнішій охороні вказаних прав. З огляду на це, зроблено висновок про доцільність розгляду питання щодо віднесення усіх норм, які передбачають відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, до окремого розділу, що є найбільш прийнятним для України.

Проаналізовано юридичний склад злочинів, що посягають на інтелектуальну власність (об'єкти складів цих злочинів, об'єктивні сторони, суб'єкти складів злочинів та їх суб'єктивні сторони).

Зроблено висновок, що об’єкт складів злочинів, передбачених ст. ст. 176, 177, 229 КК України, містить деякі спільні ознаки:

1) їх родовим об’єктом є правовідносини, які складаються у процесі реалізації права інтелектуальної власності;

2) предметом цих злочинів є окремі об’єкти права інтелектуальної власності.

З огляду на це, зауважено, що окрема група злочинів, а саме ті, юридичні склади яких містяться у ст. ст. 176, 177 та 229 КК України, посягають на відносини інтелектуальної власності, і їх родовим об’єктом є правовідносини, змістом яких є право інтелектуальної власності, що дає підстави для висновку про доцільність розміщення їх в окремій главі КК України.

Отже, логічним визначенням поняття об’єктивної сторони складу злочину загалом та тих, що посягають на інтелектуальну власність, зокрема, яке у повному обсязі відображатиме її реальний зміст, може бути таке: об’єктивна сторона злочину – це система передбачених кримінальним законом зовнішніх ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, що посягає на об’єкти кримінально-правової охорони, а також характеризують зовнішню сторону посягання особи на суспільні відносини та є предметом її суб’єктивної оцінки.

Зазначено, що суб’єктом злочину проти інтелектуальної власності може бути фізична особа, яка досягла певного, встановленого законодавством, мінімального віку. Оскільки у ч. 2 ст. 22 КК України не передбачено, що за злочини проти інтелектуальної власності кримінальна відповідальність настає з чотирнадцятирічного віку, то відповідно до ч. 1 ст. 22 КК України, за загальним правилом, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

Наголошено, що з-поміж підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру вчинення злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, відсутні. Натомість, як вважає автор, такі злочини доцільно внести до переліку ст. 96-3 КК України.

Аналіз юридичної літератури, судової практики дав змогу зробити висновок, що злочини у сфері інтелектуальної власності не можуть бути вчинені з необережності, а тільки умисно.

Мета, яку переслідують винні при вчиненні злочину, практично за усіма справами – це користь, нажива, а мотиви різні. В одних випадках – це скрутне матеріальне становище, життєві обставини, неможливість знайти іншу роботу, в інших – бажання швидко і без надзусиль заробити значні гроші.

Окреме місце відведено кваліфікованим та особливо кваліфікованим складам злочинів, що посягають на інтелектуальну власність. Зазначено, що кваліфікуючими ознаками злочинів, передбаченими ст.ст. 176, 177, 229 КК України є: вчинення злочину повторно (ч. 2 ст. 176, ст.ст. 177, 229); (вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою (ч. 2 ст. 176, ст.ст. 177 та 229); вчинення злочину, що завдав матеріальної шкоди у великому розмірі (ч. 2 ст. 176, ст.ст. 177, 229); вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища (ч. 3 ст. 176, ст.ст. 177, 229); вчинення злочину організованою групою (ч. 3 ст. 176, ст.ст. 177, 229); вчинення злочину, що завдав матеріальної шкоди в особливо великому розмірі (ч. 3 ст. 176, ст.ст. 177, 229).

З огляду на наявність ідентичних кваліфікуючих ознак, зроблено висновок про те, що за своєю природою злочини, що посягають на інтелектуальну власність, передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України є однаковими.

З’ясовано проблеми застосування та напрями вдосконалення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність. З цією метою виокремлено проблеми кваліфікації злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, та окреслено напрями удосконалення законодавства, що регламентує кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність.

Ключові слова: кримінально-правова характеристика; злочин; склад злочину; інтелектуальна власність; злочини, що посягають на інтелектуальну власність; кримінальна відповідальність.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Романюк І. М. Правова природа інтелектуальної власності як об'єкта кримінально-правової охорони / І. М. Романюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 3. – С. 1–10.

2. Романюк І. М. Вітчизняне законодавство у сфері кримінально-правового захисту інтелектуальної власності / І. М. Романюк // Митна справа. – 2010. – № 4 (70). – Ч. 2. – С. 73–77.

3. Романюк І. М. Етапи становлення системи охорони права інтелектуальної власності / І. М. Романюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 2. – С. 213–222.

4. Романюк І. М. Теоретико-методологічні підходи щодо кримінально-правової характеристики посягань на інтелектуальну власність / І. М. Романюк // Митна справа. – 2013. – Спец. випуск. – С. 235–240.

5. Романюк И. Н. Криминальная ответственность за нарушения авторских и смежных прав / И. Н. Романюк // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.science-education.ru/113.

6. Романюк І. М. Інтелектуальна власність: кримінально-правові аспекти дослідження / І. М. Романюк // Наукові записки Львівського університету бізнесу і права: зб. наук. праць з юридичних наук. – 2016. – Вип. 15. – С. 119–124.

7. Романюк І. М. Інтелектуальна власність: кримінально-правові аспекти дослідження / І. М. Романюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». – 2017. – № 876. – С. 284–289 (наукометрична база Index Copernicus).

8. Романюк І. М. Поняття інтелектуальної власності та необхідність її захисту / І. М. Романюк // Взаємодія громадян та правоохоронних органів в контексті формування правової держави: правові, історичні, філософські та

психологічні аспекти: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 15 травня 2008 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – С. 269–271.

9. Романюк І. М. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність / І. М. Романюк // Проблеми державотворення та правотворення в Україні (в контексті порівняльного правознавства та права на приватність): матеріали круглого столу (м. Львів, 22 травня 2009 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 215–218.

10. Романюк І. М. Інтелектуальна власність як об'єкт кримінально-правової охорони / І. М. Романюк // Порівняльне правознавство: загальнотеоретичні та галузеві аспекти: тези доповідей учасників круглого столу (м. Львів, 22 травня 2009 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 156–159.

11. Романюк І. М. Кримінально-правова охорона інтелектуальної власності в Україні / І. М. Романюк // Теоретичні та філософсько-правові аспекти державотворення та правотворення в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 14 травня 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 196–198.

12. Романюк І. Кримінально-правова охорона об'єктів авторського і суміжних прав / І. Романюк // Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку: зб. тез доповідей Першого науково-практичного круглого столу (м. Львів, 29 лютого 2016 р.). – Львів: ПП «Леся», 2016. – С. 65–68.

SUMMARY

Romanyuk I. M. The criminal characteristic of crimes that encroach on intellectual property in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Dissertation for obtaining a scientific degree of a candidate of legal sciences (Doctor of Philosophy) in speciality 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2018.

The dissertation is devoted to the criminal description of crimes that encroach on intellectual property in Ukraine. The state of the study of the criminal characterization of the crimes components, that encroach on intellectual property in Ukraine is detected. Simultaneously it is noted, that the category «criminal characteristic» is one of the main categories of criminal law. Clarification of the content of this concept is important for the complete and objective characterization of the crime, as well as the definition of the scope and sphere of criminal law.

It is emphasized that generalization of scientific sources from the studied problem has allowed to allocate a number of theoretical and practical problems connected with elucidation: the features and contents of the concept of «crimes that encroach on intellectual property»; objective features of the crimes components that encroach on intellectual property, in particular: 1) peculiarities of the generic object of crimes components that encroach on intellectual property, and, consequently, the location of the relevant criminal law provisions in the Criminal Code of Ukraine; 2) the subject of crimes in the field of intellectual property; 3) socially dangerous act and socially dangerous consequences as a signs of the objective aspect of crimes in the field of intellectual property; subjective features of the crimes components that encroach on intellectual property, in particular the expediency of applying criminal legal measures to legal entities in the case of committing by their authorized persons of the crimes that encroach on intellectual property; installation of a special subject; guilt and its forms, as well as the purpose and motive of the crime in the field of intellectual property; aggravated and extremely serious crimes components that encroach on intellectual property.

During consideration of the emergence and development of legislation concerning criminal protection of intellectual property, it is noted that the historical development of legislation, in particular criminal, the tendencies of its formation in historical retrospect leads to a modern understanding of the right of intellectual property and the formation of a criminal legislation that ensures its protection. It has been established that the emergence of such protection at each historical interval of time is conditioned by the role and objective value of intellectual property for

society. At a time when intellectual property has not yet become the subject of the market, there was no encroachment on it, and therefore there was no objective need for its criminal protection.

The features and contents of the concept of crimes that encroach on intellectual property are found out. It is noted, that the crimes that encroach on intellectual property are inherent in a number of features, among which: social danger, criminal wrongdoing, guiltiness, existence of property damage.

The foreign experience of criminal protection of intellectual property has been studied. It is emphasized that in a number of states criminal legislation, which provides for liability for violation of intellectual property rights, is allocated not only in a separate section of the criminal code, but also in a separate legal act, which promotes the maximum full protection of these rights. Taking into account the above-mentioned, it is concluded that it is expedient to consider the issue of referring all norms, that imply responsibility for violation of intellectual property in a separate section, that is most suitable for Ukraine.

The legal crimes components, that encroach on intellectual property (objects of the crimes components, objective parties, subjects of crimes components and their subjective aspects) are analyzed.

It is concluded that the object of the crimes components, provided in Art. 176, 177, 229 of the Criminal Code of Ukraine, contains some common features:

1) their generic object is the legal relationship which is formed in the process of realization of the right of intellectual property;

2) the subject of these crimes are separate objects of intellectual property rights.

Taking into account the above-mentioned, it is noted that a separate group of crimes, namely those whose legal compositions is contained in Art. 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine, encroach on the relations of intellectual property, and their generic object is a legal relationship, the content of which is the right of intellectual property, which gives grounds for concluding that it is expedient to place them in a separate chapter of the Criminal Code of Ukraine.

It is concluded, that the logical definition of the notion of the objective side of the crime as a whole and those that encroach on intellectual property in particular, which fully reflects its real meaning, may be as follows: the objective side of the crime is the system of external attributes provided by the criminal law, which characterize the external manifestation of a socially dangerous act that infringes upon the objects of criminal protection, as well as characterizes the external aspect of the person's encroachment on social relations and is the subject of its subjective assessment.

It is noted, that the subject of a crime against intellectual property may be an individual, who has reached a certain minimum age, established by the legislation . As in Part 2 of Art. 22 of the Criminal Code of Ukraine is not provided that criminal liability for crimes against intellectual property comes from the age of fourteen, then according to Part 1 of Art. 22 of the Criminal Code of Ukraine, persons who have reached the age of sixteen before the commission of the crime are subjects of criminal liability, according to general rule.

It is emphasized that there are no grounds for applying to legal entity criminal character measures committing crimes, which encroach on intellectual property. Instead, the author believes, that such crimes should be included in the list of Art. 96-3 of the Criminal Code of Ukraine.

An analysis of legal literature and jurisprudence has allowed to conclude, that crimes in the area of intellectual property can not be committed carelessly, but only intentionally.

The purpose that is pursued by guilty in committing a crime in virtually all cases is a benefit, enrichment, and motives are different. In some cases, this is a difficult financial situation, life circumstances, the inability to find another job, in other cases – it is a desire to quickly and easily earn a lot of money.

A special place is dedicated to aggravated and extremely serious crimes components, that encroach on intellectual property. It is noted that qualifying features of crimes provided in Art. 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine are: committing a crime repeatedly (Part 2 of Article 176, 177 and 229 of

the Criminal Code of Ukraine); (committing of a crime by a group of persons under the previous agreement (Part 2 of Articles 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine), committing a crime that has caused material damage to a large extent (Part 2 of Article 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine), committing a crime by official using the official position (Part 3 of Articles 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine), committing an offense by an organized group (Part 3 of Article 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine), committing a crime that has caused material damage in especially large scale (Part 3 of Article 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine).

Considering the presence of identical qualifying features, it is concluded that by their nature crimes that encroach on intellectual property are provided for by Art. 176, 177 and 229 of the Criminal Code of Ukraine are the same.

It is revealed the problems of application and directions of perfection of criminal provisions which imply responsibility for crimes which encroach on intellectual property. For this purpose, the problems of qualification of crimes which encroach on intellectual property are identified and the directions of improvement of the legislation which regulates criminal responsibility for offenses that encroach on intellectual property are outlined.

Key words: criminal characteristic; crime; crime composition; intellectual property; offenses that encroach on intellectual property; criminal liability.

LIST OF WORKS PUBLISHED BY THE AUTHOR ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION

1. Romanyuk I. M. Legal nature of intellectual property as an object of criminal law protection // I. M. Romanyuk // Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs. Legal series. Collection of scientific works. – Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2009. – Vol. 3. – Pp. 1–10 (In Ukrainian).

2. Romanyuk I. M. Domestic legislation in the field of criminal legal protection of intellectual property / I. M. Romanyuk // Customs Affairs. – 2010. – № 4 (70). – Part. 2. – Pp. 73–77 (In Ukrainian).

3. Romanyuk I. M. Stages of formation of the system of protection of intellectual property rights / I. M Romanyuk // Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs. Legal series. Collection of scientific works. – Lviv: LSUFA, 2011. – Vol. 2. – Pp. 213–222 (In Ukrainian).

4. Romanyuk I. M. Theoretical and methodological approaches to the criminal and legal characterization of encroachments on intellectual property / I. M. Romanyuk // Customs Affairs. – 2013. – Special issue. – Pp. 235–240 (In Ukrainian).

5. Romanyuk I. M. Criminal responsibility for violations of copyright and related rights / I. M. Romanyuk // Modern problems of science and education. – 2014. – № 2. URL: http://www.science-education.ru/113 (In Russian).

6. Romanyuk I. M. Intellectual property: criminal and legal aspects of research / I. M. Romanyuk // Scientific notes of Lviv University of Business and Law. Collection of scientific works from legal sciences. – 2016. – Vol. 15. – Pp. 119–124 (In Ukrainian).

7. Romanyuk I. M. Intellectual property: criminal and legal aspects of research / I. M. Romanyuk // Herald of Lviv Polytechnic National University. Series. Legal sciences. – 2017. – № 876. – Pp. 284–289 (science-based base Index Copernicus).

8. Romanyuk I. M. The concept of intellectual property and the need for its protection / I. M. Romanyuk // Interaction of citizens and law enforcement bodies in the context of the formation of a law-bound state: legal, historical, philosophical and psychological aspects: theses of the All Ukrainian scientific and practical conference (May 15, 2008). – Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2008. – Pp. 269–271 (In Ukrainian).

9. Romanyuk I. M. Formation and development of Ukrainian legislation on intellectual property / I. M. Romanyuk // Problems of state-building and law-making in Ukraine (in the context of comparative law and the right to privacy): materials of the round table (Lviv, May 22, 2009). Ministry of Internal Affairs of Ukraine; Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2009. – Pp. 215–218 (In Ukrainian).

10. Romanyuk I. M. Intellectual property as an object of criminal legal protection / I. M. Romanyuk // Comparative Law: general-purpose and industrial aspects: theses of the round table participants' reports (Lviv, May 22, 2009). Ministry of Internal Affairs of Ukraine; Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2009. – Pp. 156–159 (In Ukrainian).

11. Romanyuk I. M. Criminally legal protection of intellectual property in Ukraine / I. M. Romanyuk // Theoretical, philosophical and legal aspects of state-building and law-making in Ukraine: materials of the international scientific and practical conference (Lviv, May 14, 2010). Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2010. – Pp. 196–198 (In Ukrainian).

12. Romanyuk I. M. Criminal law protection of objects of copyright and related rights / I. M. Romanyuk // Administrative law and process: problems and prospects of development: collection of thesis of the first scientific and practical round table reports (Lviv, February 29, 2016). – Lviv: private enterprise «Lesya», 2016. – Pp. 65–68 (In Ukrainian).

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 16
ВСТУП 17
РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ПІДҐРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ,
ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ 23
1.1 Стан дослідження питань
кримінально-правової характеристики складів злочинів,
що посягають на інтелектуальну власність в Україні 23
1.2 Ґенеза становлення та розвитку законодавства
щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності 36
1.3 Ознаки та зміст поняття злочинів,
що посягають на інтелектуальну власність 51
1.4 Зарубіжний досвід кримінально-правової охорони
інтелектуальної власності 66
Висновки до першого розділу 86
РОЗДІЛ 2
ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ,
ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ 88
2.1 Об’єкти складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність 88
2.2 Ознаки об’єктивної сторони складів злочинів,
що посягають на інтелектуальну власність 110
2.3 Ознаки суб’єктів складів злочинів,
що посягають на інтелектуальну власність 130
2.4 Ознаки суб’єктивної сторони складів злочинів,
що посягають на інтелектуальну власність 141
2.5 Кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади злочинів,
що посягають на інтелектуальну власність 149
Висновки до другого розділу 162

РОЗДІЛ 3
ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ, ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ 164
3.1 Проблеми кваліфікації злочинів, що посягають на інтелектуальну власність 164
3.2 Напрями удосконалення законодавства, що регламентує кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність 181
Висновки до третього розділу 194
ВИСНОВКИ 195
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 202
ДОДАТКИ 229

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВОІВ	Всесвітня організація інтелектуальної власності
ГК України	Господарський кодекс України
ДАП	Договір з авторського права
ДВФ	Договір з використання фонограм
ЄС	Європейський Союз
КК України	Кримінальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МОН України	Міністерство освіти і науки України
СБУ	Служба безпеки України
СНД	Співдружність Незалежних Держав
СОТ	Світова організація торгівлі
ЦК України	Цивільний кодекс України
НМДГ	Неоподатковуваний мінімум доходів громадян

ВСТУП

Актуальність теми. Суспільство створює умови для розвитку науки, культури і техніки, а вагомим чинником для реалізації цих умов є правова основа. Так, ст. 54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Реалізація права інтелектуальної власності та його захист є одним із основних напрямів державної політики України з питань національної безпеки, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. Окрім цього, в Україні для належного захисту права інтелектуальної власності створено законодавчу базу, низку законів про інтелектуальну, творчу діяльність та інші підзаконні акти. Однак сама система охорони права інтелектуальної власності не позбавлена низки істотних недоліків, суперечливих положень, окремих неузгодженостей та прогалин. Тому одним із фундаментальних способів захисту права інтелектуальної власності є кримінально-правовий. Кримінальна відповідальність за посягання на інтелектуальну власність передбачена у ст.ст. 176, 177, 229 КК України.

Дослідженню процесів становлення кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності та кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, у вітчизняній юридичній науці приділяли увагу такі українські вчені: Г. Андрощук, П. Андрушко, П. Берзін, М. Братасюк, В. Гулкевич, Н. Гуторова, О. Дудоров, В. Жаров, А. Коваль, С. Лихова, В Мельник, О. Мельник, А. Нерсесян, В. Паламарчук, О. Радутний, О. Святоцький, О. Супрун, О. Тропін, В. Харченко та інші. З-поміж зарубіжних науковців, які досліджують проблеми інтелектуальної власності, можна назвати Л. Бентлі, Т. Волкова, Ю. Громова, В. Дозорцева, М. Коршунова, Б. Шермана та інших.

Методологічну основу дослідження становлять праці і українських, і зарубіжних учених із різних галузей юридичної науки, з-поміж яких: С. Алексєєв, В. Грищук, О. Грищук, М. Гуренко-Вайцман, М. Микієвич,

М. Кельман, Д. Керімов, М. Козюбра, С. Комаров, А. Коренєв, М. Костицький, В. Кудрявцев, В. Лемак, В. Макарчук, В. Навроцький, В. Нор, В. Ортинський, П. Рабінович, Ю. Римаренко, С. Сливка, О. Скакун, В. Тацій, В. Титов, Р. Халфіна, В. Шакун, І. Шутак та інші.

Попри чималу кількість наукових праць і розробок у сфері охорони прав інтелектуальної власності, теоретичні проблеми їх кримінально-правової характеристики є досі недостатньо вивченими.

Водночас і на практиці виникають труднощі із застосуванням норм, які забезпечують охорону інтелектуальної власності. Це обумовлено їх складною законодавчою конструкцією і наявністю у диспозиціях ст.ст. 176, 177, 229 КК України оцінних ознак та посилань на інші закони і нормативні акти.

Отже, ситуація, яка склалася у законодавстві, науці та правозастосовній практиці, засвідчує необхідність та своєчасність комплексного дослідження проблем кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконане на кафедрі кримінально-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ за напрямом «Проблеми реформування правової системи України» (державний реєстраційний номер 0109U007853).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дослідження – здійснити комплексну кримінально-правову характеристику злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, та сформулювати пропозиції, рекомендації щодо вдосконалення кримінально-правового захисту права інтелектуальної власності.

Відповідно до мети окреслено такі *задачі* дослідження:

– з'ясувати стан розробки питань кримінально-правової характеристики посягань на інтелектуальну власність у кримінально-правовій літературі;

– проаналізувати становлення та розвиток кримінально-правової охорони інтелектуальної власності;

– з'ясувати ознаки та поняття злочинів, що посягають на інтелектуальну власність;

– дослідити регламентацію посягань на інтелектуальну власність за кримінальним законодавством зарубіжних держав;

– проаналізувати об’єктивні ознаки складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність;

– встановити суб’єктивні ознаки складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність;

– проаналізувати кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади злочинів, що посягають на інтелектуальну власність.

– встановити правила кваліфікації злочинів, що посягають на інтелектуальну власність;

– запропонувати напрями удосконалення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність.

Об’єктом дослідження є правові відносини, що виникають у сфері кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні.

Предметом дослідження є кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні.

Методи дослідження застосовано з огляду на мету і задачі дисертаційної роботи. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання. Головним у цій системі постає *діалектичний* метод, що сприяв розгляду і дослідженню проблеми у рамках її соціального змісту та юридичної форми і здійсненню системного аналізу кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність (підрозділи 1.1, 1.3, 1.4). За допомогою *логіко-семантичного* методу поглиблено понятійний апарат, визначено загальні засади відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 2.3). *Системно-структурний* та *порівняльно-правовий* методи дали змогу розглянути питання кримінально-правової охорони інтелектуальної власності України, проаналізувати ознаки об’єктивної та суб’єктивної сторони посягань на інтелектуальну власність (підрозділи 1.5, 2.2, 2.4). Використання *соціологічного* та *статистичного* методів сприяло узагальненню юридичної практики, аналізу

емпіричної інформації у межах теми дисертації (підрозділи 1.3, 1.5, 2.1, 2.4). *Історико-правовий* метод застосовувався для вивчення ґенези становлення та розвитку законодавства щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності, узагальнення досвіду захисту права інтелектуальної власності у державах-учасницях Європейського Союзу та інших зарубіжних державах (підрозділи 1.1, 1.2, 1.6). За допомогою *формально-юридичного* методу досліджено зміст правових норм, які передбачають кримінальну відповідальність за порушення права інтелектуальної власності, сформульовано пропозиції щодо їх удосконалення (підрозділи 1.4, 1.5, 2.1, 2.3).

Нормативною основою дослідження є Конституція України, чинне кримінальне і цивільне законодавство України. Науково-теоретичною – наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених із питань кримінального права, логіки, філософії, енциклопедично-довідкова література та законодавство деяких іноземних держав. У роботі проаналізовано постанови Пленуму Верховного Суду України.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали, які характеризують діяльність державних органів щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності, узагальнення результатів їх практичної діяльності, довідкові видання, матеріали опитування (75 респондентів – співробітників органів прокуратури та слідчого управління ГУМВС України у Львівській області), а також судова практика та кримінальні провадження за злочинами, що посягають на інтелектуальну власність.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є самостійною завершеною роботою, яка присвячена кримінально-правовій характеристиці злочинів, що посягають на інтелектуальну власність. У результаті виконаного дослідження сформулювало такі концептуальні положення, що вирізняються науковою новизною і мають важливе теоретичне та практичне значення:

вперше:

– визначено поняття «злочин, що посягає на інтелектуальну власність», під яким запропоновано розуміти суспільно небезпечні, винні та протиправні діяння, що передбачені кримінальним законодавством, вчинені суб’єктами

таких злочинних діянь і посягають на майнові та особисті немайнові права на результати інтелектуальної творчої діяльності особи і завдають матеріальної шкоди особі, установі або організації та державі або створюють таку загрозу;

− запропоновано у ст. 176 КК України встановити як кваліфікуючу ознаку – примушування до співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для життя і здоров'я автора або його близьких родичів, а також особливо кваліфікуючу ознаку – примушування до співавторства із застосуванням насильства, що становить небезпеку для життя і здоров'я автора або його близьких родичів;

− обґрунтовано доцільність застосування засобів кримінально-правового характеру до юридичних осіб у зв'язку із вчиненням уповноваженими особами від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України;

удосконалено:

− питання щодо формулювання спільної примітки до ст.ст. 176, 177, 229 КК України, з огляду на однакову природу вказаних злочинів;

− підходи щодо віднесення злочину у сфері інтелектуальної власності до злочинів із простою формою вини, тобто такою, коли ставлення до діяння і наслідків характеризується однією формою вини;

дістали подальший розвиток:

− положення про необхідність внесення змін до кримінального кодексу України шляхом створення розділу VI-А «Злочини у сфері інтелектуальної власності», до складу якого запропоновано включити ст.ст. 176, 177, 229;

− аналіз історичного досвіду регулювання відповідальності за злочини, що посягають на інтелектуальну власність;

− науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства у сфері кримінально-правової охорони інтелектуальної власності, зокрема внесення змін та доповнень до Кримінального кодексу України.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані за результатами дисертаційної роботи положення можуть бути використані у:

– *науково-практичній діяльності* – у рамках правових досліджень;

– *правотворчості* – для вдосконалення системи кримінально-правової охорони інтелектуальної власності;

– *правозастосовній діяльності* – під час кримінально-правової кваліфікації відповідних посягань.

– *навчальному процесі* – під час викладання навчальної дисципліни «Кримінальне право України. Особлива частина» (Довідка НУ «Львівська політехніка» від 14.12.2017 № 67-10/753).

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи оприлюднено на таких науково-практичних заходах: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Взаємодія громадян та правоохоронних органів в контексті формування правової держави: правові, історичні, філософські та психологічні аспекти» (м. Львів, 15 травня 2008 р.); круглому столі «Проблеми державотворення та правотворення в Україні (в контексті порівняльного правознавства та права на приватність)» (м. Львів, 22 травня 2009 р.); круглому столі «Порівняльне правознавство: загальнотеоретичні та галузеві аспекти» (м. Львів, 22 травня 2009 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 21 травня 2014 р.); науково-практичному круглому столі «Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку» (м. Львів, 29 лютого 2016 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 12 публікаціях, із них шість – наукові статті у фахових виданнях, із яких одна внесена до наукометричної бази даних «Index Copernicus», одна – у зарубіжному виданні, а також п’ять – тези виступів на науково-практичних заходах.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, що охоплюють одинадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок, із них основного тексту – 185 сторінок, 27 сторінок – список використаних джерел (287 найменувань), 6 додатків розміщено на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ПІДҐРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

1.1 Стан дослідження питань кримінально-правової характеристики складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні

Сьогодення та світова практика переконливо доводять, що інтелектуальна власність є найціннішим капіталом держави, адже перетворення інтелектуальних досягнень у конкурентноздатну продукцію сприяло створенню інноваційних моделей економік багатьох економічно розвинених країн. За постійного динамічного розвитку науки та техніки, що відбувається в сучасному світі, інтелектуальна діяльність людини набуває надзвичайно вагомого значення, адже усі досягнення у сфері суспільного виробництва є нічим іншим як результатами творчої діяльності, що в сукупності становлять інтелектуальну власність.

Зі здобуттям незалежності наша держава значно більше уваги стала приділяти розвитку сфери інтелектуальної власності, а також регулюванню відносин, що виникають з цього приводу. Це зумовлено насамперед тим, що інтелектуальна діяльність людини є важливою і для духовного розвитку людства, і для економічного розвитку держави. Вагомим чинником у цьому аспекті є також формування глобального інформаційного простору, підґрунтя якого – комп’ютерна інформація та інформаційні технології.

Можемо констатувати, що попри низку недоліків, вітчизняна система правової охорони інтелектуальної власності в Україні загалом функціонує на задовільному рівні і формально відповідає основним міжнародним вимогам і стандартам. Зокрема, статистичні дані Державного департаменту інтелектуальної власності МОН України свідчать про постійне зростання кількості виданих охоронних документів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, інші об’єкти права інтелектуальної власності [1].

Водночас з огляду на комплекс проблем, що нині існують і потребують термінового вирішення, не можна стверджувати, що ефективність системи охорони інтелектуальної власності є достатньою. А це, своєю чергою, перешкоджає розвитку інноваційної діяльності, утворенню в Україні цивілізованого ринку інтелектуальної власності.

Попри активну роботу правоохоронних органів зі захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень злочинності у цій сфері досі є високим, що дає підстави для низької оцінки якості охорони інтелектуальної власності в Україні. Особливо це стосується аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення тощо. Так, наприклад, за даними Міжнародної федерації виробників фонограм, Україна лідирує в Європі за рівнем піратства з показником близько 95% від загального обсягу ринку [2]. Ще одна міжнародна організація – Асоціація виробників програмного забезпечення – у своєму «Звіті про піратство» віднесла Україну до десятки країн-піратів програмного забезпечення, де вона, із показником піратства 89%, поділяє з Індонезією третє–четверте місця після В’єтнаму і Китаю, випереджаючи Російську Федерацію [3].

Нині в Україні для належної охорони інтелектуальної власності створено певну законодавчу базу, низку законів про інтелектуальну, творчу діяльність та інші підзаконні акти. Ці законодавчі засади загалом спроможні забезпечити охорону інтелектуальної власності на належному рівні, хоча власне система охорони інтелектуальної власності не позбавлена низки істотних недоліків, суперечливих положень, окремих неузгодженостей та прогалин. Саме тому одним із фундаментальних способів охорони інтелектуальної власності є кримінально-правовий.

Порушення прав інтелектуальної власності шляхом вчинення злочинів, що посягають на її об’єкти, безумовно, зачіпає не лише особу, якій належить право інтелектуальної власності, а й суспільство та державу загалом, що актуалізує питання кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні, а також кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність.

Визначаючись із критеріями кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, найперше необхідно зазначити, що категорія «кримінально-правова характеристика» є однією з фундаментальних категорій кримінального права. Вона розглядається у тісному зв'язку з криміналістичною, кримінологічною, кримінально-виконавчою та оперативно-розшуковою характеристиками. З'ясування змісту цього поняття має важливе значення для повної й об'єктивної характеристики злочину, а також визначення меж і сфери дії кримінального права. Слід зауважити, що поняття кримінально-правової характеристики розглядається у багатьох наукових працях, однак в теорії кримінального права однозначне доктринальне розуміння цього терміна ще не вироблене.

Якщо з'ясовувати значення цього терміна шляхом встановлення семантичного значення кожного зі слів, що його утворюють, то згідно з енциклопедичними словниками, слово «кримінальна» означає така, що характеризує карні злочини та їх розслідування [4, с. 587]. Натомість «правовий» (або «юридичний») – це такий, що стосується права [4, с. 1001], пов'язаний із законодавством, правовими нормами і практичним їх застосуванням; з вивченням і науковою розробкою правознавства, юриспруденції [4, с. 1015]. Із цих визначень можна зробити висновок, що «кримінально-правова» – це така, що пов'язана із законом про кримінальну відповідальність, практикою правозастосування, відповідною теорією.

Водночас ще один термін, який потребує з'ясування, – це «характеристика». У тлумачному словнику знаходимо таке пояснення: характеристика – це опис, визначення істотних, характерних особливостей, ознак кого-, чого-небудь [5, с. 956].

Кримінально-правова характеристика злочину – це опис, визначення істотних, характерних його особливостей та ознак; система відомостей про істотні, характерні особливості й ознаки злочину.

У науковій літературі акцентується на тому, що в контексті кримінально-правової характеристики можна розглядати і злочин, і будь-яку іншу категорію

кримінального права. Наприклад, кримінально-правову характеристику суб'єкта злочину, осудності, вини, повторності, сукупності, рецидиву, обставин, що виключають злочинність діяння, покарання тощо [6, с. 56].

З огляду на це, науковці виокремлюють кримінально-правову характеристику злочину та кримінально-правову характеристику інших категорій кримінального права [7, с. 123; 8, с. 78; 9, с. 117]. Водночас кримінально-правова характеристика, як і інші правові характеристики, котрими послуговуються у науках кримінально-правового циклу, має власну структуру (внутрішню будову, що складається з певних елементів) [10, с. 56]. Так, зокрема, вчені В. Борисов та О. Пащенко до елементів кримінально-правової характеристики віднесли такі:

1) соціальну зумовленість установлення та збереження кримінальної відповідальності за певний вид злочинів;

2) суспільну небезпечність певного виду злочинів як їх матеріальний субстрат;

3) протиправність діяння та її місце в системі нормативного визначення заборони відповідного виду суспільно небезпечної поведінки;

4) склад певного виду злочинів;

5) суспільно небезпечні наслідки та інші обставини вчинення злочинів, що перебувають за межами складу певного виду злочинів, але притаманні їх учиненню;

6) особу злочинця [11, с. 181–182].

Аналіз деяких наукових робіт, присвячених кримінально-правовій характеристиці злочинів, засвідчує, що до змісту кримінально-правової характеристики злочину автори цих досліджень відносять різні елементи. Зазвичай це ознаки складу злочину; кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки; відмежування від суміжних злочинів правопорушень та дисциплінарних проступків; історію виникнення, становлення та розвитку кримінальної відповідальності за злочин; зарубіжний та міжнародний досвід кримінальної відповідальності за злочин; сукупність злочинів [12; 13, с. 30].

Натомість в окремих випадках до кримінально-правової характеристики злочину відносять також соціальну зумовленість кримінальної відповідальності (кримінально-правової заборони, кримінально-правового захисту [14; 15; 16]; звільнення від кримінальної відповідальності [17; 18]; поняття злочину [19; 20; 21; 22; 23]; ознаки злочину [23]; систему злочинів [14; 19]; суспільну небезпечність злочину [22; 24]; місце злочину в Особливій частині КК України, основний зміст об'єкта кримінально-правової охорони, механізм посягання та основні кримінально-правові форми охорони прав [25]; підстави та принципи криміналізації [20; 26; 27; 28]; окремі питання караності [18]; законодавство, що регламентує відповідальність [29]; обставини, що виключають злочинність діяння [23]; співвідношення з іншими злочинами [30]; запобігання злочинним порушенням [31] тощо).

Водночас, на нашу думку, майже всі ознаки злочину, за винятком суспільної небезпеки, конкретизовані в юридичній конструкції – склад злочину, який утворюють чотири елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона. Усі ці елементи мають обов'язкові та факультативні ознаки – суспільні відносини, предмет злочину, потерпілий від злочину, діяння, наслідок, причинно-наслідковий зв'язок, місце, час, спосіб, знаряддя і засоби вчинення злочину, ознаки загального та спеціального суб'єкта, вина, мотив, мета та емоційний стан. З огляду на це, склад злочину є однією з основних складових його кримінально-правової характеристики.

Однак слід наголосити, що кримінально-правова характеристика будь-якого злочину має охоплювати елементи, необхідні для правильної кваліфікації цього злочину. Водночас необхідно пам'ятати, що кожний злочин – індивідуальний, а тому набір елементів та ознак кримінально-правової характеристики у кожному випадку має специфічний характер і їх вибір зумовлений, передусім, принципом доцільності.

З огляду на викладене, вважаємо, що для повного та всебічного наукового вивчення злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, окрім елементів складу злочину, доцільно розглянути історію виникнення, становлення та

розвитку кримінальної відповідальності за злочини проти інтелектуальної власності і законодавства щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності, а також зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за вказані злочини, що сприятиме вирішенню певних проблем у контексті застосування кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність в Україні.

Питанню удосконалення кримінально-правової охорони інтелектуальної власності можуть сприяти і теоретичні наукові розробки вчених інших галузей юридичної науки, зокрема цивільного права, які слугуватимуть підґрунтям для розробки нормативно-правових актів.

Так, С. М. Клейменова досліджувала авторські правовідносини як форму реалізації правомочностей суб'єктів авторського права. Дослідниця визначила суть авторського права в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. Виявила причини неможливості застосування правової категорії «інтелектуальна власність» до авторських прав і обґрунтувала доцільність використання категорії «виключні права». Запропонувала змінити структуру положень нового Цивільного кодексу з питань установлення системи належних авторам особистих немайнових і майнових прав, проаналізувала поняття авторських правовідносин абсолютних і відносних. У роботі С. М. Клейменової досліджено проблеми понять об'єкта та суб'єкта авторських правовідносин; визначено ознаки, структурні елементи твору як об'єкта авторських правовідносин, а також правовий статус суб'єктів авторського права, яких запропоновано розглядати як первісних (автору чи співавторів твору) та похідних (спадкоємців й інших правоволодільців); розглянуто особливості основ виникнення абсолютних і відносних авторських правовідносин; висвітлено найбільш поширені способи здійснення авторських прав, зокрема авторські договори [32].

Різноманітні аспекти інтелектуальної власності Т. В. Павленко розглядав з позиції економіки. Зокрема, у його дослідженні визначено зміст поняття «економічний механізм управління інтелектуальною власністю підприємства» й уточнено визначення категорії «інтелектуальна власність» як системи

економіко-правових відносин власності щодо результатів творчої діяльності працівників. Розроблено та впроваджено концепцію управління інтелектуальною власністю промислового підприємства на основі моделі проблемно-діагностичного моніторингу пріоритетних напрямів досліджень, що підвищить раціоналізацію економічної поведінки підприємства за умов обмеженості ресурсів за рахунок спрямування активності творчих працівників у найбільш перспективні напрями розвитку науки та техніки. Удосконалено теоретичні положення щодо економічної природи та змісту структурних елементів системи управління інтелектуальною власністю промислового підприємства. Удосконалено процедуру оцінювання ефективності реалізації економічного механізму управління інтелектуальною власністю промислового підприємства, а саме виокремлено перелік показників стратегічного й оперативного управління інтелектуальною власністю. Визначено вплив об’єктів права інтелектуальної власності на підвищення конкурентоспроможності підприємства, що сприятиме підвищенню усвідомлення ролі інтелектуальної власності як стратегічного активу, який є основою набуття сталих конкурентних переваг підприємства. Наведено методичні рекомендації щодо удосконалення економічного механізму управління інтелектуальною власністю промислового підприємства, які ґрунтуються на проблемно-діагностичному моніторингу пріоритетних напрямів досліджень, що дасть змогу підвищити раціоналізацію економічної поведінки підприємства за умов обмеженості ресурсів за рахунок спрямування активності творчих працівників у найбільш перспективні напрями розвитку науки та техніки [33].

А. В. Єременко розглянув інтелектуальну власність у глобальній торговій системі. У його роботі висвітлено процеси інтернаціоналізації прав інтелектуальної власності, етапи створення сучасної міжнародної системи регулювання, пов’язаних із торгівлею прав інтелектуальної власності. Розкрито роль інтелектуальної власності у формуванні мікро- та макрорівневих конкурентних переваг суб’єктів міжнародної економічної діяльності. Ідентифіковано ключові чинники інтернаціоналізації інтелектуальної власності та

виявлено тенденції розвитку світового ринку об’єктів інтелектуальної власності. Обґрунтовано напрями вдосконалення національних систем регулювання прав інтелектуальної власності: створення систем протидії недобросовісній конкуренції у цій сфері, забезпечення захисту об’єктів інтелектуальної власності в інформаційних мережах та вдосконалення оцінки вартості їх прав у міжнародній торгівлі. Визначено шляхи розвитку регулювання прав інтелектуальної власності в Україні на законодавчо-нормативному, інституціональному та підприємницькому рівнях [34]. Із економічної позиції інтелектуальну власність досліджували О. М. Литвин [35], О. В. Манжура [36] та Т. О. Гусаковська [37].

У контексті проблем інтелектуальної власності М. Ю. Потоцький здійснив загальнотеоретичне вивчення правового регулювання інтелектуальної власності в Україні та навів пропозиції з урахуванням особливостей національної законотворчої діяльності у цій сфері щодо вдосконалення концептуальних дефініцій основних і суміжних правових понять і категорій – «інтелектуальна власність», «загальносоціальне право інтелектуальної власності», «суб’єктивне право інтелектуальної власності», «зміст суб’єктивного права інтелектуальної власності», «здійснення суб’єктивного права інтелектуальної власності», «межі здійснення суб’єктивного права інтелектуальної власності», «використання прав на об’єкти права інтелектуальної власності», «використання об’єктів права інтелектуальної власності», «розпорядження майновими правами інтелектуальної власності». У його роботі уточнено класифікацію видів нормативно-правового регулювання інтелектуальної власності – нормативно-правового (загального й особливого) та договірного. Досліджено співвідношення матеріальних і процесуальних норм у сфері інтелектуальної власності. Обґрунтовано заходи щодо реформування національного законодавства у сфері інтелектуальної власності відповідно до європейського розвитку, а саме: упорядкування законодавства України згідно із правом ЄС, систематизацію законодавства та розробку кодифікованого нормативно-правового акта «Основи законодавства про інтелектуальну власність» [38].

У рамках окресленого дослідження варто зауважити на роботі Г. В. Довгань, де комплексно розглянуто історію права інтелектуальної власності та законодавства про інтелектуальну власність в Україні. Зокрема, обґрунтовано висновок про історичну зумовленість становлення цього права в Україні та наступність його розвитку. Запропоновано основні критерії для періодизації історії права інтелектуальної власності, а саме: принципи правового регулювання відносин зазначеної власності, історичні форми права, а також стан розвитку законодавства про інтелектуальну власність. На підставі цих критеріїв здійснено періодизацію його розвитку та виокремлено періоди, зокрема середньовічну історію права інтелектуальної власності, нову, радянську та новітню. З'ясовано, що в історичному аспекті таке право в Україні ґрунтується на визнанні права людини на творчість та позитивно-правовому визнанні результатів творчості як інтелектуальної власності [39].

Слід визнати, що проблема відповідальності за злочини, які посягають на інтелектуальну власність, належить до недостатньо розроблених у теорії кримінального права. На монографічному рівні здебільшого досліджувалися цивільно-правові і адміністративні аспекти вказаної проблеми. Питання ж кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на інтелектуальну власність, розглядалися в найзагальнішому вигляді в окремих параграфах монографій, у науковій періодиці, коментарях до кримінального закону, навчальних посібниках тощо. Натомість особливої уваги у контексті нашого дослідження заслуговують дисертаційні роботи у сфері кримінального права, що стосуються інтелектуальної власності. З-поміж комплексних наукових напрацювань, що стосуються проблематики охорони інтелектуальної власності, слід виокремити дисертацію А. С. Нерсесян, у якій автор розглянув питання кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності у контексті основних соціальних та правових чинників, що впливають на стан кримінально-правової охорони цих прав. Автор зосередив увагу на процесах становлення та розвитку законодавства, завдяки якому здійснювалась кримінально-правова

охорона прав інтелектуальної власності у Російській імперії, СРСР та незалежній Україні, а також розглянув норми Угоди про торговельні аспекти цих прав, які є базовими для основних вимог до кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності. На підставі результатів дослідження різноманітних концепцій щодо загального об'єкта злочину навів визначення родового об'єкта злочинів проти прав інтелектуальної власності, а також безпосереднього об'єкта кожного з цих злочинів [40].

Водночас П. С. Берзін розглянув проблеми кримінально-правового аналізу незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг та розкрив зміст ознак складів цього злочину. На підставі аналізу об'єктів права інтелектуальної власності, у межах Цивільного та Господарського кодексів України, визначено об'єкт цього злочину, його місце у системі злочинів, що посягають на право інтелектуальної власності. У кримінально-правовому аспекті П. С. Берзін визначив зміст понять «незаконне використання», «знак для товарів і послуг», «торговельна марка», «фірмове найменування», «комерційне найменування», «кваліфіковане зазначення походження товару», «злочини, що посягають на право інтелектуальної власності», «матеріальна шкода». Доволі цікавим постало дослідження змісту термінологічного звороту «службовою особою з використанням службового становища щодо підлеглої особи» [41].

Особливої уваги варта праця В. Б. Харченка, в якій досліджено перспективи розвитку та гармонізації з європейським законодавством кримінально-правової охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні. Дослідник також акцентує на соціальній обумовленості криміналізації порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, висуває й обґрунтовує авторське розуміння системи таких злочинів, висвітлює історичний досвід кримінально-правової охорони зазначених прав. З огляду на бланкетний характер диспозицій відповідних норм КК України, В. Б. Харченко розглядає найбільш дискусійні питання врахування положень цивільного законодавства України. На основі узагальнення наукової літератури, відповідних анкетувань

та аналізу судової практики вчений досліджує криміногенні детермінанти злочинів у сфері інтелектуальної власності, а також визначені правові та неправові засоби протидії вказаним посяганням. Відтак слушним постає висновок науковця, зроблений з урахуванням положень і тенденцій розвитку інституту прав інтелектуальної власності, зарубіжного досвіду щодо впорядкування системи та змісту деяких кримінально-правових норм, зокрема створення самостійного розділу Особливої частини КК України «Злочини у сфері інтелектуальної власності» [42].

Цікавим і змістовним є дослідження В. Д. Гулкевича, який присвятив свою дисертацію питанням кримінально-правової охорони авторського права та суміжних прав [43]. У цій дисертації, зокрема, висвітлено проблемні аспекти кримінально-правової охорони авторського права і суміжних прав. Проаналізовано зміст кримінально-правових понять, які використані у чинній редакції ст. 176 КК України. Доведено, що чинна редакція ст. 176 КК України передбачає кримінальну відповідальність за порушення тільки майнових прав автора, виконавця, виробника фонограми, відеограми, організації мовлення, якими заподіяно вказаним особам матеріальну шкоду у значному, великому або особливо великому розмірах, а також обґрунтовано, що під матеріальною шкодою потрібно розуміти вартість порушеного майнового права суб’єкта авторського права та суміжних прав.

Автор водночас запропонував вдосконалити чинну редакцію ст. 176 КК України, визнавши злочином порушення майнового права автора, виконавця, виробника фонограми, відеограми, організації мовлення, незалежно від розміру заподіяної шкоди, а також встановити кримінальну відповідальність за незаконне придбання, перевезення або зберігання з метою розповсюдження контрафактних примірників об’єктів авторського права і суміжних прав, вчинених у значному розмірі, а також за умисні дії з обходу або нейтралізації технологічних засобів захисту авторського права і суміжних прав, незаконного вилучення або зміни будь-якої інформації про управління цими правами [43].

Однак аналіз наукових розробок у сфері інтелектуальної власності та практики охорони прав інтелектуальної власності свідчить про необхідність здійснення комплексної кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні. Зокрема, однією з проблем кримінально-правової охорони інтелектуальної власності є нечіткість формулювань положень нормативно-правових актів, а це, своєю чергою, призводить до неправильного розуміння та двозначного трактування закону. Наприклад, у ст. 176 КК України доцільно конкретизувати поняття «незаконне відтворення», оскільки зазначена стаття цього поняття не тлумачить.

Ще однією проблемою у процесі притягнення до кримінальної відповідальності осіб за посягання на інтелектуальну власність, що не знайшла свого належного висвітлення в науковій літературі, є різне тлумачення поняття та розміру матеріальної шкоди, завданої умисним порушенням відповідних прав інтелектуальної власності. На жаль, доводиться констатувати, що чинне законодавство України не дає чіткої відповіді на те, як саме має визначатися завдана матеріальна шкода.

З-поміж проблем охорони інтелектуальної власності слушно буде виокремити і недостатню обізнаність суспільства в цьому питанні, що призводить до порушень прав інтелектуальної власності, а також перешкоджає своєчасному введенню об’єктів права інтелектуальної власності у цивільний обіг, що, соєю чергою, негативно позначається на економічному розвитку держави та отриманні належного прибутку його громадянами. Захист права інтелектуальної власності в Україні здійснюють два міністерства (МОН та МВС), чотири цивільні відомства та СБУ. У державі практично не існує єдиної статистики охорони та захисту об’єктів права інтелектуальної власності.

Отже, узагальнення наукових джерел із дослідженої проблематики дає змогу зробити висновок, що чимало питань, пов’язаних із кримінально-правовою характеристикою складів злочинів, що посягають на інтелектуальну

власність, є спірними і остаточно нез'ясованими, а також такими, що потребують додаткової аргументації.

Отже, сьогодні існує нагальна потреба вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із з'ясуванням:

– ознак та змісту поняття «злочини, що посягають на інтелектуальну власність»;

– об'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, зокрема: 1) особливості родового об'єкта складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, а отже, розміщення відповідних кримінально-правових норм у КК України; 2) предмета злочинів у сфері інтелектуальної власності; 3) суспільно небезпечного діяння та суспільно небезпечних наслідків як ознак об'єктивної сторони злочинів у сфері інтелектуальної власності;

– суб'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, зокрема доцільності застосування кримінально-правових заходів щодо юридичних осіб у разі вчинення уповноваженими особами злочинів, що посягають на інтелектуальну власність; встановлення спеціального суб'єкта; вини та її форми, а також мети та мотиву у разі вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності.

– кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність.

Окрім цього, важливим аспектом дослідження має стати аналіз кримінально-правової охорони інтелектуальної власності у зарубіжних країнах, які мають значний досвід та досягли реальних результатів у вказаній сфері.

Це сприятиме вирішенню проблем застосування та окресленню напрямів удосконалення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність.

1.2 Ґенеза становлення та розвитку законодавства щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності

Проблема вдосконалення кримінально-правової охорони інтелектуальної власності є вкрай актуальною на сучасному етапі розвитку України і в історико-правовому аспекті сягає своїм корінням глибокої давнини [44, с. 3–7].

Розглядаючи ґенезу становлення та розвитку кримінально-правової охорони інтелектуальної власності, необхідно зазначити, що саме історичний розвиток законодавства, зокрема кримінального, тенденції його становлення в історичній ретроспективі формують сучасне розуміння права інтелектуальної власності та сприяють поступу кримінального законодавства, що забезпечує його охорону.

Інтелектуальна діяльність була притаманна людині розумній від моменту її появи. Проте правове регулювання відносин у суспільстві, що виникають навколо об’єктів, подібних до об’єктів права інтелектуальної власності сьогодні, з’явилося лише у перших десятиліттях XIV ст. у Європі. Країнами, де вперше у світі заговорили про необхідність охорони прав авторів, винахідників, творців і раціоналізаторів та економічну значущість такої охорони, були Англія, Франція, Німеччина у період розвитку мануфактури.

Вживання терміна «інтелектуальна власність» уперше зафіксовано наприкінці XVIII ст. у Франції, тобто в період Великої французької революції, коли набула поширення теорія природного права. Згідно з цим вченням, все зроблене людиною – матеріальні об’єкти чи результати творчої праці – визнаються її власністю, а людина має виключне право розпоряджатися результатами власної творчої праці. Логічним наслідком цього підходу стало закріплення у французькому законодавстві понять «літературна власність», «промислова власність» та «інтелектуальна власність».

Поняття «інтелектуальна власність» стало терміном міжнародного права із 1967 р., коли його було вжито у Стокгольмській конвенції про заснування всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) [45]. У Паризькій

конвенції про охорону промислової власності [46] та Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів [47] вживався термін «результати інтелектуальної творчості».

Водночас слід визнати слушними припущення деяких науковців, що передумови охорони прав інтелектуальної власності простежуються вже у Біблії – стародавній пам'ятці писемності, яка є найпоширенішою книгою у світі. Як зазначається в Юридичній енциклопедії, поряд із законодавством релігійно-обрядового характеру, Біблія засвідчує кількатисячолітній розвиток правничої ідеології та містить юридичні настанови цілковито матеріального світу [48, с. 347–348].

Однією з юридичних настанов Біблії можна вважати Божу заповідь «Не вкради» (Втор 5:19, Исх. 20:15). Слід зауважити, що ця заповідь поширюється і на матеріальні речі, і на речі нематеріального світу, а її коментування зводиться до того, що: «красти – означає позбавляти чогось іншу людину або привласнювати собі щось, що належить іншому, не маючи на це дозволу або права: гроші, добре ім'я, речі, засоби, ідеї, радість, почуття, самоповагу, віру, час… Красти – означає не давати іншим те, що за правом їм належить: залишати без заробітку, приховувати прибуток, відмовляти у визнанні, відбирати час, інші права…» [49]. У Біблії також містяться фактично найперші засади відповідальності за порушення цієї заповіді: крадій мав відшкодувати вартість вкраденого щонайменше у подвійному розмірі або підлягав продажу у найми, зокрема «Крадій повинен заплатити, а якщо не має чим, то нехай продадуть його для сплати за вкрадене ним…» (Исх 22:3), «Якщо вкрадене буде знайдене у нього,… нехай заплатить вдвічі…» (Исх 22:4) [49].

Як відомо, ще далекого 988 р. християнство стало державною релігією Київської Русі (IX – перша половина XIII ст.), що через відповідні її положення принесло на територію України не лише нову культуру, духовність, а й нове регулювання відносин у суспільстві. Звісно, це не було кримінально-правовим регулюванням охорони прав інтелектуальної власності, проте закладало історичні та соціальні передумови для подальшої криміналізації відповідних порушень вже на законодавчому рівні.

На території України в різні часи діяли законодавства тих держав, до складу яких входили українські землі: Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської держави, Австро-Угорщини. Відтак тривалий час на території України діяли акти законодавства різних держав.

Слід зазначити, що такі визначні пам'ятки та джерела українського писаного права, як «Руська правда» (XI ст.) [50], Судебник Великого князя Казимира IV (1468 р.) [51], Литовські статути (редакцій 1529, 1566, 1588 рр.) [52], «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.) [53], «Зібрання малоросійських прав» (1807 р.) [54] не містили норм про кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності.

Відтак можемо зробити висновок, що у вказаний історичний період потреби у створенні інституту кримінальної охорони інтелектуальної власності не було, оскільки на той час вона ще не стала предметом ринку, а отже, і посягання на інтелектуальна власність були відсутні.

Натомість виникнення на території України законодавства про кримінальну відповідальність за вказані порушення тісно пов'язано з її перебуванням у складі Російської імперії.

Аналіз законодавчих актів Російської імперії, що діяли на території України, засвідчує, що вперше закріплення кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності на законодавчому рівні було здійснено в першій половині XIX ст. у Зводі законів Російської імперії (1832 р.) – систематизованому збірнику законів Російської імперії, підготовленому впродовж 1826–1830 рр. спеціальною комісією під керівництвом М. М. Сперанського. Загалом Звід законів Російської імперії складався з 15 томів, що стосувалися різних галузей права, зокрема кримінального [55].

Таким чином, можемо констатувати, що закріплення кримінальної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності на території України було здійснено більше, ніж на п'ятдесят років раніше від дати прийняття перших у світі міжнародно-правових актів у сфері охорони інтелектуальної

власності – Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883 р.) [46] та Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів (1886 р.) [47].

Отже, перші кримінально-правові норми щодо охорони права інтелектуальної власності містились у ст.ст. 2275, 2276 відділення 4 «Про привласнення вченої або художньої власності» глави 4 «Про привласнення і укриття чужої власності» Розділу 12 «Про злочини і проступки проти власності приватних осіб» Книги 1 «Уложення про Покарання кримінальні і виправні» 15 тому Зводу законів Російської імперії [56].

Приблизно у цей час інтелектуальна власність набуває ціннісних ознак і стає об’єктом посягання, що зумовлює потребу охорони права інтелектуальної власності кримінально-правовими засобами.

З огляду на викладене, можна стверджувати, що у Зводі законів доволі повно були врегульовані питання кримінальної відповідальності за порушення права інтелектуальної власності, а також встановлені суворі кримінальні покарання за таке порушення.

В Україні чинність Зводу законів Російської імперії в частині кримінального права поширилась із 1840 р. на Лівобережну, а з 1842 р. – на Правобережну Україну. Своєю чергою, Звід утратив чинність лише після встановлення на території України радянської влади, а отже, діяв близько 80 років.

Ще один, не менш важливий, нормативно-правовий акт, що встановлював кримінальну відповідальність за порушення авторського права та прав промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки тощо), був прийнятий у XX столітті. Це, зокрема, Кримінальне уложення, підписане 22 березня 1903 р. російським імператором Миколою II [57].

Норми Уложення, що були присвячені кримінально-правовій охороні вказаних видів інтелектуальної власності, були зосереджені у двох окремих статтях – ст. 620 та ст. 622, які містились у тридцять п’ятій Главі «Про злочинні діяння проти прав авторських і привілеїв на винаходи» [57].

Отже, порівняно зі ст.ст. 2275, 2276, 2276 Зводу законів Російської імперії (1832 р.), у ст.ст. 620, 621, 622 Кримінального уложення (1903 р.)

охороні підлягало значно більше видів інтелектуальної власності – не лише авторське право, а й права промислової власності (права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, торговельну марку), що є набагато ширшою кримінально-правовою охороною. Крім того, криміналізовані нові форми порушення авторського права, які полягали вже не тільки у самовільному виданні з метою збуту чужого літературного, музичного чи художнього твору, але й (на чому особливо наголошувалось у ст. 620 Кримінального уложення) взагалі у будь-якому самовільному користуванні чужим правом літературної, музичної чи художньої власності та (як зазначалося у ст. 622 Кримінального уложення) у зберіганні для продажу або ввезенні з-за кордону для продажу предметів, завідомо виготовлених на порушення права літературної, музичної чи художньої власності. Також із зазначених статей Кримінального уложення простежується, що встановлювалися більш тяжкі покарання за порушення авторського права, які полягали в арешті винного, його ув'язненні у в'язниці на строк, не менший ніж три місяці, або у стягненні з винного грошової пені у розмірі до 500 рублів [57].

Кримінальне уложення було джерелом кримінального права, що, поряд зі Зводом законів Російської імперії, діяло на території царської Росії (а, відповідно, й України), до встановлення в них Радянської влади, а отже, було чинним упродовж майже 20 років.

Відтак можемо констатувати, що дореволюційне кримінальне право детально регламентувало відповідальність за посягання на права авторів та винахідників. Натомість засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу та продукції, що вироблялась (роботи, послуги), фірмові найменування, товарні знаки кримінально-правовій охороні не підлягали.

Зі встановленням радянської влади на теренах України розпочалося й формування відповідного радянського законодавства. З огляду на це, слід зауважити, що інтелектуальне право першого періоду розвитку радянської держави характеризувалось спробами суттєвого обмеження прав авторів та інших осіб, наділених правом інтелектуальної власності.

Так, наприклад, патентна система охорони винаходів, що існувала до цього, була ліквідована. Держава залишила за собою право відчужувати на свою користь будь-який винахід, що визнавався корисним Комітетом у справах винаходів. Водночас винаходи, що визнавалися надбанням держави, за виключенням таємних, які стосувалися оборонної сфери або особливо важливих для країни галузей, надходили у загальне користування всіх громадян і установ на умовах, що в кожному конкретному випадку чітко обумовлювались. Натомість автору цього винаходу гарантувалось визнання й охорона його права авторства, а також право на винагороду, що посвідчувалось особливим документом – авторським свідоцтвом.

Нова економічна політика СРСР навернула державу до більш цивілізованих способів регулювання й охорони інтелектуальної власності тоді, коли ЦВК СРСР прийняв Положення про патенти на винаходи [58], що знову стали єдиною формою охорони винахідницьких прав.

Новий курс економічної політики знайшов своє відображення і в кримінальних кодексах союзних республік. Так, 1922 р. був прийнятий кримінальний кодекс РРФСР [59], в якому відповідальність за діяння, що нині вважаються посяганнями на інтелектуальну власність, регламентувались у главі «Майнові злочини». Згодом, 23 серпня 1922 р., був прийнятий перший Кримінальний кодекс УРСР [60], який, по суті, нічим не відрізнявся від загальносоюзного Кримінального кодексу РРФСР (1922 р.). Постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого комітету від 23 серпня 1922 р. з цієї дати Кодекс набув чинності на всій території УРСР [61]. Кодекс також охороняв права інтелектуальної власності, однак, на відміну від попередніх (Зводу законів Російської імперії та Кримінального уложення), із абсолютно інших позицій, беручи за основу пріоритети інтересів радянської держави.

Зокрема, кримінальна відповідальність за порушення авторського права встановлювалась у ст. 101 Кодексу, яка містилась у п. 2 «Про злочини проти порядку управління» глави 1 «Державні злочини» Особливої частини КК УРСР (1922 р.). Згідно із цією статтею, самовільне видання, розмноження з метою

збуту літературних, музичних і, взагалі, художніх творів, визнаних надбанням республіки, каралося примусовими роботами на строк до одного року з конфіскацією майна або без неї [60]. Слід зазначити, що у такому контексті кримінальна відповідальність за порушення авторського права розглядалася як відповідальність за один із державних злочинів, а отже, передусім охоронялись державні інтереси. Натомість кримінально-правова охорона прав та законних інтересів автора здійснювалась лише опосередковано, що відповідало політико-правовій ідеології тогочасної радянської держави. Крім того, згідно зі ст. 101 КК УРСР (1922 р.), самовільне видання, розмноження з метою збуту літературних, музичних та художніх творів, які не були визнані надбанням республіки, взагалі не підлягало кримінальній відповідальності, а отже, унеможливлювало охорону авторського права.

Кримінальна відповідальність за порушення прав промислової власності встановлювалася в іншій главі Особливої частини КК УРСР – главі 6 «Майнові злочини» (ст.ст. 198–199) [60]. Зокрема, відповідно до ст. 198 самовільне користування з корисливих мотивів чужим винаходом або привілеєм, зареєстрованим у встановленому законом порядку, каралося примусовими роботами на строк до одного року або штрафом у потрійному розмірі проти отриманого від самовільного використання прибутку [60].

Відповідно до ст. 199 КК УРСР (1922 р.), самовільне користування з метою недобросовісної конкуренції чужим торговельним, фабричним або ремісничим знаком, малюнком, моделлю, а так само чужою фірмою або чужим найменуванням, каралося примусовими роботами на строк до одного року або штрафом у потрійному розмірі від суми отриманого від самовільного використання прибутку [60].

Отже, позитивними тенденціями першого кримінального закону радянського періоду стосовно охорони прав інтелектуальної власності можна вважати подальшу деталізацію кримінально-правової охорони прав промислової власності та встановлення дієвого покарання за ці злочини – штраф у потрійному розмірі від суми отриманого прибутку.

Наступний Кримінальний кодекс УРСР від 8 червня 1927 р. [62] введений у дію відповідною постановою ВЦВК на всій території УРСР з 1 липня 1927 р. [63]. У ньому кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності була передбачена ст.ст. 190, 191, що містились у розділі 7 «Протимайнові злочини» Окремої частини Кодексу.

У зазначеному вигляді нормативно-правове регулювання кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності проіснувало в УРСР до 1961 р. 28 грудня 1960 р. постановою IV сесії ВР УРСР п'ятого скликання було затверджено новий Кримінальний кодекс УРСР, який набув чинності 1 квітня 1961 р. [64].

Кримінальна відповідальність за порушення авторських прав містилась у ст. 136 «Порушення авторських прав», що входила до Глави 4 «Злочини проти політичних та трудових прав громадян» Особливої частини КК УРСР (1961 р.), хоча авторське право не є ані виборчим, ані трудовим правом громадян.

Зазначимо, що відповідно до ст. 136 КК УРСР (1961 р.) «видання під своїм іменем або інше привласнення авторства на чужий твір науки, літератури та мистецтва, незаконне відтворення або розповсюдження такого твору» каралося лише «виправними роботами на строк до одного року або штрафом у розмірі до трьохсот карбованців» [64].

Кримінальна відповідальність за порушення винахідницьких прав містилась у ст. 137 Кодексу, згідно з якою «привласнення авторства на чуже відкриття, винахід або раціоналізаторську пропозицію, розголошення винаходу або наукового відкриття або заявки без згоди автора, а також незаконне використання винаходу, право здійснення якого належить державі», аналогічно до санкції ст. 136 КК УРСР (1961 р.), каралося «виправними роботами на строк до одного року або штрафом у розмірі до трьохсот карбованців» [64].

Отже, порівнюючи кримінально-правові норми стосовно охорони авторського права, які містились у Зводі законів та Кримінальному уложенні з відповідними нормами радянських кримінальних кодексів, можна зазначити, що перші більше та дієвіше охороняли авторське право від порушення.

Основним критерієм тут була турбота про автора, якому на рівні кримінального законодавства (попри існування цивільних санкцій за порушення авторського права) гарантувалось відшкодування винним завданої шкоди у повному обсязі. Цього однак не можна сказати про норми, присвячені охороні авторського права у всіх трьох радянських кодексах.

Кримінальні кодекси УРСР, ставлячи на перше місце охорону інтересів держави, власності, авторське право, громадян практично не охороняли. Водночас незважаючи на подальший розвиток науки, техніки, мистецтва, суспільства у всіх їх проявах, абсолютно не згадували про необхідність кримінально-правової охорони прав виконавців, виробників фонограм, програм мовлення (суміжні права). Це тоді як із цією метою на рівні міжнародного співтовариства ще 1961 р. було прийнято Римську конвенцію про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення [65], 1971 р. – Женевську Конвенцію про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм [66] тощо. Зазначені міжнародні акти проголошували необхідність створення національного режиму охорони не тільки прав авторів, а й інтересів виконавців, виробників фонограм.

Водночас стосовно кримінально-правової охорони прав промислової власності у Кодексах є й позитивні аспекти, з-поміж яких, наприклад, встановлення у ст.ст. 198, 199 КК УРСР (1922 р.) за порушення цих прав покарань у вигляді штрафу в потрійному розмірі від суми отриманого злочинцем прибутку.

Отже, розвиток українського права інтелектуальної власності розпочався ще в радянський період, хоча до 1991 р. термін «інтелектуальна власність» узагалі не використовувався в законодавстві, оскільки суперечив радянській моделі суспільно-державної власності. Термін «власність» було вилучено, а вся сфера прав інтелектуальної власності була поділена на інститути авторського та винахідницького права [67, с. 17]. Зокрема, у Цивільному кодексі УРСР 1963 р. були розділи «Авторське право» і «Винахідницьке право» [68]. Діяло також «Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції», затверджене постановою Ради Міністрів СРСР від 21.03.1973 р. [69].

Але механізм захисту авторських і винахідницьких прав був неефективним. Передбачені законодавством санкції – незначні, а судова процедура – складною. Відтак за масових порушень прав кількість судових справ була мізерною [67, с. 17].

Початком становлення законодавства України про інтелектуальну власність вважається прийняття Закону України «Про власність» від 7 лютого 1991 р. [70], за яким результати інтелектуальної діяльності вперше були визнані об’єктами права власності.

Важливе значення у становленні законодавства України в окресленій сфері мало «Тимчасове положення про правовий захист об’єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій», затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. [71]. Саме ця дата стала професійним святом винахідників і раціоналізаторів України. Проте із прийняттям у 1993 р. засадничих законів про охорону різноманітних об’єктів права інтелектуальної власності актуальність указу обмежилась лише регулюванням правовідносин щодо раціоналізаторських пропозицій.

Принциповою засадою у розбудові законодавства про інтелектуальну власність стало прийняття 1996 р. Конституції України, ст. 41 якої проголошує: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності» [72].

Водночас особливе значення для охорони права інтелектуальної власності кримінально-правовими засобами має Кримінальний кодекс України 2001 року [73].

Ще одним етапом формування законодавства про охорону інтелектуальної власності стало прийняття 2003 р. Верховною Радою України нового Цивільного кодексу України, Книга IV якого має назву «Право інтелектуальної власності» [105]. Кодекс набув чинності 1 січня 2004 р.

Слід зазначити, що упродовж останніх років до статей, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини, які посягають на інтелектуальну власність, вносилась низка змін та доповнень. Так, зокрема 2006 р. Законом

України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності» від 09.02.2006 р. № 3423-IV були внесені зміни, що стосувалися розмірів матеріальної шкоди, завданої злочином, що посягає на інтелектуальну власність, передбаченого ст.ст. 176, 177, 229 КК України [73].

У 2007 році у зв'язку зі вступом України до СОТ наша держава прийняла на себе низку зобов'язань, що стосувалися охорони інтелектуальної власності. З огляду на це, 31.05.2007 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ» [212]. Цей Закон вніс зміни і доповнення і до КК України і до ЦК України в частині вилучених та конфіскованих матеріалів, знарядь, які, на думку законодавця, мають бути знищеними [212].

Ще одна зміна статей 176, 177 і 229 відбулася 18.02.2016 р., коли Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» було внесено зміни стосовно конфіскації та знищення продукції, знарядь, матеріалів шляхом вилучення таких положень з названих статей КК України [73].

Отже, можемо констатувати, що Україна має багатий історико-правовий досвід законодавчого регулювання кримінальної відповідальності за злочини проти інтелектуальної власності. Зважаючи на те, що на сучасному етапі розвитку України логічно постає питання про вдосконалення кримінально-правової охорони інтелектуальної власності, можна стверджувати, що для її подальшого вдосконалення в нашій країні склались усі необхідні історичні та правові передумови.

Ефективність захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності залежить від досконалості нормативно-правової бази, сформованої інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності, у тому числі кримінально-правовими засобами. Зазвичай цей вид захисту регламентується відповідними ст.ст. 176, 177, 229 Кримінального кодексу України (КК України) [73]. За своїм призначенням він має застосовуватись тоді, коли всі інші способи захисту прав інтелектуальної власності (цивільний, адміністративний) вичерпано.

Водночас слід наголосити, що проблема захисту інтелектуальної власності не втрачає своєї актуальності, з огляду на сучасний суспільний розвиток, зокрема зростання рівня технологічності виробництва та рівня поваги до чужої власності. Проте бурхливий поступ різних технологій, у тому числі цифрових, робить об’єкти інтелектуальних прав доступними для використання без відома авторів і правовласників, що, своєю чергою, породжує вчинення значної кількості правопорушень у цій сфері.

Відтак Українська держава та міжнародне співтовариство загалом все більше уваги приділяють розвитку саме сфери інтелектуальної творчості, захисту прав інтелектуальної власності. В Україні приймається низка відповідних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів у сфері захисту прав інтелектуальної власності, зокрема Закони України «Про власність» [70], «Про авторське право і суміжні права» [78], «Про охорону прав на промислові зразки» [79], Тимчасове положення про правовий захист об’єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій, затверджене Указом Президента України [84], тощо.

Україна характеризується високим рівнем поширення піратської продукції і є однією з найбільш неблагополучних країн у сфері охорони об’єктів інтелектуальної власності. Обіг незаконно вироблених і поширюваних носіїв із аудіо-, відеотворами за деякими підрахунками становить від 70% до 80%, із комп’ютерними програмами – до 90%.

Високі доходи притягують до індустрії виробництва об’єктів інтелектуальної власності злочинність.

Незаконне виробництво аудіовізуальної, музичної продукції і комп’ютерних програм набуло в Україні стійкого організованого міжрегіонального і міждержавного характеру. Діє, окрім легальної, добре налагоджена кримінальна галузь, де залучена значна кількість людей, створені сотні підпільних цехів, організовані постачання сировини і матеріалів, збут готової продукції. Незаконний бізнес, пов’язаний із отриманням доходів від нелегальної експлуатації чужої інтелектуальної власності, породжує такі небезпечні прояви, як незаконне підприємництво, ухилення від сплати податків, митних платежів, обман споживачів тощо.

Зважаючи на це, питання про порушення прав інтелектуальної власності в Україні, зокрема про злочини, що посягають на інтелектуальну власність, останніми роками стало майже одним із найбільш обговорюваних, якому присвячуються семінари, конференції та круглі столи, парламентські слухання та різні заходи і на загальнодержавному, і на регіональному рівнях.

Однак як відповідь на активізацію боротьби із порушеннями прав інтелектуальної власності з’являються нові прояви правопорушень. Так нині права інтелектуальної власності стають дієвим інструментом у конкурентній боротьбі та використовуються з метою перешкоджання підприємницькій діяльності. Доволі поширеними є випадки реєстрації торговельних марок відомих компаній, не зареєстрованих на території України, реєстрація як промислові зразки торговельних марок інших компаній. Такі реєстрації дають змогу блокувати переміщення через Державний кордон України товарів, маркованих такими торговельними марками. Також зазначені реєстрації сприяють отриманню доменних імен у зоні «UA», а відтак позбавляють права законних виробників отримати права на такі домени.

Правоохоронні органи, громадські організації, автори і правовласники вживають певних заходів щодо протидії інтелектуальному піратству, проте їх

результати не відповідають обстановці, що склалася у цій сфері. Відзначається украй низька ефективність застосування адміністративно-правових заходів стосовно правопорушників.

Невтішна статистика правоохоронних відомств лише підсилює думку про те, що у сучасному українському суспільстві все частіше трапляються випадки порушення права інтелектуальної власності. Зокрема, за повідомленням відділу зв'язків із засобами масової інформації Генеральної прокуратури України за фактом порушення прав інтелектуальної власності розслідується понад 500 кримінальних проваджень.

За час дії Кримінального процесуального кодексу слідчі органи внутрішніх справ завершили досудове розслідування та передали до суду 34 кримінальні провадження вказаної категорії. Нині слідчі органи внутрішніх справ розслідують ще 538 кримінальних проваджень, процесуальне керівництво якими здійснюють органи прокуратури України.

Зважаючи на те, що Міжнародний альянс інтелектуальної власності надав нашій державі статус країни з найвищим у Європі рівнем «цифрового піратства», Генеральна прокуратура України особливо акцентувала на додержанні законодавства щодо захисту інтелектуальної власності. Крім того, відповідно до розпорядження Генерального прокурора України від 24 квітня 2013 року, організовано робочу групу з метою проведення перевірок із питань нагляду за додержанням законів про захист інтелектуальної власності. За результатами перевірок відтак встановлені порушення вимог авторського права і суміжних прав практично по всій території України [126].

Загалом аналіз криміногенної ситуації на ринку інтелектуальної власності в Україні засвідчує, що нині набуло значного поширення три основні види правопорушень: недобросовісна конкуренція, аудіовізуальне піратство, комп'ютерне піратство.

Отже, аналіз ґенези становлення та розвитку законодавства щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності засвідчив, що

виникнення такої охорони на кожному історичному етапі обумовлювалось роллю та об'єктивною цінністю інтелектуальної власності для суспільства. Допоки інтелектуальна власність не стала предметом ринку, посягання на неї були відсутні, а отже, не існувало й об'єктивної потреби у її кримінально-правовій охороні.

Перші кримінально-правові норми стосовно охорони права інтелектуальної власності містились у ст.ст. 2275, 2276 відділення 4 «Про привласнення вченої або художньої власності» глави 4 «Про привласнення і укриття чужої власності» Розділу 12 «Про злочини і проступки проти власності приватних осіб» Книги 1 «Уложення про Покарання кримінальні і виправні» 15 тому Зводу законів Російської імперії. Отже, приблизно у цей час інтелектуальна власність набуває ціннісних ознак і стає об'єктом посягання, що зумовлює потребу охорони права інтелектуальної власності кримінально-правовими засобами.

Із набуттям незалежності в Україні розпочався процес розвитку законодавства, спрямований на реалізацію принципів правової держави та здійснення докорінних перетворень у сфері охорони інтелектуальної власності, з огляду на те, що інтелектуальна власність є стратегічним ресурсом розвитку будь-якої держави.

Українська держава та міжнародне співтовариство загалом усе більше уваги приділяє розвитку саме сфери інтелектуальної творчості, захисту прав інтелектуальної власності. Відтак в Україні приймається низка відповідних законодавчих актів у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Водночас слід зауважити, що Україна є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) із 1970 року, а також учасником багатьох міжнародних конвенцій, угод і договорів у сфері інтелектуальної власності, що зобов'язує нашу державу забезпечити належну охорону інтелектуальної власності, зокрема й кримінально-правовими засобами.

1.3 Ознаки та зміст поняття злочинів, що посягають на інтелектуальну власність

Відносини у суспільстві, будучи тісно пов'язаними зі створенням і використанням об'єктів інтелектуальної власності, регулюються системою правових норм, що загалом іменуються правом інтелектуальної власності.

Оскільки авторські і суміжні права та промислова власність (об'єкти патентного права) в Україні є одним із інститутів підгалузі цивільного права – права інтелектуальної власності, доцільно, на наш погляд, визначитися з поняттям і змістом права інтелектуальної власності, а також з'ясувати роль інтелектуальної власності в сучасних соціально-економічних умовах, що сприятиме ґрунтовній кримінально-правовій характеристиці злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні, зокрема аналізу об'єктів інтелектуальної власності, котрі підлягають кримінально-правовій охороні.

Еволюція суспільства ймовірна лише завдяки здатності людини до творчої праці. В енциклопедичній літературі творчість визначається як діяльність людини, що породжує щось якісно нове, те, що раніше ніколи не існувало [82, с. 331]. Великий тлумачний словник сучасної української мови наводить такі визначення творчості: 1. Діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей // Діяльність, пройнята елементами нового, вдосконалення, збагачення, розвитку. 2. Те, що створено внаслідок такої діяльності, сукупність створеного кимсь. 3. Здатність творити, бути творцем [4, с. 1235]. У процесі творчості людина змінює природний і соціальний світ, виробляє нові цінності, що наділені суспільною значущістю.

Значення творчості в життєдіяльності людини не можливо переоцінити. Творчість, із одного боку, є засобом вираження особистості, а з іншого – одним із головних способів задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Водночас слід зауважити, що творчість багато в чому визначає рівень розвитку науки, культури і техніки. Натомість розвиток науки, культури і техніки, своєю чергою, визначають рівень цивілізованості суспільства, його інтелектуальний

потенціал, добробут людей, незалежність, економічну і політичну безпеку будь-якої держави [224, с. 5].

Поняття «інтелектуальна власність» (англ. Intellectual property) виникло у процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності у промисловій, науковій, художній, виробничій та інших сферах.

Сьогодні словосполучення «інтелектуальна власність» уже давно є сталим у лексиконі українського суспільства. Однак, попри формування повноцінної системи права у сфері інтелектуальної власності, у наукових колах і донині існують розбіжності щодо змістового наповнення цієї категорії. Що ж таке інтелектуальна власність? Як співвідносяться творча та інтелектуальна діяльність? Який взаємозв'язок між інтелектуальною і традиційною (класичною матеріальною) власністю? Відповіді на ці та інші запитання можна дати, спираючись на первинне значення базових і суміжних із ними категорій, логіко-структурний підхід та усталену практику.

Одне із базових понять, закладених у категорію «інтелектуальна власність» – «інтелект». Інтелект (з лат. intellect) – це розум, здатність людини думати, мислити, глузд, тяма, мозок, голова [5]. Під «власністю», з правової точки зору, розуміють можливість володіти (використовувати і розпоряджатися) певним об'єктом, який і є об'єктом власності. Такий об'єкт є результатом певної діяльності: людської праці (здебільшого) або об'єктивних природних процесів.

Результати людської діяльності (праці) можна поділити на первинні і вторинні. До первинних слід віднести ідеї, думки, задуми, проекти, тобто безпосередні результати інтелектуальної розумової (у подальшому викладі матеріалу терміни «інтелектуальний» і «розумовий» розуміються як синоніми) діяльності людини. До вторинних – матеріально реалізовані думки, ідеї тощо, які і є об'єктами власності у традиційному розумінні (наприклад, будинок, автомобіль, книга, картина тощо). Матеріальний об'єкт можна мати й утримувати, тобто встановити над ним фізичне панування, чого не можна сказати про результати інтелектуальної діяльності. Отже, саме первинні

результати людської діяльності і є об’єктами інтелектуальної власності, а власне інтелектуальна власність розуміється як первинний результат інтелектуальної діяльності людини.

До понять і категорій, які не можна оминути, коли йдеться про інтелектуальну власність, і з якими остання тісно взаємопов’язана, належать «творчість», «творча діяльність», «право інтелектуальної власності», «об’єкт права інтелектуальної власності», «промислова власність» тощо.

Доволі часто поняття «інтелектуальна діяльність» і «творча діяльність» (творчість) вживають як тотожні. Однак слід розрізняти творчість та інтелектуальну діяльність, що мають свої особливості та відмінності.

Зокрема, у Конституції України розрізняється інтелектуальна діяльність і творча діяльність. Будь-яка творча діяльність за своєю суттю є інтелектуальною. Творча діяльність – це цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість (як й інтелектуальна діяльність) притаманна лише людині, адже свідомо творити може лише вона.

Результат творчої діяльності має бути новим, оригінальним, він не може бути повторенням уже відомого. Творчість притаманна людині у будь-якій сфері її діяльності [224, с. 26].

За своїм змістом творча діяльність – поняття ширше, ніж інтелектуальна діяльність. Творчість ґрунтується не лише на певній сукупності знань, умінь та здатностей їх використовувати (що є ключовими ознаками інтелектуальної діяльності), а й на відчуттях, зокрема почутті гармонії, краси, смаку тощо. Водночас результатів творчої діяльності значно менше, ніж результатів інтелектуальної діяльності. Адже не всі результати інтелектуальної діяльності є новими, оригінальними та унікальними. Однак, з огляду на те, що саме ці ознаки становлять основу надання результатам інтелектуальної діяльності правової охорони, то можна стверджувати, що фактично всі результати творчої діяльності підлягають правовій охороні як інтелектуальна власність.

Зазвичай виокремлюють два види творчості – художню і технічну. Результатом художньої творчості є твори (літературні, музичні, художні тощо), технічної – організаційно-технічні рішення (винаходи, корисні моделі, раціоналізаторські пропозиції тощо).

Результати художньої творчості використовуються в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування її світогляду. Натомість результати технічної творчості застосовуються здебільшого у сфері виробництва товарів і надання послуг. Вони сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечують конкурентоспроможність вироблених товарів і послуг [67, с. 9].

Такий поділ творчої діяльності на два види став підґрунтям для поділу об’єктів права інтелектуальної власності на дві основні групи: об’єкти авторського права і суміжних прав та промислова власність (об’єкти патентного права).

Об’єкти авторського права і суміжних прав зазвичай стосуються духовного життя людини. До цієї групи відносять твори науки, літератури, мистецтва, виконавську діяльність, фонограми, відеограми, програми мовлення, а також комп’ютерні програми, оскільки вони прирівнюються в охороні до літературних творів.

Об’єкти патентного права (промислова власність) стосуються виробництва товарів і послуг. До них прийнято відносити такі об’єкти, як винаходи, корисні моделі, торговельні марки, промислові зразки, фірмові найменування та зазначення походження товарів. Категорію «промислова власність» не слід плутати із майновими активами (власністю) промислових підприємств, адже ці дві категорії мають абсолютно різний зміст.

Водночас об’єктами права інтелектуальної власності певної держави слід вважати ті результати інтелектуальної діяльності (об’єкта інтелектуальної власності), на які передбачена правова охорона чинним національним законодавством цієї країни.

Слід зазначити, що не всі об’єкти інтелектуальної власності можуть бути об’єктами права інтелектуальної власності. До останніх можуть належати лише ті результати інтелектуальної, творчої діяльності, які відповідають встановленим у

законі вимогам. Наприклад, твір має набути певної об'єктивної форми, тобто бути втіленим у будь-яку матеріальну форму, придатну для сприйняття і відтворення іншими людьми, а також бути оригінальним, а не повторенням уже відомого твору. Результат науково-технічної творчості для визнання об'єктом права інтелектуальної власності має обов'язково пройти спеціальну експертизу [87, с. 27].

Завершальною і найбільш важливою, з практичної точки зору, є категорія «право інтелектуальної власності». Згідно з українським законодавством, під цією категорією слід розуміти «право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності» [134].

На практиці категорії «інтелектуальна власність» і «право інтелектуальної власності» доволі часто ототожнюються. Здебільшого під словосполученням «інтелектуальна власність» розуміють права інтелектуальної власності або ж об'єкти права інтелектуальної власності (винаходи, торговельні марки, комерційні таємниці, об'єкти авторського права тощо). Різниця між двома категоріями, як уже зазначалося, існує, проте її нівелювання у деяких випадках може бути виправдане.

Принципово позитивним аспектом є те, що Цивільний кодекс встановив перелік об'єктів, що належать до інтелектуальної власності, зокрема:

– літературні та художні твори;

– комп'ютерні програми;

– компіляції даних (бази даних);

– виконання;

– фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;

– наукові відкриття;

– винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем;

– раціоналізаторські пропозиції;

– сорти рослин, породи тварин;

– комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;

– комерційні таємниці [115].

Чіткий перелік об’єктів інтелектуальної власності міститься і в Конвенції, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ).

Відповідно до п. VIII ст. 2 Конвенції, інтелектуальна власність охоплює права, що належать до :

– літературних, художніх і наукових творів;

– виконавської діяльності артистів, звукозапису, радіо- і телепередач;

– винаходів у всіх сферах людської діяльності;

– наукових відкриттів;

– промислових зразків;

– товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань і комерційних позначень;

– захисту проти недобросовісної конкуренції;

– а також усі інші права, що належать до інтелектуальної власності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах [45].

Необхідно зазначити, що перелік прав, перелічених у Конвенції, не є вичерпним і може бути доповнений іншими результатами інтелектуальної діяльності. На держави-учасниці ВОІВ не покладається обов’язок забезпечити у своїх країнах охорону усіх наведених у Конвенції прав. Кожна держава має право самостійно визначати коло об’єктів інтелектуальної власності, що охороняються законом.

Аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства дає змогу зробити висновок про те, що термін «інтелектуальна власність» є узагальнюючим стосовно цілої низки об’єктів.

Традиційно усі об’єкти інтелектуальної власності групуються за відповідними самостійними інститутами:

Інститут авторського права і суміжних прав. Об’єктами інтелектуальної власності, що охороняються авторським і суміжним правом, є твори науки, літератури і мистецтва (авторське право), фонограми, виконання, постановки, передачі організацій ефірного і кабельного мовлення (суміжні права). Вказані об’єкти об’єднані в єдиному інституті внаслідок щонайтіснішої залежності

виникнення і здійснення суміжних прав від прав авторів. Крім того, регулювання створення і використання об'єктів авторських і суміжних прав здійснюється на основі єдиного закону – Закону України від 23 грудня 1993 року «Про авторське право і суміжні права» [78].

Інститут патентного права. Цей інститут регулює відносини, що виникають у зв'язку зі створенням, використанням і охороною винаходів, корисних моделей і промислових зразків. Об'єднання цих трьох об'єктів інтелектуальної власності в єдиний інститут патентного права пояснюється тим, що винаходи, корисні моделі і промислові зразки, маючи значну схожість, істотно відрізняються від інших об'єктів інтелектуальної власності. Натомість регулювання створення, використання й охорони винаходів, корисних моделей і промислових зразків здійснюється на основі Цивільного кодексу України [115] та деяких інших нормативно-правових актів [79].

Інститут права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу і продукції (робіт, послуг), що ними виробляється. Засоби індивідуалізації потрібні для того, щоб відрізняти учасників цивільного обігу, продукцію, що ними виробляється, та виконувані роботи і послуги. Використання засобів індивідуалізації сприяє створенню рівних умов господарювання, підвищенню конкуренції, зростанню відповідальності за якість продукції (робіт, послуг), що виробляється. Особливість засобів індивідуалізації полягає в тому, що ці об'єкти інтелектуальної власності не є результатами інтелектуальної діяльності, а лише прирівнюються до них.

Відповідно до Паризької Конвенції «Про промислову власність» [46], винаходи, корисні моделі, промислові зразки і засоби індивідуалізації належать до промислової власності.

До засобів індивідуалізації належать фірмові найменування, товарні знаки, знаки обслуговування і найменування місць походження товарів. Основними нормативними актами, що регулюють громадські стосунки, що виникають у зв'язку зі створенням і використанням фірмових найменувань,

товарних знаків, знаків обслуговування і найменувань місць походження товарів, є Цивільний кодекс України [115], а також Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [88].

Інститут права на інші об'єкти інтелектуальної власності. Авторське право, патентне право, законодавство про засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу і продукції (робіт, послуг), що ними вироблюється, не забезпечують правової охорони низки об'єктів інтелектуальної власності, які створюються творчими зусиллями людей, становлять цінність для суспільства і потребують суспільного визнання та охорони. До таких об'єктів традиційно відносять відкриття, топології інтегральних мікросхем, селекційні досягнення, раціоналізаторські пропозиції і ноу-хау. Їх правова охорона забезпечується за допомогою законодавства про такі об'єкти інтелектуальної власності.

Попри те, що наведені правові інститути об'єднані загальним поняттям «інтелектуальна власність», за своїм змістом і призначенням вони істотно відрізняються один від одного. Ця відмінність обумовлена специфікою об'єктів, що регулюються тим або іншим інститутом права інтелектуальної власності. Зокрема, об'єкти авторського права і суміжних прав (твори науки, літератури і мистецтва, фонограми тощо) створюються, за правило, для задоволення духовних потреб людини. Об'єкти патентного права, права на засоби індивідуалізації покликані вирішувати, насамперед, економічні проблеми суспільства.

Характеризуючи поняття «інтелектуальна власність», необхідно зазначити, що до нього не застосовується класична матеріально-правова тріада: володіння, користування, розпорядження. На відміну від класичного поняття власності, об'єкти інтелектуальної власності – нематеріальні. Крім того, така власність обмежена часовими рамками.

Проте варто зважати на класичне поняття власності. Саме зважати, а не ідентифікувати. Елементи власності у правовому контексті систематизують поняття власності загалом, роблять його більш зручним, доступним і

зрозумілим, що має важливе значення, оскільки призначення права – регулювати суспільні відносини.

Отже, науковці та практики схильні вважати, що інтелектуальна власність – це сукупність прав на продукт інтелектуальної творчості. Тобто володіння, користування, розпорядження результатами творчості має такий самий специфічний характер, як і саме поняття інтелектуальної власності. Останнє містить авторське право, право на винахід, промисловий зразок, питання виробництва тощо [89].

Отже, інтелектуальна власність – це закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Встановивши поняття інтелектуальної власності, можна сказати, що Особлива частина КК України містить такі статті, які здійснюють охорону прав на результати інтелектуальної діяльності:

1) ст. 176 – охороняє права інтелектуальної власності на твір (авторське право) та суміжні права (право на виконання, фонограму, відеограму);

2) ст. 177 – охороняє права інтелектуальної власності на окремі об’єкти права промислової власності, які є результатом творчої діяльності їх авторів (зокрема, винахід, корисна модель, промисловий зразок, топографія інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію).

3) ст. 229 – передбачає охорону права інтелектуальної власності на окремі об’єкти права промислової власності, які є засобами індивідуалізації учасників цивільного обороту виробленої продукції та послуг, що надаються такими учасниками (зокрема, торговельна марка, фірмове найменування та кваліфіковане зазначення походження товару).

У контексті нашого дослідження слід також акцентувати на понятті злочину, що є ключовим поняттям кримінального права, що відображає соціальну суть законодавства, його основні інститути, а також кримінальну політику держави у боротьбі зі злочинністю.

Злочин, як і будь-яке інше правопорушення, є вчинком людини, і саме тому йому притаманні всі ті об'єктивні й суб'єктивні особливості, що характеризують поведінку людини: фізичні властивості – той чи інший рух або відсутність його, використання фізичних, хімічних, біологічних та інших закономірностей навколишнього світу; психологічні властивості – прояв свідомості і волі, певна мотивація поведінки, її цілеспрямованість.

Однак, на відміну від інших вчинків людини, злочин за соціальною сутністю є посяганням на ті відносини, що склалися в суспільстві, відображають його найважливіші інтереси, а відтак охороняються законом про кримінальну відповідальність. Злочин завжди суперечить основним потребам та інтересам суспільного розвитку. А оскільки саме об'єктивні закономірності розвитку суспільства, його потреби й інтереси є критерієм, мірилом цінності чи антицінності людської поведінки, відповідності чи невідповідності її цим потребам та інтересам, злочин завжди є антисоціальною поведінкою.

Відповідно, оскільки інтереси і потреби суспільства перебувають у постійному розвитку, змінюється на певному етапі суспільного розвитку й оцінка поведінки людини як антисоціальної, злочинної. Тому поняття злочину не може бути незмінним: воно завжди має відповідати конкретному етапу розвитку суспільства, потребам та інтересам, притаманним саме цьому етапу. Це дає змогу зробити два висновки:

1) поняття злочину залежить від соціально-економічних відносин, що існують на певному етапі розвитку суспільства, і тому є історично мінливим;

2) визнання законом певної поведінки людини злочином (криміналізація діяння) чи вилучення її з переліку злочинних (декриміналізація діяння) є безперервним процесом оцінки відповідності чи невідповідності цієї поведінки суспільному розвитку.

Поняття злочину в кримінальному праві є універсальною і фундаментальною категорією: воно становить основу змісту всіх кримінально-правових інститутів. Саме тому визначенню цього поняття у кримінальному праві приділялася і приділяється особлива увага.

Практичне значення поняття злочину полягає в тому, що воно окреслює кримінально карані діяння, дає злочинові чітку суспільно-політичну характеристику, вказує на його соціальну спрямованість і суспільну небезпечність, викриває зміст тих суспільних благ (цінностей), які виступають його об'єктом, виконує роль міри (масштабу) для відмежування злочину від інших правопорушень.

Законодавчо визначене поняття злочину, по-перше, утворює в громадській свідомості образ і характер забороненого кримінальним законом діяння, а відтак виконує інформаційну, запобіжну роль.

По-друге, воно дає правозастосовникам знання про злочин, уявлення про його головні ознаки, найсуттєвіші особливості, завдяки чому забезпечується можливість відмежування його від дій незлочинних. Розмежування злочину і дій незлочинних – надактуальне практичне завдання, бо від того, як воно буде виконане, залежить доля громадянина, його волі, прав і законних інтересів, а також стан і рівень законності в суспільстві.

З урахуванням усіх ознак злочину в науковій літературі його поняття визначається так: злочин – це заборонене кримінальним законом суспільно небезпечне, винне та протиправне посягання на суспільні відносини, яке спричинює у їх сфері суспільно небезпечну шкоду або утворює реальну загрозу заподіяння такої шкоди [90, с. 170].

Натомість ст. 11 КК України трактує злочин як суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [73].

З'ясовуючи поняття злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, і розглядаючи їх види, необхідно насамперед зазначити, що соціальна сутність правового інституту інтелектуальної власності полягає в тому, що його норми здійснюють охоронну функцію і щодо майнових, і щодо немайнових прав, які виникають у авторів літературних і художніх творів, виконавців, винахідників тощо. Отже, з одного боку, інститут інтелектуальної власності присвячено охороні прав на об'єкти літературної,

наукової, художньої та технічної творчості, а з іншого – регулюванню правового статусу цих об'єктів у суспільному виробництві. Специфічною рисою об'єктів права інтелектуальної власності є те, що вони не мають матеріальної форми (на відміну від речей як об'єктів права власності). Водночас економічна цінність об'єктів права інтелектуальної власності при цьому не залежить від матеріального носія, на якому вони розташовані, – він є лише способом передання ідей, думок і висновків автора іншим особам. Зазначений статус об'єктів прав інтелектуальної власності робить їх вкрай вразливими для недобросовісного використання без згоди власника і доволі часто – предметом злочинів проти інтелектуальної власності.

Проблема виокремлення певних видів злочинів залишається найважливішим питанням сучасного кримінального права, що має розкривати їхню соціальну і правову сутність. Зокрема, йдеться про злочини проти права інтелектуальної власності, які вже перетворилися на окремий вид злочинів, про що переконливо свідчить наявність і законодавчих ініціатив, і уваги найвищого законодавчого органу України до цього питання, і відповідних теоретичних розробок вітчизняних науковців. Щоправда, у чинному Кримінальному кодексі України склади злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, і надалі розміщені у різних розділах, що значно ускладнює їх кваліфікацію.

Зазначене дає змогу виокремити ознаки, притаманні злочинам, що посягають на інтелектуальну власність. Так, згідно з Кримінальним кодексом України (ч. 1 ст. 11) злочином визнається діяння (дія чи бездіяльність), яке є суспільно небезпечним, кримінально-протиправним, винним, караним та суб'єктним, тобто вчиненим суб'єктом злочину. Злочинні ж діяння, спрямовані на порушення права інтелектуальної власності, набувають статусу злочину, якщо їм властиві всі, без винятку, ознаки злочинних посягань. Тому першою ознакою злочинів проти інтелектуальної власності є їхня суспільна небезпечність, яка полягає в порушенні права та заподіює значну шкоду тим

суспільним відносинам, що склалися з приводу використання результатів інтелектуальної творчої діяльності і охороняються кримінальним законом, або містять реальну загрозу заподіяння такої шкоди. Суспільна небезпечність у цих випадках є об'єктивною властивістю таких злочинів і реальним порушенням відносин права інтелектуальної власності. Виникнення, зміна або втрата суспільної небезпечності такого діяння зумовлюються об'єктивними закономірностями суспільного розвитку, нерозривним зв'язком із тими соціально-економічними процесами, що відбуваються у суспільстві. Ч. 1 ст. 11 КК України лише вказує на суспільну небезпечність як обов'язкову ознаку будь-якого злочину, не розкриваючи її змісту, але порівняльний аналіз кримінальних та адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності свідчить про те, що їхня суспільна небезпечність не є рівнозначною – у злочину вона значно більша. Оцінювання ж суспільної небезпечності злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, відбувається на двох рівнях: законодавчому (шляхом криміналізації злочинних діянь) та правозастосовному (коли орган дізнання, слідчий, прокурор або суддя оцінюють її ступінь у конкретному випадку злочинних порушень права інтелектуальної власності). Суспільна небезпечність належить до оцінних понять, а критерієм її ступеня є об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину проти інтелектуальної власності.

Ще однією ознакою злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, є їхня кримінальна протиправність, яка вказує на протизаконність таких діянь і передбаченість їх у кримінальному законі. Кримінальна протиправність тісно пов'язана зі суспільною небезпечністю та є суб'єктивним проявом реальної небезпечності діяння для суспільних відносин, що склалися у сфері інтелектуальної власності, та її законодавчого оцінювання. До того ж, кримінальна протиправність є тією юридичною ознакою суспільної небезпечності, яка закріплена в законі, і саме її ступінь визначає об'єктивні межі протиправності, за якими питання про криміналізацію поставати не може.

Однією з обов'язкових ознак злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, що виявляється на момент вчинення злочину і відображає їхній внутрішній психологічний зміст, є винність. У цій ознаці втілено найважливіший принцип кримінального права – принцип суб'єктивного інкримінування, тобто відповідальності тільки за наявності вини, що випливає зі ст. 62 Конституції України. Ч. 2 ст. 2 КК України закріпила цей принцип, зазначивши, що особа вважається невинуватою в учиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Отож, закон про кримінальну відповідальність охоплює об'єктивне інкримінування, тобто відповідальність за шкоду, заподіяну за відсутності вини. Виною, відповідно до ст. 23 КК України, є психічне ставлення особи до вчинюваної нею дії чи бездіяльності та їхніх наслідків, виражене у випадках злочинного порушення прав інтелектуальної власності у формі умислу. Злочини проти інтелектуальної власності становлять єдність об'єктивного і суб'єктивного: діяння і психічного (свідомого і вольового) ставлення до нього. Як діяння не може бути розкрито поза зв'язком із психічним ставленням особи до нього, так і зміст психічного ставлення (вини) не може бути визначено поза зв'язком із характером діяння: результатом інтелектуальної творчої діяльності, на який особа посягає, способом посягання, наслідками та іншими його об'єктивними ознаками. Вина значною мірою визначає характер діяння і ступінь його тяжкості та є важливим критерієм визнання його злочином.

Відповідно до ст.ст. 176. 177, 229 КК, діяння, передбачені цими статтями, визнаються злочинами лише тоді, коли вони завдали значної майнової шкоди (у розмірі 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян). У разі завдання меншої шкоди діяння кваліфікується як адміністративне правопорушення за ст. 51-2 КУпАП.

Для правильного визначення, комерційним чи ні було використання, на нашу думку, може бути застосовано лише один критерій – наявність майнової шкоди, завданої цим злочином. У цьому український законодавець

пішов правильним шляхом. Вказівка на обов'язковість комерційної мети злочину, яка, наприклад, простежується у ст. 193 КК Литовської республіки («Знищення або зміна відомостей про авторські права або про володіння суміжними правами») [145], вимагає законодавчого визначення терміна «комерційна мета». Враховуючи важливість кримінально-правових санкцій для охорони прав інтелектуальної власності, не доцільно залишати невизначеним таке поняття, оскільки воно впливає на кваліфікацію злочину і, врешті, на долю людини. Подібні норми є і в джерелах кримінального законодавства інших держав. Наприклад, у примітці до ст. 146 КК РФ зазначено, що для кваліфікації діяння як злочинного необхідно заподіяти майнову шкоду в розмірі 50 тисяч рублів [81].

Отже, комерційна спрямованість злочину завжди породжує суспільно небезпечні наслідки. Проте в злочинах проти інтелектуальної власності метою є особисте збагачення правопорушника – отримання ним доходу від реалізації продукції та послуг, вироблених із порушенням прав інтелектуальної власності. Під час реалізації ця мета призводить до виникнення низки соціальних змін, зокрема майнової шкоди суб'єкта прав інтелектуальної власності. За правило, така шкода є побічним результатом злочинної діяльності винного. Але, на нашу думку, заподіяння майнової шкоди у злочинах проти прав інтелектуальної власності є, хоч і побічним, але закономірним результатом злочинної поведінки особи. Це споріднює злочини проти прав інтелектуальної власності зі злочинами проти власності, передбаченими статтями розділу VI Особливої частини КК України.

Отже, підсумовуючи викладене у цьому підрозділі, можемо констатувати, що під злочином, що посягає на інтелектуальну власність, слід розуміти суспільно небезпечні, винні та протиправні діяння, що передбачені кримінальним законодавством, які вчинені суб'єктами таких злочинних діянь і посягають на майнові та особисті немайнові права на результати інтелектуальної творчої діяльності особи, що мають комерційну спрямованість і завдають матеріальну шкоду особі, установі або організації та державі або створюють таку загрозу.

1.4 Зарубіжний досвід кримінально-правової охорони інтелектуальної власності

Наявність сучасної, визнаної міжнародною спільнотою, системи інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального розвитку будь-якої держави. Охорона інтелектуальної власності сприяє використанню й подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів та досягнень, підтримує і зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності та залучає інвестиції, стабілізуючи економічний стан, за якого і вітчизняні, і зарубіжні інвестори можуть бути впевнені в тому, що їхні права поважатимуться. Створення саме такої системи має особливе значення для України – країни зі значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом.

Водночас 8 лютого 2013 р. Міжнародний альянс інтелектуальної власності подав свої пропозиції до Офісу торгового представника США до щорічного «Спеціального звіту 301» з оглядом зарубіжних країн, які, на думку Офісу торгового представника США, недостатньо захищають права інтелектуальної власності. У цих пропозиціях Україна є єдиною, яка, на думку Міжнародного альянсу інтелектуальної власності, найгірше у світі захищає права інтелектуальної власності [203].

Хоча, згідно зі звітом 2014 р., Україну виключили із переліку країн із найвищими показниками порушень авторського права і перевели до списку держав, щодо яких ведеться розслідування у цій галузі, – це є маловтішним. До списку пріоритетних країн цього року потрапили Алжир, Аргентина, Венесуела, Індія, Індонезія, Китай, Пакистан, Росія, Тайланд та Чилі. Отже, торгові санкції, про які йшлося у попередньому «Списку 301», до нашої країни наразі не застосовуватимуться. Водночас США очікують, що Україна займатиметься вирішенням проблем, які колись стали підставою для включення країни до «Списку 301» [203].

Це стає вагомим аргументом щодо необхідності посилення кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Відтак постає потреба

наукового пошуку щодо поліпшення такої охорони та удосконалення законодавства у цій сфері, сприяти якому може аналіз зарубіжного досвіду та законодавства щодо протидії злочинам в окресленій сфері.

Отже, видається безперечним, що у процесі вдосконалення кримінально-правової охорони інтелектуальної власності необхідно враховувати і використовувати позитивний досвід такої діяльності у зарубіжних державах. У цьому контексті науковці неодноразово зауважували, що аналіз зарубіжного досвіду відкриває перед юристом нові горизонти, дає змогу йому ліпше пізнати право своєї країни, бо специфічні риси цього права особливо виразно виявляються у рамках вивчення інших систем. Порівняння здатне озброїти юриста ідеями і аргументами, які не можна отримати навіть за доброго знання тільки власного права [74]. Однак ми не вважаємо за необхідне бездумно копіювати зарубіжне законодавство про кримінально-правову охорону прав інтелектуальної власності, адже будь-які подібні запозичення ймовірні тільки з урахуванням специфіки економічного і соціального розвитку України, характеристики злочинності, історичного досвіду, особливостей національної психології тощо.

Отже, проаналізуємо кримінальне законодавство про охорону прав інтелектуальної власності деяких держав Європи, Аргентини, Перу, Чилі, Португалії та інших, а також держав близького зарубіжжя. Що стосується аналізу кримінального законодавства держав близького зарубіжжя, що передбачає відповідальність за злочини у сфері інтелектуальної власності, то він має для нашого дослідження особливе значення, що обумовлено певними причинами. По-перше, ці країни та Україна тривалий час перебували в єдиному правовому просторі, мали загальну школу кримінального права, подібне кримінальне законодавство і традиції правотворчості, оскільки належали до складу колишнього СРСР. По-друге, за радянщини і в Україні, і в інших республіках майже в один і той самий час постала необхідність удосконалення кримінального законодавства про охорону прав інтелектуальної власності.

Розглядаючи зарубіжний досвід охорони права інтелектуальної власності, доцільно використовувати порівняльно-правовий метод, що сприяє належному порівнянню правових систем різних держав та ліпшому пізнанню свого національного права і його удосконалення, дає змогу окреслити місце внутрішньодержавної системи права з-поміж інших правових систем, виявити подібні рішення тих або інших проблем, а також дозволяє в майбутньому використати позитивний досвід іншої держави або, навпаки, уникнути ймовірних помилок. З огляду на це, необхідно розглянути досвід деяких країн, що може бути корисним для нашої держави з міркувань того, наскільки ефективно ті чи інші держави протидіють злочинам, що посягають на інтелектуальну власність.

Передусім варто зауважити, що джерелом права інтелектуальної власності у зарубіжних країнах, за правило, є спеціальне законодавство, що регулює правовідносини у вказаній сфері. Водночас у багатьох державах світу відповідальність за порушення права інтелектуальної власності регулюється кримінальним кодексом.

За кримінальними кодексами різних країн здебільшого є загальні положення, які стосуються правопорушень у сфері прав інтелектуальної власності, поширюються на всі правопорушення, які передбачаються спеціальними законами, за винятком положень, що суперечать їм (наприклад, ст. 41 Кримінального кодексу Аргентини [240, с. 29]). Спеціальні закони наводять визначення деяких порушень майнових прав і особистих немайнових прав автора, в деяких випадках – порушення прав виконавців і майнових прав виробників фонограм, а також порушення майнових прав організацій ефірного мовлення.

Згідно зі ст. 270 глави XI, що має назву «Про злочини, пов’язані з інтелектуальною і промисловою власністю, з ринком і споживачами» Кримінального кодексу Іспанії 1995 р., встановлено кримінальну відповідальність за відтворення, здійснення плагіату, поширення або відкрите повідомлення повністю або частково літературного, художнього або наукового твору, а також за його переробку, інтерпретацію або художнє виконання, закріплене на будь-якому носії, або повідомлення яким-небудь чином без дозволу власників відповідних прав інтелектуальної власності з метою наживи і на шкоду третім

особам. Караються ці діяння ув'язненням на термін від шести місяців до двох років або штрафом на суму від шести до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат. Таке ж покарання призначається і тому, хто умисно ввезе, вивезе або збереже екземпляри вказаних творів або виконань без відповідного дозволу, а також за серійне виробництво або володіння специфічним способом, що полегшує пропуск заборони або нейтралізацію технічних засобів, призначених для захисту програм ЕОМ.

Натомість у ст. 271 Кримінального кодексу Іспанії містяться кваліфікуючі ознаки злочинів, що передбачені у ст. 270 вказаного кодексу, а саме: а) отримана вигода має особливе економічне значення; б) завдана шкода має особливу тяжкість. Караються такі діяння ув'язненням на термін від одного до чотирьох років, штрафом на суму від восьми до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат і спеціальним позбавленням права займатися певною діяльністю на термін від двох до п'яти років [174].

Отже, можемо виокремити деякі особливості вказаних кримінальних норм, зокрема: іспанське кримінальне законодавство пов'язує порушення права інтелектуальної власності з підприємництвом і, відповідно, із правами споживачів, тобто відносить їх до злочинів економічної спрямованості; як обов'язкову ознаку основного складу злочину іспанський кодекс виділяє мету вчинення злочину – наживу; за кваліфіковане інтелектуальне «піратство» Кримінальний кодекс Іспанії передбачає покарання у вигляді позбавлення права займатися певною діяльністю.

Так, наприклад, 5 жовтня 2013 року правоохоронними органами Іспанії в кінотеатрі «Махон» на острові Менорка (Балеарські острови) був заарештований камкордер під час запису фільму «Гравітація» (Warner) на свій мобільний телефон. Арешт камкордера є результатом багатомісячної операції, які проводили правоохоронні органи Іспанії за допомогою FAP (іспанська антипіратська організація) [201].

У Франції порушення авторського права має загальну назву «контрафакція». Згідно з пунктами 1 і 2 ст. 425 Кримінального кодексу Франції,

будь-яка публікація рукописів, музичних творів, малюнків, живопису або будь-якого іншого виду продукції за допомогою друку або гравіювання, повністю або частково, порушуючи закони і регламентаційні акти про власність авторів, вважається контрафакцією, а будь-яка контрафакція є злочином.

У третьому пункті цієї статті контрафакцією визнається також будь-яке відтворення, публічний показ або поширення творів інтелектуальної праці з порушенням авторського права в тому вигляді, якому вони встановлені і регулюються законом, незалежно від засобів, що для цього використовуються [263].

За деякими оцінками, обсяг ринку контрафакту у Франції становить близько п'яти відсотків від обсягу світової економіки. Така ситуація змусила уряд цієї країни вжити доволі жорстких заходів протидії цьому виду злочину. Кримінальній і адміністративній відповідальності, за законодавством Франції, підлягають не лише так звані «пірати», а й споживачі, що придбавають контрафактну продукцію [263, с. 211–213].

Так, 14 січня 2014 року в кінотеатрі CGR (м. Ніорт, Франція) представники антипіратської організації виявили особу, котра здійснювала незаконний запис кінофільму під час його демонстрації. Серія появи в Інтернеті незаконно відтворених фільмів розпочалася ще влітку 2013 р. Технічний аналіз, здійснений фахівцями ALPA, засвідчив, що всі вони були незаконно записані саме в цьому кінотеатрі. У листопаді 2013 року матеріали було передано до поліції. Особа, яка здійснювала незаконний запис кінофільмів, постійно «знаходилася» в Інтернеті під вигаданим ім'ям «Анімус». Ця особа також визнала, що раніше незаконно записувала та викладала в Інтернет такі аудіовізуальні твори, як The Smurfs 2, Kick-Ass 2, Thor 2, а також здійснювала камкордінг таких фільмів, як Homefront, Blood & Tears and Paranormal Activity, після чого синхронізувала цей звук під кадри, зроблені іншими камкордерами [201].

Доволі серйозне покарання за злочини у сфері інтелектуальної власності передбачено Кримінальним кодексом Болгарії [202]. Так, до трьох років позбавлення волі і штрафом від однієї до трьох тисяч левів карається той, хто

записує, відтворює, поширює, передає в ефір або передає за допомогою технічного засобу або іншим способом чи використовує чужий твір науки, літератури або мистецтва без передбаченої законом згоди власника авторського права на цей твір.

Цікаво, що болгарські законодавці передбачили і такий вид покарання, як «громадський осуд», який визначається як публічний осуд винного, який оголошується перед відповідним колективом, через опублікування або іншим відповідним способом, вказаним у вироку суду (ст. 52 КК Болгарії) [202].

У контексті нашого дослідження необхідно акцентувати на злочинах, що посягають на особисті майнові та особисті немайнові права автора. Так, розглядаючи злочини проти інтелектуальної власності, які посягають на особисті немайнові права автора, можна зауважити, що основними способами порушення немайнових прав є дії, за допомогою яких особа, що порушує ці права, вчиняє посягання, будучи належним чином уповноваженою використовувати той або інший твір (наприклад, на основі контракту), використовує його без дотримання прав його творця на авторство і цілісність твору.

У законодавстві деяких країн (наприклад, Португалії, ст. 198) до порушення немайнових прав віднесені посягання на моральні права авторів і артистів-виконавців, а також порушення інших суміжних прав (наприклад, Кримінальний кодекс Перу від 1991 р., ст. 217.2), що іноді призводить до плутанини. Саме тому, на думку деяких учених, котру ми цілковито поділяємо, доцільно давати визначення різних правопорушень окремо [225, с. 476].

Водночас, стосовно порушення майнових прав авторів, можна зауважити, що кримінально караними злочинами визнаються порушення права на відтворення, права на повідомлення для широкого загалу (публічне представлення або виконання, демонстрацію кінематографічного твору, передачу до ефіру, поширення по кабельній мережі тощо), а також права на переробку, повністю або частково, літературних, музичних і художніх творів [107, с. 476].

Окрім наведених правопорушень, які зазвичай кваліфікуються як кримінально карані, законодавства деяких країн вважають такими дії, що посягають на такі майнові права, як:

– виготовлення більшої кількості екземплярів, аніж передбачено контрактом (Аргентина, ст. 72d);

– перевищення дозволених меж використання: творів, виконання артиста, фонограми, відеограми або передачі до ефіру, за винятком випадків, що передбачені законом (Португалія, ст. 1952c);

– повідомлення неправдивих відомостей щодо кількості реально проданих екземплярів (Чилі, ст. 80a);

– повідомлення неправдивих відомостей, що стосуються інших аспектів, від яких залежить авторська винагорода: розмір аудиторії, категорія, ціна і кількість проданих квитків на спектакль або виставу, кількість вхідних квитків, поширених безкоштовно (Колумбія, закон 44 від 1993 р., ст. 52.5);

– виготовлення збірки або аналогії опублікованих або неопублікованих творів без дозволу автора (Португалія, ст. 195b; Мексика, ст. 136.11);

– недобросовісне використання права або цитування іншого твору (Коста-Ріка, ст. 118a; Домініканська Республіка, ст. 165a);

– публічне представлення або виконання особою, що не є автором, видавцем, правовласником або представником однієї з цих категорій осіб або такою, що неправомірно привласнив собі таке право (Аргентина, ст. 74; Колумбія, ст. 253; Коста-Ріка, ст. 121; Уругвай, ст. 49);

– незаконне привласнення прізвища, псевдоніма або буквеного скорочення прізвища автора (Перу, Кримінальний кодекс, ст. 218).

Тут слід зауважити, що законодавство деяких держав, зокрема й України, право на ім’я відносить до немайнових прав.

Стосовно характеру і суворості покарання необхідно зауважити, що в нормах законодавства низки країн немає одностайності. Наприклад, у Данії та Іспанії недозволене відтворення якого-небудь твору (що у більшості країн є кримінально караною дією) карається адміністративним штрафом і лише за наявності обтяжливих обставин – позбавленням волі (у Данії – ув’язненням строком від трьох місяців, ст. 55; в Іспанії – ув’язненням і штрафом – Кримінальний кодекс Іспанії, ст. 534 bis a і 534 bis b; у Коста-Ріці застосовується

покарання у вигляді ув'язнення строком від восьми до дванадцяти місяців – ст. 119b; у Колумбії – ув'язнення строком від двох до п'яти років і штраф – закон 44 1993 р., ст. 51.1; в Аргентині за шахрайство передбачено покарання у вигляді ув'язнення строком від одного місяця до шести років – ст. 72a).

У деяких країнах покарання міняється залежно від того, чи йдеться про порушення, здійснене з комерційною метою чи без неї. Наприклад, у Перу Кримінальний кодекс передбачає в першому випадку ув'язнення строком від двох до чотирьох років, а в другому – від одного до трьох років (ст. 216–217a); в Іспанії комерційна мета вважається обтяжливою обставиною з тими ж наслідками, що і посягання на особисте немайнове право (Кримінальний кодекс, ст. 534 bis b.l).

Поділяємо думку Д. Липцик, що характер і градація покарань за порушення авторського права і суміжних прав мають відповідати характеру і градації інших покарань, які передбачає кожна кримінально-правова система [107, с. 487].

Доволі цікавим є досвід у сфері кримінальної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав Німеччини. Специфіка німецького кримінального законодавства, порівняно із законодавством України, полягає в тому, що норми кримінальної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав у Німеччині містяться не в Кримінальному кодексі цієї країни, а у спеціальному Федеральному законі від 9 вересня 1965 р. «Про авторські і суміжні права», який належить до так званого додаткового кримінального права (Strafrechtliche Nebengesetze). Для таких законів притаманним є те, що в ньому регулюються питання не лише загального характеру, пов'язані з авторським правом і суміжними правами, а й ідеться про кримінальну відповідальність за порушення цих прав. Ці норми містяться у розділі 4 п. 2, що має назву «Кримінально-правові приписи»: недозволене використання творів (§ 106), що охороняються авторським правом; неприпустиме використання авторського знаку (§ 107); недозволене втручання в суміжні з авторськими права (§ 108); недозволене використання творів автора у

вигляді промислу (§ 108 «а»). Крім того, в § 109 регулюються питання, пов'язані з оскарженням кримінального переслідування, § 110 – з конфіскацією предметів злочину.

Значний інтерес для нашого дослідження має досвід кримінально-правової охорони права інтелектуальної власності країн так званого близького зарубіжжя.

Оскільки для законодавства нашої держави близькою є кодифікація кримінального законодавства цих країн, а також спосіб побудови кримінальних кодексів, поділ їх на частини, розділи, глави і статті (що свідчить про єдину систему кваліфікації злочинів), найбільш близькими до українського кримінального законодавства є кримінальні кодекси Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Грузії, Киргизстану, Російської Федерації, Таджикистану, Узбекистану.

Натомість законодавці Латвії, Литви, Молдови та Естонії спростили будову своїх кримінальних законів і упустили у кодексах поділ на розділи.

За іншою методикою побудований КК Казахстану, який містить дві частини – Загальну й Особливу. Загальна частина складається з розділів, а Особлива – з глав.

Однак це лише зовнішній бік питання, який зазвичай впливає на кваліфікацію злочинів, але лише побічно. Так, під час кваліфікації злочинів за об'єктом у кодексах Латвії, Литви, Молдови та Естонії, очевидно, виключається видовий об'єкт складу злочину, що, можливо, до певної міри спрощує розуміння об'єкта конкретного злочину.

Це стосується і кримінально-правових норм, що передбачають покарання за злочини проти інтелектуальної власності. Зокрема, нас цікавитимуть норми, що передбачають покарання за злочини у сфері авторських, суміжних, винахідницьких і патентних прав, незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, які досліджуються в нашій роботі і передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України. Якщо розглядати ці склади з точки зору розміщення їх у кодексах названих держав, можна виявити таке.

У Кримінальному кодексі України норми, що передбачають покарання за порушення авторського права і суміжних прав, порушення прав на об'єкти промислової власності, містяться у главі про злочини проти виборних, трудових і інших конституційних прав і свобод людини і громадянина, і окрема норма, що передбачає покарання за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару – у главі про злочини у сфері господарської діяльності [73].

У російському законодавстві родовим об'єктом складів, що нас цікавлять, є суспільні відносини, які виникають у сфері прав особи, а видовим – відносини у сфері конституційних прав людини і громадянина. Аналогічно був розглянутий об'єктний склад цього виду злочину законодавцями Азербайджану [216], Білорусі [283], Киргизії [219], Таджикистану [223], Узбекистану [239].

Натомість, у Кримінальному кодексі Вірменії ці злочини віднесені до злочинів проти людини (родовий об'єкт) і злочинів проти свободи, честі і гідності особи (видовий об'єкт) [241].

Грузинський законодавець відніс цей вид злочину до розділу економічних злочинів і глави злочинів проти власності. Отже, родовим об'єктом складу цього злочину будуть суспільні відносини у сфері економіки, а видовим – відносини у сфері власності [252].

Латвійські законодавці віднесли злочини проти інтелектуальної власності до глави «Злочинні діяння проти основних прав і свобод особи» [209].

Кримінальний кодекс Казахстану відносить цю норму до глави про злочини проти власності [256].

Законодавці Естонії [262] і Литви [145] включили до кримінальних кодексів своїх країн окремі глави про захист інтелектуальної і промислової власності.

Кримінальний кодекс Республіки Молдова не містить норм, що охороняють інтелектуальну власність в частині авторського права і суміжних прав, винахідницького і патентного прав [266].

Отже, можемо зробити висновок, що законодавці вказаних країн близького зарубіжжя щодо об’єктного складу цих злочинів розділилися на чотири групи.

Перша група – це кримінальні кодекси, в яких злочини проти інтелектуальної власності включені до розділу злочинів проти особи і до глави злочинів проти конституційних прав людини і громадянина. Відтак наголошується на пріоритеті конституційно-правової суті злочинів проти інтелектуальної власності. До цієї групи, як уже зазначалося, увійшли кримінальні кодекси таких країн, як Азербайджан, Вірменія, Білорусь, РФ, Киргизстан, Латвія, Узбекистан, Таджикистан.

До другої групи увійшов КК Грузії. Грузинські законодавці віднесли ці злочини до економічних злочинів, що свідчить про економічний пріоритет кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності.

Третю групу представляє КК Казахстану, в якому цей вид злочинів віднесений до злочинів проти власності. Зокрема, у назві норми зазначається, що цей вид власності особливий, використовується категорія «інтелектуальна власність».

І, врешті, четверта група – це кримінальне законодавство Естонії і Литви, де цей вид злочинів виділено в окрему главу і, відповідно, значно посилено кримінально-правовий захист цих прав.

Розглядаючи безпосередній об’єкт складів злочинів проти інтелектуальної власності, покарання за які передбачено кодексами країн близького зарубіжжя, можна окреслити певні особливості.

Безпосереднім об’єктом злочинів, передбачених нормами кримінальних законів, що розглядаються, здебільшого є суспільні відносини у сфері авторських, суміжних, винахідницьких і патентних прав. Водночас є відмінності. Так, у КК Грузії безпосереднім об’єктом аналізованого складу злочину будуть суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності без поділу на окремі групи суспільних відносин.

Законодавці Естонії, включивши усі злочини у сфері інтелектуальної власності до однієї глави, розглядають як безпосередній об’єкт кримінально-

правового захисту відносини у таких сферах: особистих немайнових прав автора або виконавця твору; майнових прав автора або власника суміжних прав; виняткових прав патентовласника, власника корисної моделі, промислового зразка, топології мікросхеми або товарного знаку.

Подібний спектр суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності охороняється КК Литви.

Предметом цих складів злочинів законодавці одностайно називають об'єкти авторських, суміжних, винахідницьких і патентних прав; у деяких складах ці предмети конкретизовані, а в деяких, враховуючи бланкетність норм, законодавець обходиться загальними формулюваннями.

Естонське кримінальне законодавство одним із предметів складу злочину називає пристосування, що перешкоджає порушенню авторських або суміжних прав. На такому ж пристосуванні наголошують і литовські законодавці. Відтак Естонія і Литва, як і більшість європейських країн, упорядкували своє законодавство відповідно до положень міжнародних договорів ДАП і ДВФ (Договір з авторського права (WIPO Copyright Treaty) і Договір із використання фонограм (WIPO Performances and Phonogram Treaty), що, на нашу думку, є актуальним для нашої держави.

Литовські законодавці як предмет складу злочину виокремлюють відомості про авторські права або про володіння суміжними правами.

Кримінальний кодекс Азербайджану включає до складу злочинів проти інтелектуальної власності раціоналізаторську пропозицію.

Не менш цікавим буде розглянути і порівняти об'єктивну сторону складів злочинів, що нас цікавлять.

Кримінальний кодекс Російської Федерації містить три самостійні склади злочинів проти інтелектуальної власності в частині захисту авторського права і суміжних прав, патентного і винахідницького права – це ст.ст. 146 і 147 КК РФ. Ч. 1 ст. 146 і ч. 1 ст. 147 КК РФ мають матеріальні склади, обов'язковою ознакою яких є значна шкода, ч. 2 ст. 146 КК РФ – склад формальний. Російський законодавець передбачив такі протиправні дії, що

становлять об'єктивну сторону цих злочинів привласнення авторства (плагіат) (ч. 1 ст. 146 КК РФ); незаконне використання об'єктів авторського права або суміжних прав, а також придбання, зберігання, перевезення контрафактних екземплярів творів або фонограм (ч. 2 ст. 146 КК РФ); незаконне використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка, розголошування без згоди автора або заявника суті винаходу, корисної моделі або промислового зразка до офіційної публікації відомостей про них, привласнення авторства або примушування до співавторства (ст. 147 КК РФ).

Кримінальний кодекс Вірменії містить два склади злочинів проти інтелектуальної власності у досліджуваній сфері. Один зі складів матеріальний (ст. 158), обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього складу є шкода, заподіяна у великому розмірі, другий склад – формальний. Протиправні дії, передбачені законодавцем, виражені у таких формах: незаконне використання об'єктів авторського або суміжних прав або привласнення авторства (ст. 158 КК Вірменії); незаконне використання об'єкта патентного права, або поширення без згоди заявника відомостей про його суть до офіційного визнання цього права, або привласнення авторства, або примушування до співавторства (ст. 159 КК Вірменії).

Натомість КК Азербайджану передбачає порушення вказаних прав у двох нормах, що мають матеріальні склади, об'єктивна сторона яких майже повністю збігається з об'єктивною стороною російських норм, але відрізняється передбаченим наслідком, який виражається оцінною категорією «значна шкода».

У Кримінальному кодексі Таджикистану міститься одна норма, що має два самостійні склади, один із яких – формальний, а другий – матеріальний, що передбачає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони наслідок у вигляді великої шкоди. Категорія «велика шкода» у цій нормі є оціночною, законодавець не наводить значення цього поняття у грошовому еквіваленті. Об'єктивна сторона цих норм здебільшого подібна до об'єктивної сторони складу злочинів норм, що вже розглянуті.

Кримінальний кодекс Киргизії повністю повторює норму КК Таджикистану, проте киргизькі законодавці відійшли від оціночності великої шкоди, вказавши у примітці до статті її конкретну величину.

Доволі незначно виражена об'єктивна сторона злочинів проти авторських і винахідницьких прав у єдиній нормі КК Узбекистану: склад статті – формальний, але попри на незначний обсяг норми, вона таки має широкий зміст за рахунок того, що узбецький законодавець використав таку категорію, як «інтелектуальна власність», що охоплює великий спектр прав.

Об'ємними за своїм змістом є і норми щодо захисту інтелектуальної власності у КК Грузії (ст. 189) і КК Казахстану (ст. 184), оскільки в них також використовується термін «інтелектуальна власність» у назві самої статті.

Особливістю об'єктивної сторони складу злочину проти авторських, суміжних, винахідницьких і патентних прав у КК Білорусі є те, що склад ч. 2 ст. 201 КК РБ як альтернативну обов'язкову ознаку об'єктивної сторони визначає адміністративну преюдицію. За порушення авторських, суміжних, винахідницьких і патентних прав, яке виражене у незаконному поширенні або іншому незаконному використанні об'єктів авторського права, суміжних прав або об'єктів права промислової власності, впродовж року після накладення адміністративного стягнення передбачена кримінальна відповідальність.

Законодавці Латвії забезпечили захист майнових прав авторів та інших правовласників інтелектуальної власності шляхом виділення в окрему норму таких дій, як отримання матеріальної вигоди від використання об'єктів авторських або суміжних прав шляхом публікації, оголошення, публічного виконання або іншого використання з порушенням авторських або суміжних прав, а також придбання з метою реалізації, зберігання або приховування вказаних об'єктів [209].

Як уже зазначалося, КК Естонії, і КК Литви містять окремі глави, в які входять норми, що передбачають покарання за злочини проти прав на інтелектуальну власність. Законодавці вказаних країн зробили спробу

найдетальніше розписати у кримінальному законі усі ймовірні порушення цієї сфери прав. Зокрема, на відміну від більшості інших розглянутих кримінальних законів КК Естонії передбачає покарання за ухилення від сплати передбаченої законом винагороди, за перепродаж оригіналу витвору образотворчого мистецтва, а також за використання аудіовізуального твору і фонограми твору для особистих потреб (ст. 279 КК Естонії); за торгівлю піратською копією, публічне виконання, демонстрацію громадськості або трансляцію громадськості твору з використанням при цьому піратської копії (ст. 280 КК Естонії); виготовлення, придбання, зберігання, використання, переправлення, продаж або передачу технічного засобу або установки, призначених для видалення пристосування для захисту від незаконного відтворення твору, а також за незаконний прийом сигналу, що передається за допомогою супутника або кабелю (ст. 281 КК Естонії).

Законодавці Литви виділили в окрему норму знищення або зміну без згоди суб'єкта авторських або суміжних прав у комерційних цілях відомостей про розпорядження авторськими або суміжними правами, якщо за цими відомостями встановлюється достовірність твору, автора твору, іншого суб'єкта авторських прав або виконавця, виконання твору, фонограми, виготовлювача фонограми, іншого суб'єкта суміжних прав, а також зміну відомостей про умови і порядок користування твором, його виконання або фонограми, включаючи всі цифрові позначення або коди, що помічені на екземплярі твору, записі виконання або фонограмі або подаються під час їх публічного розголошування (ст. 193 КК Литви) [145].

Треба вказати, що у нормах обох країн склади вказаних злочинів – формальні і, отже, наслідку для визнання цих дій злочинними значення не мають.

Деякі фахівці акцентують на значних відмінностях у кримінальних кодексах країн СНД і ближнього зарубіжжя в частині встановлення і визначення «значної шкоди» і «шкоди у великому розмірі». Звісно, це стосується тільки тих норм, де ця ознака об'єктивної сторони вказана. До

таких норм належить ч. 1 ст. 146 КК РФ і ст. 147 КК РФ, де «велика шкода» є оціночною ознакою. Також оціночні ознаки використовуються в КК Азербайджану – «значна шкода», кримінальних кодексах Казахстану і Таджикистану – «велика шкода».

У ч. 2 ст. 146 КК РФ передбачене вчинення діяння у великому розмірі, а в ч. 3 тієї ж статті – в особливо великому розмірі. Розмір визнається великим, якщо вартість екземплярів творів або фонограм або вартість прав на використання об'єктів авторського права і суміжних прав перевищують п'ятдесят тисяч рублів, а особливо великим – двісті п'ятдесят тисяч рублів.

У ст. 158 КК Вірменії обов'язковою ознакою є «шкода у великому розмірі», яка визначається вірменським законодавцем як сума (вартість), що в п'ятсот разів перевищує мінімальний розмір заробітної плати, встановленої на момент вчинення злочину.

Кримінальний кодекс Білорусі у ст. 201 містить ознаки об'єктивної сторони – «дохід у великому розмірі» і «велика шкода», визначаючи їх, зокрема, як розмір доходу (шкоди) на суму, що в п'ятсот і більше разів перевищує розмір базової величини, встановленої на день вчинення злочину [283].

Велика шкода як обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу злочину передбачена і в КК Киргизії. На думку киргизьких законодавців, великою буде шкода, що в п'ятсот разів перевищує мінімальну місячну заробітну плату, встановлену законодавством Киргизької Республіки на момент вчинення злочину.

Слід наголосити, що КК України у ст.ст. 176 і 177 вказує на матеріальну шкоду у значному розмірі, матеріальну шкоду у великому розмірі і матеріальну шкоду в особливо великому розмірі. Відтак у ст.ст. 176 і 177 матеріальна шкода вважається завданою у значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі – якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в

особливо великому розмірі – якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян [73].

Натомість у ст. 229 законодавець застосовує аналогічний підхід до визначення матеріальної шкоди у значному розмірі, у великому розмірі та в особливо великому розмірі. Отже, можемо констатувати, що українські законодавці застосували диференційований підхід до визначення розміру шкоди, яка завдається для кожного виду злочину у сфері інтелектуальної власності, а це, своєю чергою, полегшує роботу слідчих і судових органів.

Розглядаючи суб'єктивну сторону аналізованих складів, треба зауважити, що у цьому контексті кримінальні законодавства країн СНД і близького зарубіжжя суттєво не відрізняються. Законодавці практично усіх країн, за винятком КК Киргизії, вказали на намір як на єдино можливу форму провини у цих злочинах.

Натомість КК Киргизії суб'єктивною ознакою складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 150, разом із наміром, називає необережність, що призводить до великої шкоди. На нашу думку, таке уточнення є виправданим, оскільки обов'язковість наміру дещо звужує рамки можливої кримінально-правової дії на правопорушника.

Низка норм як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони називає комерційну мету вчинення злочинів проти авторських, суміжних, патентних і винахідницьких прав. Такі норми можна спостерігати в КК Грузії (ч. 2 ст. 189) і в КК Литви (ст.ст. 192, 193, 194). Отримання прибутку вказується як мета у КК Казахстану (ст. 184). Водночас КК Естонії в одній із норм обов'язковою ознакою називає вчинення злочину для особистих потреб (ст. 179), а КК Латвії – з метою реалізації (ч. 2 ст. 149).

Окрім того, Кримінальний кодекс Латвії передбачає також як суб'єктивну ознаку спосіб вчинення злочину, зокрема у ст.ст. 147 і 148 йдеться про примус шляхом насильства або погрози його застосування або шантажу [209].

Натомість КК Литви передбачає як суб'єктивну ознаку – примус із застосуванням психічного тиску (ч. 2 ст. 191) [145].

Суб'єктом цього виду злочинів у більшості норм може бути фізична, осудна особа, що досягла на момент вчинення злочину 16 років. КК Грузії і КК Латвії вказують на вік старше 14 років. Із 15 років настає кримінальна відповідальність в Естонії (ст. 10 КК Естонії). Кримінальну відповідальність юридичної особи передбачає КК Литви (ст. 20), причому відповідальність юридичної особи настає, якщо про таку відповідальність вказано у самих нормах Особливої (спеціальної) частини КК Литви. У нормах глави про охорону інтелектуальної власності відповідальність юридичної особи вказана, отже, це засвідчує, що в Литві за порушення прав на інтелектуальну власність кримінальну відповідальність несуть і фізичні, і юридичні особи.

Розглядаючи види злочинів проти інтелектуальної власності у кримінальних кодексах країн СНД і ближнього зарубіжжя, можна виокремити такі особливості.

Ст.ст. 176 і 177 КК України передбачають такі види кваліфікованих злочинів, як вчинення злочину повторно, за попередньою змовою групою осіб, такого, що завдав матеріальної шкоди у великому та особливо великому розмірах, службовою особою з використанням службового становища або організованою групою.

Необхідно зауважити, що інші аналізовані кримінальні закони також вирізняються достатньою різноманітністю щодо передбачених кваліфікованих складів. Так, повторність вчинення злочину передбачається у більшості кримінальних кодексів – це, зокрема КК: Азербайджану, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизії, Латвії.

Вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою або організованою групою – кримінальні кодекси: Азербайджану, Білорусі, Казахстану, Киргизії, Латвії, Таджикистану.

Спричинення злочином значної шкоди як кваліфікованого складу злочину передбачає КК Грузії, шкоди у великому розмірі – КК Білорусі, шкоди в особливо великому розмірі – КК РФ.

Вчинення злочину особою з використанням службового становища передбачають КК РФ, КК Литви і КК Білорусії.

Не передбачили кваліфікованих і особливо кваліфікованих складів злочинів проти інтелектуальної власності КК Вірменії, Узбекистану та Естонії.

Натомість слід зауважити, що загалом для сучасної законодавчої практики притаманний пошук вирішення проблем, пов'язаних із поширенням цифрових технологій і Інтернету, розробка принципово нових підходів у галузі авторського і патентного права в умовах інформаційного суспільства. Посилення режиму правової охорони в інтересах правовласників поєднується зі спробами сприяти доступу до інтелектуальних продуктів користувачів. Законодавство у сфері інтелектуальної власності стрімко розвивається на тлі розширення міжнародної співпраці у цій сфері. Після прийняття Угоди ТРІПС Світової організації торгівлі посилився процес не тільки регіональної, а й світової уніфікації законодавства в галузі інтелектуальної власності і тіснішого співробітництва країн. Ці тенденції зберігатимуться і в наступні роки, визначаючи стратегічні напрями розвитку національних законодавств зарубіжних країн.

Аналіз зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони інтелектуальної власності дав змогу зіставити кримінально-правові заходи протидії інтелектуальному «піратству» в зарубіжних країнах та Україні і загалом зробити певні висновки, що сприятимуть вдосконаленню вітчизняного кримінального законодавства, яке передбачає відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності.

1. У більшості зарубіжних країн основними заходами кримінально-правової дії є: грошові штрафи, умовне засудження, ув'язнення на різні строки, позбавлення права займатися певною діяльністю. У цьому контексті санкції ст.ст. 176, 177 і 229 КК України не цілком відповідають необхідному рівню дії на злочинця, що посягає на авторські, суміжні, винахідницькі і патентні права та використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. А тому в подальших розділах

дослідження буде запропоновано авторське бачення вирішення вказаних питань з урахуванням зарубіжного досвіду.

2. У деяких країнах кримінальне законодавство, що передбачає відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, виділено не лише в окремій главі кримінального кодексу (Естонія), а й в окремому правовому акті (Кодекс інтелектуальної власності Франції), що сприяє якнайповнішій охороні вказаних прав, оскільки прийнятий у 1992 р. Кодекс інтелектуальної власності Франції став унікальним явищем в європейській практиці. Однак Кодекс має і прихильників, і критиків. Зокрема, прихильники зазначають, що кодекси є кращою формою систематизації норм права. Вони допомагають позбутися дублювання, пропусків і суперечностей в окремих нормах, дають змогу здійснити регламентацію найбільш економічним шляхом, що забезпечує ліпше сприйняття і застосування нормативного матеріалу, а побудова кодексу за певною логічною системою уможливлює системний підхід до законодавства.

Щодо Кримінального кодексу України, то слід зазначити, що він має низку доволі розрізнених норм, які передбачають відповідальність за злочини у сфері інтелектуальної власності, а це, на нашу думку, перешкоджає повною мірою досягти необхідного ефекту охорони інтелектуальної власності. Відтак доцільно розглянути питання про віднесення усіх норм, що передбачають відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, до окремого розділу, як це зроблено в Естонії, що, вважаємо, є найбільш придатним для України.

3. У законодавстві деяких країн (наприклад, Португалії, ст. 198 КК Португалії) до порушення немайнових прав віднесені посягання на моральні права авторів і артистів-виконавців, а також порушення інших суміжних прав. Натомість вважаємо, що українське законодавство надає можливість компенсації моральної шкоди в порядку цивільного судочинства, що відкидає потребу здійснення таких дій у кримінально-правовому порядку.

Висновки до першого розділу

Аналіз теоретико-правового підґрунтя дослідження злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, дав змогу зробити певні висновки.

1. Вивчення наукових розробок у сфері інтелектуальної власності та практики охорони прав інтелектуальної власності засвідчило необхідність здійснення комплексної кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні. Зокрема, однією з проблем кримінально-правової охорони інтелектуальної власності є нечіткість формулювань положень нормативно-правових актів, а це, своєю чергою, перешкоджає правильному розумінню та єдиному трактуванню закону.

2. на основі аналізу ґенези становлення та розвитку законодавства щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності констатовано, що виникнення такої охорони на кожному історичному проміжку часу обумовлювалось роллю та об’єктивною цінністю інтелектуальної власності для суспільства. Допоки інтелектуальна власність не стала предметом ринку, посягання на неї були відсутні, а отже, не було й об’єктивної потреби у її кримінально-правовій охороні. Натомість виникнення на території України законодавства про кримінальну відповідальність за вказані порушення тісно пов’язано з її перебуванням у складі Російської імперії.

3. Під інтелектуальною власністю слід розуміти закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах. Ці права охороняються ст.ст. 176, 177, 229 КК України. Відповідно, під злочином, який посягає на інтелектуальну власність, слід розуміти суспільно небезпечні, винні та протиправні діяння, що передбачені кримінальним законодавством, які вчинені суб’єктами таких злочинних діянь і посягають на майнові та особисті немайнові права на результати інтелектуальної творчої діяльності особи, що мають комерційну спрямованість і завдають матеріальної шкоди особі, установі або організації та державі.

4. Аналіз зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони інтелектуальної власності засвідчив:

1) у більшості зарубіжних держав основними заходами кримінально-правової дії є: грошові штрафи, умовне засудження, ув'язнення на різні строки, позбавлення права займатися певною діяльністю. У цьому контексті санкції ст.ст. 176, 177, 229 КК України не відповідають повністю необхідному рівню дії на злочинця, що посягає на авторські, суміжні, винахідницькі і патентні права та використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;

2) у деяких державах кримінальне законодавство, що передбачає відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, виділено не лише в окремій главі кримінального кодексу (Естонія), а й в окремому правовому акті (Кодекс інтелектуальної власності Франції), що сприяє якнайповнішій охороні вказаних прав, а також допомагає позбутися дублювання, пропусків і суперечностей в окремих нормах, дає змогу здійснити регламентацію найекономічнішим шляхом, що забезпечує ліпше сприйняття і застосування нормативного матеріалу;

3) у законодавстві деяких держав (наприклад, Португалії, ст. 198 КК Португалії) до порушення немайнових прав віднесені посягання на моральні права авторів і артистів-виконавців, а також порушення інших суміжних прав. Натомість вважаємо, що українське законодавство надає можливість компенсації моральної шкоди в порядку цивільного судочинства, що відкидає потребу здійснення таких дій у кримінально-правовому порядку.

РОЗДІЛ 2
ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

2.1 Об’єкти складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність

У попередніх підрозділах дослідження було з’ясовано сутність та зміст терміна «інтелектуальна власність», яка за своїм економічним і відповідним юридичним змістом є особливою структурною складовою системи суспільних відносин власності, а також розкрито поняття злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, та окреслено їх ознаки. Наведена відтак дасть змогу здійснити ширший юридичний аналіз складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, одним із яких є об’єкт злочину.

Отже, коли йдеться про об’єкт злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, насамперед слід акцентувати на два основні, на нашу думку, аспекти. По-перше, в юридичній літературі саме об’єкт злочину є найменш дослідженою ланкою з-поміж усіх елементів складу злочину, що посягає на інтелектуальну власність. По-друге, сучасні підходи до визначення об’єкта аналізованих злочинів характеризуються непослідовністю і суперечливістю. Основна причина ситуації, що склалася, полягає в тому, що суспільні відносини, які виникають із приводу створення та використання об’єктів інтелектуальної власності, є, з одного боку, надзвичайно складними і різноманітними, а з іншого – зовсім не всі вони є об’єктом злочинів, що посягають на інтелектуальну власність. І виділити з усіх суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності саме ту групу суспільних відносин, на яку посягають ці злочини, а, отже, визначити об’єкт таких злочинів, є іноді доволі складно.

Найпоширенішою в теорії кримінального права є позиція вчених, які вважають, що об’єктом злочину є охоронювані кримінальним законом суспільні відносини [6; 7; 11].

Науковці обґрунтовують й іншу точку зору, згідно з якою вказана концепція не зовсім відповідає сучасним поглядам щодо оцінки соціальних цінностей. На їхню думку, такий підхід до цієї проблеми дещо недооцінює значення людини у сфері соціального життя, яка визнана Конституцією України найвищою соціальною цінністю, а її права, свободи та їх гарантії мають визначати зміст і спрямування діяльності держави. З огляду на це, вони стверджують, що об'єктом злочину, який найповніше, порівнюючи з іншими елементами складу злочину, відображає характер суспільної небезпечності вчиненого діяння, слід визнавати не якісь абстрактні суспільні відносини, а конкретні людські, суспільні або державні цінності [13; 14].

Подібна позиція простежується і в працях А. Н. Трайніна, на думку якого об'єктом посягання в його конкретному життєвому втіленні можуть бути і матеріальні, і нематеріальні цінності – політичні, моральні, культурні та інші [237].

Прихильники цієї теорії визначення об'єкта злочину зазначають, що цінності – це те, що має суттєве значення для людини і суспільства загалом, тому вони охороняються нормами різних галузей права, а найважливіші з них бере під захист кримінальне законодавство. Будь-яке злочинне діяння, спрямоване проти цих найважливіших цінностей, створює загрозу спричинити або спричинює їм шкоду, відтак вони є об'єктом злочину.

Отже, на їхню думку, об'єкт як елемент складу злочину – це цінності, що охороняються кримінальним законом, проти яких спрямовано злочинне діяння і яким воно може заподіяти або заподіює шкоду. Структурну основу об'єкта злочину, згідно з цією концепцією, утворюють суб'єкти; їхні дії або стан один щодо одного; інтереси суб'єктів; матеріальне втілення потреб та інтересів суб'єктів у вигляді предметів [13].

Натомість ми поділяємо позицію тих учених, які вважають, що об'єктом злочину є суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди, і які перебувають під охороною кримінального закону [16]. Щодо структурних елементів об'єкта злочину, то, на нашу думку, слушною є теза про

те, що такими слід вважати предмети суспільних відносин, їх учасників (суб'єктів) та соціальний зв'язок (суспільно значущу діяльність) як зміст відносин [17, с. 10].

Однак Є. А. Фролов наголошує, що це не означає, що кримінальне право охороняє всі, без винятку, суспільні відносини. Норми кримінального права спрямовані на захист лише тих суспільних відносин, спричинення шкоди яким внаслідок тих або інших причин здатне завдати істотної шкоди інтересам суспільства загалом. Отже, об'єктом злочину є не всі і не будь-які суспільні відносини, а лише ті, які охороняються кримінальним правом [258, с. 187].

В юридичній літературі, що стосується проблем об'єкта злочину, наводиться «вертикальна» класифікація об'єктів. Розрізняють загальний об'єкт, родовий (іноді його називають груповим [19, с. 106–121] або спеціальним [18]) та безпосередній [20–27]. У деяких джерелах простежується ідея виокремлення у класифікаційному ряді ще й видового об'єкта. Таку класифікацію детально обґрунтував М. Й. Коржанський у низці своїх публікацій [267, с. 73].

На наш погляд, об'єкти по вертикалі доцільно класифікувати саме на загальний, родовий та безпосередній. Вперше у літературі радянського періоду таку класифікацію запропонував А. А. Піонтковський [269, с. 165].

У деяких працях знаходимо виокремлення у межах тричленної класифікації, поряд із родовим, підгрупового (видового) об'єкта, коли всередині великої групи однорідних суспільних відносин розрізняються більш вузькі групи відносин, що відображають один і той же інтерес учасників цих відносин або таких, що виражають деякі тісно взаємопов'язані інтереси одного і того ж об'єкта [18, с. 203–204]. Щодо доцільності такої класифікації В. Я. Тацій зазначає, що вона має практичне значення і може бути використана у побудові глави про господарські злочини шляхом виділення в межах однієї глави окремих груп злочинів [149].

Поділ на загальний, родовий і безпосередній об'єкти, як слушно зазначає Г. А. Кригер та інші вчені, передбачає уточнення – проти яких саме суспільних

відносин безпосередньо і, передусім, спрямоване те чи інше злочинне посягання і, відповідно, яким саме суспільним відносинам воно заподіює або може заподіяти шкоду [31, с. 139].

Визначаючи загальний об'єкт злочину, М. І. Бажанов зауважує, що ним називають усі суспільні відносини, які охороняються, захищаються нормами кримінального права. На кожен конкретний момент людського життя цей об'єкт стабільний, однак якщо змінюється закон (криміналізація, декриміналізація), цей об'єкт змінюється у своєму обсязі – стає вужчим або, навпаки, ширшим [151]. Аналогічна позиція простежується й у працях Б. В. Здравомислова та інших учених.

Отже, можна стверджувати, що загальним об'єктом усіх злочинів є сукупність суспільних відносин, що знаходяться під охороною норм кримінального права.

На думку В. Я. Тація, відмова від триступеневої класифікації небажана, оскільки на ній побудована система Особливої частини кримінального законодавства. «Триступеневому поділу – Особлива Частина – розділ Особливої частини – склад злочину – відповідає і триступеневий поділ об'єкта кримінально-правової охорони: загальний об'єкт – родовий об'єкт – безпосередній об'єкт. Найголовніше ж полягає у тому, що запропонована система класифікації відповідає потребам практики, логічна, адже вона заснована на співвідношенні філософських категорій загального, особливого і окремого» [149, с. 80]. Отже, на наш погляд, доцільно залишити загальний об'єкт злочину у «вертикальній» класифікації.

З огляду на викладене, можемо зауважити, що коли йдеться про те, яка існує концепція щодо визначення змісту такого феномена, як об'єкт злочину, ми робимо спробу сформулювати загальне поняття, яке б дозволило об'єднати на вищому рівні абстракції більш малі величини. Йдеться про загальний об'єкт злочину. Загальний об'єкт злочину в кримінальному праві визначає коло тих правовідносин, які охороняються кримінальним правом. Зміст усіх інших різновидів об'єктів злочинів має співвідноситися зі загальним поняттям як ціле і

частина. Загальним об’єктом злочинів слід вважати ті відносини, які склалися в суспільстві між окремими його членами та їх об’єднаннями і які в інтересах всього суспільства піддані нормативному регулюванню, – тобто правовідносини. Держава за допомогою механізму правового регулювання врегульовує (упорядковує) найголовніші, найбільш цінні та значущі суспільні відносини, які відтак вони перетворюються у правовідносини. Правовідносини утворюють зміст обов’язкової ознаки певного складу злочину – його безпосереднього об’єкта.

Натомість родовий, видовий, безпосередній об’єкти визначаються щодо окремих злочинів чи їх однорідних (однородових) груп. Ці об’єкти, на відміну від загального, виконують функцію розмежувальну, функцію розподілу складів злочинів всередині Особливої частини Кримінального кодексу. Визначивши зміст безпосереднього об’єкта, можна стверджувати, заради чого, якого феномена, якого елемента змісту правовідносин створено саме цей юридичний склад злочину.

Розгляд цих питань має важливе значення для перспектив подальшого дослідження проблем, пов’язаних зі встановленням складу злочину як підстави кримінальної відповідальності особи та упорядкування доктрини кримінального права відповідно до сучасних реалій врегулювання кримінально-правових відносин.

Отже, о в юридичній літературі існує декілька концепцій щодо визначення змісту об’єкта злочину: «об’єкт злочину – блага», «об’єкт злочину – цінності», «об’єкт злочину – інтерес», «об’єкт злочину – людина», «об’єкт злочину – суспільні відносини». Однак жодна із них не може повною мірою претендувати на універсальність визначення такого поняття, як об’єкт злочину.

Поняття «об’єкт злочину» слід вживати у конкретному контексті як обов’язковий елемент певного складу злочину (або родовий, видовий, загальний об’єкт).

Завершуючи розгляд питання про загальне розуміння об’єкта злочину, зауважимо, що його юридичне значення полягає у тому, що він є обов’язковим елементом складу злочину. Не визначивши правильно об’єкт злочину, не можна говорити про вирішення питань кваліфікації відповідного діяння.

Відтак перейдемо до визначення об’єкта у злочинах проти прав інтелектуальної власності, що передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України.

Насамперед розглянемо загальний об’єкт цих злочинів.

Як уже зазначалося, ми дотримуємося позиції тих учених, які вважають, що загальним об’єктом злочину є суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди, і які перебувають під охороною кримінального закону.

Статті, у яких передбачена відповідальність за злочини, які посягають на інтелектуальну власність, розміщені у двох розділах Особливої частини КК: Розділі V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав людини і громадянина» (ст.ст. 176, 177 КК України) та Розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» (ст. 229 КК України).

Насамперед, аналізуючи статті, які розміщені у Розділі V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав людини і громадянина», можна дійти висновку про те, що у ньому містяться юридичні склади злочинів, які посягають на три різні родові об’єкти: громадянські, політичні та соціальні правовідносини. Інша проблема полягає в тому, що навіть у межах такого родового об’єкта, як конституційні правовідносини, зміст яких становлять громадянські права і свободи, необхідно здійснювати внутрішню систематизацію, адже під цією назвою об’єднані групи злочинів, які важко об’єднати між собою за спільними рисами. Це, зокрема, злочини проти сімейного укладу (сімейних правовідносин, наприклад, ст. 166 «Злісне невиконання обов’язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування») і злочини проти правовідносин, які виникають у процесі реалізації конституційного права на свободу совісті (релігійних прав, наприклад, ст. 180 «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду»), хоча в теоретичному плані на високому рівні абстракції вони і посягають на особисті права людини і громадянина. Те саме стосується і злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177 КК України, які законодавцем віднесені до інших особистих прав людини і громадянина. Натомість злочини,

передбачені ст. 229 КК України (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару) стосуються сфери господарювання і розміщені у Розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності». Водночас усі ці злочини об'єднує те, що вони посягають на суспільні відносини, які складаються у сфері використання об'єктів творчої, інтелектуальної діяльності людини чи групи людей.

Зазвичай родовий об'єкт формується на підставі поділу Особливої частини КК України на розділи. Однак у деяких випадках родовий об'єкт злочинів формується за іншим принципом. До таких випадків належать, зокрема, й злочини проти прав інтелектуальної власності. Адже, на відміну, наприклад, від Іспанії, Естонії, Литви, у кримінальних кодексах яких вказаним злочинам присвячена окрема глава, в Україні відповідні статті розміщені у двох розділах Особливої частини КК: Розділі V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав людини і громадянина» (ст.ст. 176, 177 КК України) та Розділі VII «Злочини у сфері господарської діяльності» (ст. 229 КК України). Такий поділ пов'язаний зі специфікою інтелектуальної власності як правового інституту. Утім зазначений правовий інститут існує, як і вказана сфера правового регулювання, а отже, встановлений за допомогою норми права порядок суспільних відносин у цій сфері може бути також об'єктом злочину.

Для того, щоб визначитись із родовим об'єктом злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, слід зазначити, що вказані статті передбачають відповідальність за злочини, які посягають на такі права інтелектуальної власності:

а) ст. 176 – права інтелектуальної власності на твір (авторське право) та суміжні права (право на виконання, фонограму, відеограму, програму мовлення);

б) ст. 177 – права інтелектуальної власності на окремі об'єкти права промислової власності, які є результатом творчої діяльності їхніх авторів (зокрема, винахід, корисна модель, промисловий зразок, топографія інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторська пропозиція);

в) ст. 229 – права інтелектуальної власності на окремі об’єкти права промислової власності, які є засобами індивідуалізації учасників цивільного (господарського) обороту виробленої продукції та послуг, що надаються такими учасниками (зокрема, торговельна марка (знак для товарів і послуг), фірмове найменування та кваліфіковане зазначення походження товару) [34].

Відповідно, родовим об’єктом злочинів проти прав інтелектуальної власності загалом є встановлений за допомогою норм права порядок суспільних відносин у сфері реалізації прав інтелектуальної власності суб’єктами – носіями цих суб’єктивних прав.

Наведене дає підстави стверджувати, що об’єкт складів злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, містить деякі спільні ознаки:

1) їх родовим об’єктом є правовідносини, які складаються в процесі реалізації права інтелектуальної власності;

2) предметом цих злочинів є окремі об’єкти права інтелектуальної власності.

Отже, окрема група злочинів, а саме ті, юридичні склади яких містяться у ст.ст. 176, 177, 229 КК України, посягають на відносини інтелектуальної власності, і їх родовим об’єктом є правовідносини, змістом яких є право інтелектуальної власності, що дає підстави для висновку про доцільність розміщення їх в окремій главі КК України.

Розглянемо безпосередній об’єкт складу злочину, передбаченого ст. 176 КК України. Передусім, аналізуючи цю статтю, можемо зауважити, що в ній забезпечуються авторські і суміжні права, які згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» можуть бути і майновими, і немайновими. Натомість кримінально-правовою охороною користуються здебільшого майнові права – і авторські, і суміжні, зокрема: право відтворення, розповсюдження та тиражування об’єктів авторського права і суміжних прав, а також інші авторські і суміжні права, внаслідок посягання на які правоволодільцю завдається матеріальна шкода у визначеному розмірі.

Передусім, цей злочин має вияв у незаконному відтворенні, розповсюдженні творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а також незаконному відтворенні, розповсюдженні виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконному тиражуванні та розповсюдженні на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, а отже, наявний матеріальний склад.

Водночас відповідно до ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права», яка має назву «Об'єкти авторського права», об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; 3) комп'ютерні програми; 4) бази даних; 5) музичні твори з текстом і без тексту; 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; 7) аудіовізуальні твори; 8) твори образотворчого мистецтва; 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо; 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу; 14) похідні твори; 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; 16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; 17) інші твори [78].

Натомість ст. 35 цього ж Закону визначає, що об'єктами суміжних прав, незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження, є: а) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів; б) фонограми, відеограми; в) передачі (програми) організацій мовлення [78].

Якщо вдатися до Цивільного кодексу України (ЦКУ), то можемо зауважити, що у ст. 449 ЦКУ (аналогічно до Закону України «Про авторське право і суміжні права») об'єктами суміжних прав без виконання будь-яких формальностей щодо цих об'єктів та незалежно від їх призначення, змісту, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження визнаються: а) виконання; б) фонограми; в) відеограми; г) програми (передачі) організацій мовлення [36].

Натомість об'єктами авторського права ст. 433 ЦКУ визнає лише твори: 1) літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори; лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 2) комп'ютерні програми; 3) компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; 4) інші твори [115].

Відтак констатуємо, що в обох випадках комп'ютерні програми і бази даних законодавець відніс до творів, а отже, виокремлення їх у ст. 176 КК України як окремого виду об'єктів авторського права видається не зовсім виправданим.

До майнових прав автора та майнових прав виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення Закон України «Про авторське

право і суміжні права» відносить з-поміж інших надання права дозволяти або забороняти використання, відтворення, розповсюдження, тиражування об'єктів цих прав.

Отже, з диспозиції ст. 176 КК України очевидно, що безпосереднім об'єктом цього складу злочину є суспільні відносини у сфері використання, відтворення, розповсюдження, тиражування об'єктів авторського права і суміжних прав. Водночас на основі аналізу ст.ст. 433, 449 ЦКУ та ст.ст. 8, 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» предметом злочину, що посягає на авторське право, можна виокремити твори, а предметом порушення суміжних прав – виконання, фонограми, відеограми, програми мовлення.

З огляду на викладене, простежується неоднорідність об'єктного складу цієї норми. З диспозиції норми постає, що кримінально-правовій охороні підлягають об'єкти авторського права і суміжних прав. Водночас, попри те, що і авторські права, і суміжні права включені до Книги IV Цивільного кодексу України, що має назву «Право інтелектуальної власності», а також містяться у Законі України «Про авторське право і суміжні права», – ці права не є тотожними за змістом, а їх об'єкти також відрізняються між собою.

Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права», охороні підлягають всі твори, зазначені у ч. 1 ст. 8 цього Закону (і оприлюднені, і не оприлюднені, і завершені, і не завершені), незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо) [78].

Натомість передбачена цим Законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі [35].

Характерним є те, що авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, виробництва відеограми, оприлюднення передачі організації мовлення [35].

Натомість для виникнення, здійснення їх охорони і авторських прав, і суміжних прав не вимагається реєстрації їх об'єкта або дотримання яких-небудь інших формальностей.

З одного боку, таке об'єднання об'єктів може здатися цілком логічним. По-перше, їх об'єднує те, що усі вони мають свій початок у творі в результаті творчої праці автора. Без твору інших об'єктів просто б не існувало, а отже, не виникло б і відносин. Другим фактом, що підтверджує правильність віднесення усіх об'єктів авторського права і суміжних прав під захист однієї кримінально-правової норми, можна назвати факт забезпечення їх захисту Цивільним кодексом та однойменним законодавчим актом.

Водночас попри обставини, що доволі зближують вказані об'єкти, постає питання стосовно того, чи можна порівнювати за обсягом і характером авторське право і суміжні права. Як можна зрівняти результат творчої праці автора або виконавця і діяльність виробника фонограми або організації мовлення? Вважаємо, що права на використання цих об'єктів, а також відносини, що виникають за фактом такого використання, не можуть мати однакового обсягу кримінально-правової охорони, а отже, порушники цих прав мають нести диференційовану відповідальність. Отже, викликає певні застереження віднесення до складу злочину, передбаченого ст. 176 КК України, такого широкого об'єкта, що охоплює доволі різнорідні суспільні відносини. Можливо, було б за правильне виокремити з цього складу посягання на об'єкти суміжних прав, а ті, своєю чергою, поділити на злочини проти прав виконавців, прав виробників фонограм і прав організацій мовлення. Відповідно, за характером того або іншого об'єкта можна було б визначити і покарання.

На підставі викладеного ст. 176 КК України могла б бути поділена на два різні склади. Перший із них має мати назву відповідно до одного з безпосередніх об'єктів, що охороняються, а саме, суспільні відносини у сфері

здійснення виняткових прав на об’єкти авторського права – «Порушення виняткових прав на об’єкти авторського права», другий – «Порушення виняткових прав на об’єкти суміжних прав».

Отже, предметом злочину проти авторського права є твір. Однак чинне законодавство не містить легального визначення поняття твору як об’єкта авторського права, хоча вказує на ті ознаки, які воно повинно мати, щоб користуватися правовою охороною.

У юридичній літературі запропоновано доволі багато наукових визначень твору, проте найбільшого поширення отримало таке: твір – це сукупність ідей, думок і образів, що отримали в результаті творчої діяльності автора своє вираження в доступній для сприйняття людськими почуттями конкретній формі, що допускає можливість відтворення. Зокрема, наголошується, що твір – благо нематеріальне. Твір як реально існуюче явище світу, що оточує нас, є комплексом ідей і образів, що отримали своє об’єктивне вираження у готовій праці, індивідуальне і неповторне відображення об’єктивної дійсності. Твір є результатом розумової діяльності людини, а людський мозок може робити тільки нематеріальні об’єкти [34–40].

Проте не кожен твір як результат розумової діяльності людини охороняється нормами авторського права. Об’єктами авторського права визнаються лише такі твори, які мають передбачені законом ознаки: 1) творчий характер твору; 2) об’єктивна форма його вираження.

Отже, твір як результат творчої діяльності автора стає об’єктом авторського права лише за умови, що він виражений в якій-небудь об’єктивній формі. Допоки думки й образи автора не проявилися зовні, а існують лише у вигляді творчого задуму, вони не можуть бути сприйняті іншими людьми і, отже, не існує і практичної потреби в їх правовій охороні. Для того, щоб творчий результат набув суспільної значущості і характеру об’єкта авторського права, він має бути втілений у якій-небудь об’єктивній формі: письмовій (рукопис, машинопис, нотний запис тощо), усній (публічне виголошення,

публічне виконання тощо), звуко- або відеозаписі (механічному, магнітному, цифровому, оптичному тощо), зображення (малюнок, ескіз, картина, план, креслення, кіно-, теле-, відео- або фотокадр тощо), об'ємно-просторовій (скульптура, модель, макет, споруда тощо) [39, с. 54].

Обов'язковою ознакою такого злочину є потерпілий. Ним може бути автор – фізична особа, творчою працею якої створено твір та яка має особисті (немайнові) і майнові права на нього, а в окремих випадках – його правонаступник (наприклад, спадкоємець), а також виконавець – актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, диригент, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури або мистецтва, включаючи твори фольклору, а також інші особи, які займаються тією ж творчою діяльністю, в тому числі виконують циркові, естрадні, лялькові номери, виробник фонограм – фізична особа, яка вперше здійснила запис будь-якого виконання або інших звуків на фонограмі.

Ст. 177 КК України «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію» призначена для кримінально-правової охорони винахідницьких і патентних прав [40]. Використання об'єктів промислової власності, що охороняються патентами або іншими охоронними документами (свідоцтвами), також можливе лише з дозволу патентовласника. Будь-яке використання об'єкта промислової власності без дозволу патентовласника вважається незаконним (крім випадків, передбачених законом). Незаконним використанням об'єкта промислової власності вважається виготовлення, пропонування для продажу, застосування або ввезення, зберігання, інше введення в господарський обіг продукту, виготовленого із застосуванням запатентованого об'єкта промислової власності без дозволу патентовласника. Однак слід зважати на те, що чинне законодавство України про промислову власність передбачає випадки використання об'єктів цієї власності, які не визнаються порушеннями патентних прав [40].

Розглядаючи безпосередній об’єкт складу злочину, передбаченого ст. 177 КК України, необхідно зазначити, що суспільні відносини у сфері винахідницьких і патентних прав виникають внаслідок створення і використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка.

На думку деяких учених, безпосереднім об’єктом злочину, описаного у ст. 177 КК України, є соціальні права і свободи, що забезпечують винахідницькі і патентні права. Практично подібної позиції дотримуються й інші дослідники цього питання, які зауважують, що безпосередній об’єкт цього злочину – винахідницькі і патентні права громадян [40].

Натомість видається, що вказані визначення суперечать загальноприйнятому розумінню об’єкта злочину як суспільних відносин. На нашу думку, основний безпосередній об’єкт аналізованого злочину – це відносини, що виникають у зв’язку зі створенням і використанням об’єктів винахідницьких прав і об’єктів патентних прав (винахід, корисну модель або промисловий зразок). Додатковим об’єктом виступають майнові інтереси законних власників винахідницьких і патентних прав. Зокрема, він, як і основний безпосередній об’єкт, є постійним, оскільки притаманний будь-якому порушенню винахідницьких і патентних прав.

Для повнішого розуміння вказаних понять і враховуючи бланкетність ст. 177 КК України, необхідно звернутися до цивільного законодавства, зокрема до Глави 39 Книги 4 ЦК України, де зазначається, що для того щоб винахід, корисна модель та промисловий зразок були придатними для набуття права інтелектуальної власності на них, необхідно, щоб вони відповідно до закону були новими, мали винахідницький рівень і були придатними для промислового використання [36]. Саме остання умова вирізняє їх із-поміж об’єктів авторського права і суміжних прав.

Окрім того, необхідно наголосити, що набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок засвідчується патентом. Обсяг правової охорони визначається формулою винаходу, корисної моделі, сукупністю суттєвих ознак промислового зразка [36].

Отже, реєстрація і отримання патенту є необхідною умовою для того, щоб винахід, корисна модель або промисловий зразок отримали правовий захист, зокрема й кримінально-правовий.

Найважливішим компонентом патентного права, захист якого передбачений ст. 177 КК України, є винахід. Відповідно до ст. 459 ЦК України об'єктом винаходу може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології [36].

На думку А. П. Сєргеєва, винаходом може вважатися будь-який досягнутий людиною творчий результат, суть якого полягає в знаходженні конкретних технічних засобів вирішення завдання, що виникло у сфері практичної діяльності [102, с. 408]. Критерій «технічне вирішення завдання» у юридичній літературі традиційно розглядався як комплексний. Перша з вимог відповідності цьому критерію полягала в тому, що винахід повинен не просто ставити завдання, а вказувати конкретні шляхи його вирішення. Відтак завдання вважалося вирішеним, якщо пропозиція: 1) містила вказівку на технічні засоби її вирішення; 2) розкривала принципово важливі моменти (основну схему); 3) була здійсненною, тобто придатною для використання. Друга вимога, що виводиться з критерію «технічне вирішення», полягала в тому, що вирішення завдання має бути технічним. Зокрема, було абсолютно необов'язково, щоб завдання стосувалося сфери техніки. Акцент ставився не на самому завданні, а на суті його вирішення. Словом, за допомогою винаходу могло вирішуватися будь-яке практичне завдання у сфері техніки, сільського господарства, культури, освіти тощо, але виключно технічними, а не будь-якими іншими засобами (економічними, організаційними тощо). Усе, що могло вважатися технічним вирішенням завдання, розкривалося через поняття «об'єкт винаходу». До переліку об'єктів винаходів, тобто ймовірних технічних рішень, належали пристрої, способи, речовини, а також застосування відомих пристроїв, способів і речовин за новим призначенням. Отже, винаходом як технічним вирішенням завдання могло бути визнане лише конкретне працездатне вирішення, запропоноване у

вигляді пристрою, способу, речовини, або пропозиція щодо використання цих об’єктів за новим призначенням [102].

Чинне законодавство визначає декілька умов, за наявності яких винахід є придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, а саме: новизна, винахідницький рівень і промислова придатність. Винахід сам собою є нематеріальним, проте він має певний об’єкт, тобто той технічний засіб, за допомогою якого цей нематеріальний засіб матеріалізується.

Ще одним предметом посягання на право інтелектуальної власності, що визначений у ст. 177 КК України, є корисна модель. Відповідно до ст. 460 ЦК України, об’єктом корисної моделі може бути продукт (пристрій, речовина тощо) або процес у будь-якій сфері технології.

Отже, поняття «корисна модель» зазвичай охоплює такі технічні нововведення, які за своїми зовнішніми ознаками дуже нагадують патентоспроможні винаходи, проте є менш значними з огляду їх вкладу в рівень техніки. Законодавство встановлює, за правило, більш спрощений порядок видачі на них охоронних документів (іменованих як деклараційний патент на корисну модель), скорочений термін їх дії, менші ставки мита тощо.

Корисна модель, як і винахід і більшість інших об’єктів інтелектуальної власності, має бути результатом самостійної винахідницької творчості. Але міра цієї творчості може бути меншою, ніж це потрібно для визнання рішення винаходом. Крім того, наявність винахідницької творчості не перевіряється під час видачі охоронного документа на корисну модель. Для визнання рішення корисною моделлю воно також повинно мати новизну і бути придатним для промислового використання.

Отже, безпосереднім об’єктом цього злочину є промислова власність як право володіння, розпорядження, користування результатом своєї творчості у будь-якій сфері промисловості чи господарської діяльності.

Предметом цього злочину є винахід, корисна модель, промисловий зразок, раціоналізаторська пропозиція, топографії інтегральних мікросхем,

сорти рослин. За своїм змістом вони всі передбачають творче вирішення технічного, технологічного, художньо-конструктивного завдання в будь-якій сфері діяльності: промисловості, сільському господарстві, культурі, охороні здоров'я тощо.

Потерпілим від цього злочину може бути: а) винахідник, який створив винахід чи корисну модель; б) власник промислового зразка; в) власник свідоцтва про право на зазначення місць походження товарів; г) автор топографії інтегральної мікросхеми; д) автор сорту і власник патенту на сорт рослин, а також їх правонаступники.

Як уже зазначалося, ст. 229 КК України, в якій передбачена відповідальність за таке злочинне посягання на відносини у сфері інтелектуальної власності як незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, розміщена у Розділі VII Кримінального кодексу України під назвою «Злочини у сфері господарської діяльності». З огляду на назву розділу, можна стверджувати, що родовим об'єктом цього та інших злочинів, які містяться у ньому, є господарська діяльність, під якою розуміється сукупність виробничих (господарських) відносин із приводу виробництва, обміну, розподілу і споживання матеріальних благ.

На думку деяких учених, злочини у сфері господарської діяльності посягають на економіку, права, свободи, потреби та інтереси учасників економічних відносин, порушують нормальне функціонування економічного (господарського) механізму, завдають цим соціальним цінностям і благам матеріальної шкоди [43].

Визначаючи безпосередній об'єкт незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України), деякі вчені зазначають, що ним є суспільні відносини, які складаються у сфері виробництва товарів, із приводу їх якості і збуту продукції [44]. Однак така теза є дещо спірною, адже якість товарів, що виробляються, може і не погіршуватись, а збут продукції не є

сутнісною характеристикою цього злочину, а відтак вказані відносини не можуть бути його безпосереднім об’єктом.

Натомість ще одні дослідники вказаного питання зауважують, що суспільна небезпека незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару полягає в порушенні матеріальних та інших інтересів підприємств, а також у введенні в оману споживачів, які придбавають у результаті цього не той товар, який розраховували купити. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару виступає в цьому випадку самостійним видом недобросовісної конкуренції [41, с. 56–57]. Подібну позицію додержують й інші вчені, які стверджують, що безпосереднім об’єктом є суспільні відносини у сфері забезпечення добросовісної конкуренції і права використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару [42, с. 112].

Ділова репутація виробників товарів і послуг належить до нематеріальних благ і природно зумовлена можливістю однозначної суб’єктивної ідентифікації відповідних товарів або послуг. Це положення також простежується зі змісту Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Добросовісна конкуренція виробників товарів і послуг, що ґрунтується на основі їх змагальності на товарному ринку, значною мірою зумовлена здатністю кожного з них односторонньо впливати на загальні умови товарного ринку. Одним із інструментів цієї здатності є засоби суб’єктної ідентифікації товарів і послуг. Незаконне використання товарного знаку та інших засобів ідентифікації товару або послуги також безпосередньо посягає на інтереси споживачів стосовно гарантій ефективного захисту їх прав у разі придбання товарів (отримання послуг) неналежної якості [88].

Однак погодитися з такими міркуваннями можна лише частково. На нашу думку, основний безпосередній об’єкт повинен конкретизувати родовий

і видовий об’єкти злочину. Тому за правильне буде вважати, що основним безпосереднім об’єктом вказаного злочину є суспільні відносини у сфері охорони економічної діяльності від таких форм недобросовісної конкуренції, як незаконне використання засобів індивідуалізації товарів, робіт, послуг, товарного знаку, знаку обслуговування, найменування місця походження товару. Додатковим об’єктом виступають права законних власників знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Факультативний безпосередній об’єкт аналізованого діяння становлять суспільні відносини у сфері охорони прав і законних інтересів споживачів, оскільки, відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів», виробник зобов’язаний довести до відома споживача найменування свого підприємства і його місцезнаходження у виробничій марці або іншим способом (зокрема, шляхом вказання фірмового найменування), певним способом [83]. Водночас не зовсім виправданою видається позиція авторів, що відносять ці суспільні відносини до змісту основного безпосереднього об’єкта злочину, оскільки ст. 229 КК України спрямована передусім на охорону учасників економічної діяльності від таких форм недобросовісної конкуренції, як незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Відтак предмет злочину: 1) знак для товарів чи послуг; 2) фірмове найменування; 3) кваліфіковане зазначення походження товару.

Знаки для товарів чи послуг – це позначення, за якими товари або послуги одних осіб відрізняються від товарів чи послуг інших осіб. Такі знаки призначені для ідентифікації (індивідуалізації) товарів і послуг, для розрізнення сервісу підприємств. Крім основної (розпізнавальної) функції, знаки для товарів і послуг виконують інші: вказують на походження товарів або послуг та їхню певну якість, рекламують товари і послуги, надаючи споживачам відповідну інформацію про них. Предметом злочину виступають

знаки для товарів чи послуг, які: 1) зареєстровані в Україні; 2) охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасником яких є Україна; 3) визнані у встановленому порядку добре відомими.

Фірмове найменування – це найменування суб'єкта господарювання (юридичної особи або громадянина-підприємця), під яким він бере участь у господарському обороті. Громадянин-підприємець має право заявити як фірмове (комерційне) найменування своє прізвище або ім'я (ст. 159 ГК). На відміну від ГК України, ЦК України 2003 р. передбачає, що правом на комерційне (фірмове) найменування володіє лише юридична особа, яка є підприємницьким товариством. Право на фірму дає змогу індивідуалізувати юридичну особу або фізичну особу-підприємця серед інших учасників ринкових відносин, відрізнити один суб'єкт господарювання від іншого, є складовою його ділової репутації.

Кваліфіковане зазначення походження товару – це позначення, яке охоплює назву місця та географічне зазначення походження товару і підлягає реєстрації у встановленому законом порядку. Йдеться про назву географічного місця (країни, населеного пункту, місцевості або іншого географічного об'єкта), яка вживається для позначення товару, що походить із цього місця і має певні якості, репутацію та інші характеристики, зумовлені (виключно або головним чином) характерними для цього місця природними умовами чи людським фактором або їх поєднанням (наприклад, мінеральні води «Миргородська», «Трускавецька» чи «Баранівська порцеляна»). Не є предметом розглядуваного злочину: 1) просте зазначення походження товару; 2) кваліфіковане зазначення походження товару, пов'язане з географічним місцем в іноземні державі, якщо право на це зазначення не охороняється у відповідній іноземній державі.

Підсумовуючи викладене, можемо зробити певні висновки.

1. Термін «інтелектуальна власність» має умовний характер і відповідає тій сукупності виняткових прав на результати інтелектуальної діяльності, яка

виникає у їх творців і правовласників. Структура об'єктів інтелектуальної діяльності є доволі складною і такою, що постійно розвивається. Розібратися у співвідношенні прав на різні види інтелектуальної власності і зрозуміти їх значення можна тільки у разі сприйняття їх у певній системі.

2. Окрема група злочинів, а саме ті, юридичні склади яких містяться у ст.ст. 176, 177, 229 КК України, посягають на відносини, родовим об'єктом яких є право інтелектуальної власності.

З огляду на це досвід зарубіжних країн, а також принцип розподілу Особливої частини КК України за об'єктом злочину, статті КК України, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність, доцільно розмістити в окремому розділі «Злочини у сфері інтелектуальної власності», як це, наприклад, зроблено в Іспанії, Естонії, Литві. Адже Конституція України не дозволяє віднести злочини, вчинені за ст.ст. 176, 177 КК України, до злочинів у сфері господарської діяльності, хоча на сучасному етапі найпоширенішими видами злочинів, наприклад, у сфері авторських і суміжних прав, є продаж і прокат контрафактної продукції. І такі злочини вчиняються зазвичай у сфері господарської діяльності. Але злочини, передбачені ст.ст. 176, 177 КК України, можуть виражатись і в діях, не пов'язаних із господарською діяльністю. З огляду на це, такі злочини не обмежуються лише господарською сферою, тоді як злочини, передбачені ст. 229 КК України (незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару), стосуються сфери господарювання. Водночас усі ці злочини об'єднує те, що вони посягають на суспільні відносини, які складаються у сфері використання об'єктів творчої, інтелектуальної діяльності людини чи групи людей.

Отже, зважаючи на наведені міркування, пропонуємо внести зміни до КК України шляхом утворення окремого розділу «Злочини у сфері інтелектуальної власності», до якого внести ст.ст. 176, 177, 229, попередньо виключивши їх із V та VII розділів КК України.

2.2 Ознаки об'єктивної сторони складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність

Під час аналізу складу злочину виокремлюють його об'єктивну сторону. У теорії кримінального права її визначають зазвичай як зовнішню сторону суспільно небезпечного посягання, що відбувається за певних умов, місця і часу та завдає шкоду суспільним відносинам. Зовнішня (об'єктивна) сторона злочину протиставляється його внутрішній (суб'єктивній) стороні.

Діалектичне розуміння внутрішнього і зовнішнього було сформульовано Г. В. Ф. Гегелем у праці «Наука логіки», де він розглядав внутрішнє і зовнішнє у зв'язку з категоріями явища і сутності. Зокрема, Г. В. Ф. Гегель протиставляв поглядам, які розглядали сутність як щось виключно внутрішнє, ідею взаємопереходів внутрішнього та зовнішнього їх взаємопроникнення [53, с. 233–273]. Поділ на внутрішнє і зовнішнє також простежується у працях Дж. Локка [54, с. 128].

Прийнятий в кримінальному праві поділ ознак злочину на внутрішні і зовнішні продиктований насамперед практичними, утилітарними міркуваннями, а не моментом виявлення «сутності – несутності» діяння. Хоча питання про сутність досліджуваного явища в будь-якій науці (і кримінальне право не є винятком) ніколи не знімається. Виокремлення зовнішнього та внутрішнього пов'язано найперше з необхідністю впорядкованості процесу кваліфікації злочину і найбільш логічної відтак послідовності дій. Злочин насамперед розглядається зі зовнішнього боку, особливо з точки зору спричинених ним наслідків. Останні і слугують, за правило, безперечним доказом його вчинення. Тому й виникає необхідність у з'ясуванні на первинному етапі саме зовнішніх, об'єктивних ознак злочину.

У науковій літературі об'єктивна сторона злочину визначається як сукупність вказаних у законі ознак, що характеризують зовнішній акт конкретного суспільно небезпечного посягання на об'єкт, що охороняється кримінальним правом [55].

До ознак об’єктивної сторони належать:

– суспільно небезпечна дія або бездіяльність, що посягає на той або інший об’єкт;

– суспільно небезпечні наслідки (шкідливий результат, збиток);

– причинний зв’язок між дією (бездіяльністю) і наслідками;

– спосіб, місце, час, обстановка, засоби і знаряддя вчинення злочину тощо.

Вказані ознаки об’єктивної сторони складу злочину в теорії кримінального права поділяють на обов’язкові і факультативні. Дія або бездіяльність є обов’язковою ознакою об’єктивної сторони будь-якого злочину. Наслідки і причинний зв’язок є обов’язковими ознаками злочинів, коли вони вказані в нормі закону. Інші ознаки об’єктивної сторони (спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя і засоби вчинення злочину) є факультативними.

Об’єктивна сторона має вирішальне значення для встановлення злочину. Це пояснюється такими обставинами:

– по-перше, не може бути визнано злочином те, що не має зовнішнього вираження, отже, склад будь-якого злочину включає зовнішні ознаки діяння;

– по-друге, зовнішні ознаки залишають, за правило, сліди у матеріальному світі, внаслідок чого стає можливим відносно точне відновлення картини злочину і доведення факту його здійснення;

– по-третє, зовнішні ознаки є найбільш надійним критерієм вираження внутрішніх ознак (суб’єктивної сторони) через органічну єдність перших і других і полягають в об’єктивній неможливості безпосереднього сприйняття психічних явищ, тобто за допомогою об’єктивних ознак виявляються суб’єктивні;

– по-четверте, в зовнішніх ознаках злочину зосереджено те, що ми відносимо до шкідливості і небезпеки злочину (збиток, шкода тощо), без чого злочин неможливий.

На нашу думку, під час встановлення факту злочину його об’єктивна (зовнішня) сторона повинна визначатися у співвідношенні свідомості злочинця, і тільки до нього, а не до свідомості взагалі, як це робиться за

філософського аналізу. Задля оцінки протиправного діяння ми співвідносимо з ознаками злочину конкретну поведінку конкретної людини. Тому межа, що визначає об'єктивне, проходить по зовнішніх контурах свідомості саме цієї особи, а не когось іншого. Це означає, що ланцюжок об'єктивних ознак злочину може мати й ланки, що загалом об'єктивного не стосуються, а саме свідомість інших людей, які не підлягають у рамках закону кримінальній відповідальності, або хоча і підлягають, але за інший злочин, об'єктивні властивості якого будуть встановлюватися вже щодо свідомості останніх.

Відмінності між існуючими дефініціями об'єктивної сторони злочину полягають, перш за все, в ступені конкретизації авторами її змісту, а також в обсязі відображення її ознак. З цього приводу у науковій літературі немає єдиної позиції, натомість можна виокремити декілька поглядів на окреслену проблематику. Деякі науковці під об'єктивною стороною складу злочину розуміють характеристику у межах кримінального закону зовнішніх ознак злочинного діяння (А. В. Наумов, В. В. Петров). Інші стверджують, що об'єктивна сторона злочину – це зовнішній акт суспільно небезпечного посягання на охоронюваний кримінальним правом об'єкт, тобто акт вольової поведінки, який відбувається в об'єктивному світі і виражається у завданні шкоди вказаному об'єкту або створенні загрози завдання йому шкоди (М. І. Вєтров, Ю. І. Ляпунов). Є й такі, котрі характеризують об'єктивну сторону злочину як таку, що складається зі суспільно небезпечного діяння, що завдало або здатне завдати істотну шкоду суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом, а також із умов і обставин завдання цієї шкоди (П. І. Гришаєв). Побутує також думка, за якою об'єктивна сторона складу злочину пояснюється як сукупність передбачених законом ознак, що характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, яке посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови, пов'язані з цим посяганням (М. І. Бажанов). З-поміж позицій з цього питання, можна виокремити таку, де об'єктивна сторона злочину – це зовнішній прояв суспільно небезпечного посягання на той чи інший об'єкт,

що знаходиться під охороною кримінального закону (тобто, це передбачені кримінальним законом ознаки, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння) (Ф. Г. Бурчак, Є. Ф. Фесенко). До об'єктивної сторони складу злочину відносять також сукупність передбачених кримінальним законом ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечної дії, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також об'єктивні умови цього посягання (І. Я. Козаченко, З. А. Незнамов). І, зрештою, об'єктивну сторону злочину як процес суспільно небезпечного і протиправного посягання на інтереси, які охороняються законом, що розглядається з його зовнішньої сторони, трактують з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються зі злочинної дії (бездіяльності) суб'єкта і закінчуються настанням злочинного результату (В. М. Кудрявцев, М. П. Журавльов, С. І. Нікулін).

Аналіз зазначених поглядів засвідчив, що у сучасній літературі одним із найбільш ґрунтовних є визначення, запропоноване Л. Д. Гаухманом. Науковець зазначає, що «об'єктивна сторона складу злочину – це сукупність зовнішніх, об'єктивних, соціально значущих, таких, що виражають суспільну небезпечність та її ступінь, суттєвих, типових для даного виду злочинів ознак, передбачених кримінальним законом і – при бланкетності диспозиції статті Особливої частини Кримінального кодексу – в інших законах та (або) інших нормативних правових актах, які характеризують злочин як закінчений та вчинений виконавцем (виконавцями)» [233, с. 90]. Однак деякі вчені, даючи оцінку наведеному визначенню зауважують, що доволі абстрактними виглядають визначення об'єктивної сторони як характеристики кримінальним законом зовнішніх ознак злочинного діяння, сукупності юридично значущих ознак, що характеризують зовнішню сторону злочинного діяння. В інших формулюваннях змістовна характеристика об'єктивної сторони поєднується з її предметним наповненням, що робить їх більш конкретними. Однак не всі запропоновані дефініції є достатньо універсальними.

Схожість у поглядах щодо визначення поняття об'єктивної сторони простежуємо у Ф. Г. Бурчака та М. І. Бажанова, тоді як на думку В. К. Матвійчука, ця пропозиція є кроком назад, оскільки в ній немає вказівки на умови, за яких відбувається посягання [8].

Визначення, сформульоване Г. В. Тімейком, який зазначає, що «об'єктивна сторона злочину є зовнішнім актом злочинного діяння, що протікає в певних умовах місця, часу й обстановки» [8], придатне лише для формальних складів злочинів.

Дещо спірною, на нашу думку, є позиція П. І. Гришаєва, який наголошує, що «об'єктивна сторона складається зі суспільно небезпечного діяння, що завдає або здатне завдати істотну шкоду суспільним відносинам, що охороняються кримінальним законом, а також з умов та обставин завдання такої шкоди» [8].

Із цього визначення очевидно, що науковець надає не всі ознаки, притаманні об'єктивній стороні злочину.

П. Л. Фріс зазначає, що об'єктивна сторона складу злочину – це «сукупність ознак, які визначають зовнішню сторону злочину і характеризують суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність), його шкідливі наслідки та причинний зв'язок між діянням та наслідками, який обумовив настання останніх, а також місце, час, обстановку, спосіб, стан, знаряддя та засоби вчинення злочину» [275, с. 80–81]. У цьому визначенні науковець вводить нову ознаку – «стан вчинення злочину». На нашу думку, зазначена ознака збігається з такими ознаками, як обстановка та час вчинення злочину.

Отже, варіантів визначень поняття об'єктивної сторони у фаховій літературі достатньо. Однак сама собою їхня істотна кількість та різноманіття не свідчить про те, що питання є остаточно вирішеним.

Відтак викладене є підґрунтям для з'ясування ознак об'єктивної сторони посягань на інтелектуальну власність.

Так, об'єктивна сторона складу злочину, описаного у ч. 1 ст. 176 КК України, сформульована законодавцем доволі лаконічно, але водночас вона

складна, оскільки для її розкриття необхідно вдаватися до Закону України «Про авторське право і суміжні права» та інших нормативних актів, що регулюють цю сферу діяльності. Адже об'єктивну сторону злочину, що розглядається, можуть становити одна або декілька дій, що підпадають під вказану статтю.

Склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, є матеріальним. Діяння, що кваліфікується як таке, що посягає на об'єкт, який захищається цією нормою, буде визнано злочинним тільки у разі, якщо воно завдало матеріальної шкоди у значному розмірі. Ця ознака є своєрідною межею, що відмежовує кримінально каране діяння від діяння не кримінально караного. Протиправні дії, що не завдали такої шкоди, але можуть її завдати, можуть визначатися як замах на злочин. Дії, які не заподіяли і не могли заподіяти значної шкоди, злочином не визнаються. Але за відсутності цієї ознаки посягання на авторські і суміжні права можуть стати адміністративним деліктом, якщо відповідальність за цей вид правопорушення передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення. Однак, окрім названих, існує ще й цивільно-правовий спосіб охорони авторських і суміжних прав, і нині він, як засвідчує статистика, більш прийнятний для власників цих прав загалом. У зв'язку з цим кримінальних справ за ст. 176 КК України є незначна кількість.

Так, 2015 р. місцевими загальними судами за вироками, що набрали законної сили, засуджено 34 особи за злочини, передбачені ст. 176 КК (порушення авторського права і суміжних прав), 2014 р. – 32 особи за злочини, передбачені цією ж статтею (2013 р. таких осіб було 64, тобто удвічі більше), одну особу виправдано; щодо 12 осіб справи закрито; до однієї особи, яка є неосудною, застосовано примусові заходи медичного характеру.

До 17 засуджених осіб застосовано покарання у виді штрафу, до однієї особи – виправні роботи; до 2 осіб – позбавлення волі на певний строк. Кількість засуджених осіб, яких звільнено від покарання з випробуванням, становить 10, внаслідок акта амністії – 2 особи [1].

Аналізуючи об’єктивну сторону злочинів, що посягають на авторські і суміжні права, в деяких підручниках знаходимо тезу про те, що об’єктивна сторона цих злочинів полягає у випуску в повному обсязі або частині чужого твору під своїм ім’ям (плагіат); видання під своїм ім’ям твору, створеного у співавторстві з іншими особами без зазначення їх прізвищ, використання у своїх працях творів авторів без посилання на них тощо. Крім того, привласнення авторства може полягати у випуску чужого твору під своїм псевдонімом. Теоретично можливі й інші варіанти здійснення об’єктивної сторони цього злочину, проте на практиці таких злочинів не зафіксовано.

Характерним є те, що в ч. 1 ст. 176 КК законодавець використовує терміни «незаконне відтворення, розповсюдження, тиражування» та «інше умисне порушення авторського права і суміжних прав».

Проте ця стаття, як слушно зауважує М. Мельник, привертає увагу незлагодженістю дефініцій [272, с. 45–50]. Наприклад, у ній визначено дії, що є кримінальними правопорушеннями: незаконне відтворення, поширення творів науки, літератури й мистецтва, комп’ютерних програм і баз даних. У статті твори науки, літератури й мистецтва, комп’ютерні програми і бази даних названо об’єктами кримінально-правової охорони. Як уже зазначалось, у дослідника виникає питання, чому законодавець виокремив із-поміж творів науки комп’ютерні програми та бази даних, адже ці об’єкти є об’єктами права інтелектуальної власності нарівні з іншими об’єктами авторського права. Може скластися враження, що кримінально-правовій охороні підлягають тільки комп’ютерні програми та бази даних, а ілюстрації, карти, схеми, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки та інші деякі об’єкти авторського права такій охороні не підлягають.

Учений не погоджується з формулюванням «незаконне відтворення, розповсюдження». Адже одразу постає питання, а що таке «незаконне відтворення». Зазначена стаття цього поняття не конкретизує. Видається, що це

поняття варто було б уточнити, зазначивши, що твір відтворено, розповсюджено з порушенням авторського права і (або) суміжних прав [272, с. 46–47].

Натомість у Законі України «Про авторське право і суміжні права» подається трактування лише таких понять, як «відтворення» та «розповсюдження», зокрема: під відтворенням розуміється виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер. Водночас розповсюдження об'єктів авторського права і (або) суміжних прав у цьому Законі трактується як будь-яка дія, за допомогою якої об'єкти авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, в тому числі доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором [78].

Водночас ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» містить перелік порушень авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту. Порушення авторського права і суміжних прав може мати вияв у діях, які, своєю чергою, можуть мати такі форми:

1) незаконне відтворення творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення;

2) незаконне розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення;

3) незаконне тиражування та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації;

4) інше порушення авторського права і суміжних прав [78].

Також у ст. 176 КК України зазначено, що може бути інше порушення авторського права і суміжних прав. До таких випадків, зокрема, слід відносити:

1) вчинення дій, які порушують майнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, визначені ст.ст. 15, 39, 40, 41 ЗУ «Про авторське право і суміжні права», з урахуванням передбачених ст.ст. 21–25, 42, 43 зазначеного Закону обмежень майнових прав;

2) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав, зокрема опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;

3) плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

4) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;

5) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління;

6) публічне сповіщення об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, із яких без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі [35].

Отже, аналіз чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності дає змогу стверджувати, що наведений перелік становитиме вичерпний перелік інших порушень авторського права і суміжних прав.

Водночас слід наголосити, що обов'язковою для цього складу злочину ознакою залишається наявність шкоди у значному, великому та в особливо

великому розмірах, які конкретизовані законодавцем у примітці до ст. 176 і поширюються на ст. 177 КК України [40].

Так, 25.06.2015 р. Шепетівським міськрайонним судом Хмельницької області завершено розгляд кримінального провадження, зареєстрованого 2015 р. щодо громадянина Я., який протягом 2014 – початку 2015 років організував незаконну публічну демонстрацію аудіовізуальних творів, які заздалегідь «скачував» із мережі Інтернет.

Для здійснення незаконної діяльності він придбав ноутбук, проектор, екран та інше обладнання, а також орендував спеціально обладнане приміщення. Ні угод із українськими правовласниками на публічну демонстрацію кінофільмів, ні прокатних посвідчень гр-н Я. не мав. У результаті його неправомірних дій зазначеним правовласникам завдані матеріальні збитки у великому розмірі. Розглянувши справу, суд визнав гр-на Я. винним у вчиненні злочинів, передбачених чч. 1, 2 ст. 176 КК України, і призначив йому покарання у виді штрафу в розмірі 1200 неоподаткованих мінімумів доходів громадян із конфіскацією всіх примірників, матеріальних носіїв комп’ютерних програм, баз даних та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для їх виготовлення. Крім того, речові докази (ноутбук, проектор та екран) передані в дохід держави [201].

Водночас слід зазначити, що до дій, які призводять до порушення авторських прав, окрім привласнення авторства, також віднесено примус до співавторства. Примус до співавторства як самостійне порушення прав інтелектуальної власності у вітчизняному законодавстві не передбачений. На відміну від України, у КК Республіки Білорусь (ст. 201), КК Республіки Таджикистан (ст. 156), КК Республіки Молдова (ст. 185-1) примус до співавторства визнається злочином. Однак, як видається, примус до співавторства передбачає посягання на свободу волі і здоров’я людини, а тому має підвищену суспільну небезпеку. Примус до співавторства може полягати: у включенні до колективу авторів осіб, які не створювали твір, а також у примусовій участі до створення об’єкта права інтелектуальної

власності. У будь-якому разі примус до співавторства передбачає порушення права на свободу інтелектуальної, творчої діяльності шляхом здійснення фізичного чи психічного насильства на творця.

Отже, примушування до співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для життя і здоров'я автора або його близьких, а також такого, що становить небезпеку для життя і здоров'я автора або його близьких, слід передбачити як кваліфікуючу та особливо кваліфікуючу ознаку відповідних складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність.

Розглядаючи такий елемент складу злочину ст. 177 КК України, як об'єктивна сторона, необхідно детально проаналізувати диспозицію самої норми, оскільки саме в ній законодавець окреслив необхідні ознаки діяння для визнання його злочинним.

Необхідно зауважити, що в науковій літературі ст. 177 КК України доволі часто порівнюється і узагальнюється зі ст. 176 КК України, що певною мірою є небезпідставним, оскільки ці склади передбачають покарання за порушення прав інтелектуальної власності, що робить їх дуже подібними. Але є і відмінності, що, мабуть, разом із іншими причинами і змусили виділити цю норму в окрему статтю.

Передусім необхідно зауважити, що ст. 177 КК України спрямована на захист промислової власності, яка також має ознаки інтелектуальної власності, що, принаймні, має матеріальний характер і виражається у матеріальних носіях інформації.

Ст. 177 КК України, як і ст. 176 та ст. 229 КК України, містить основний (ч. 1 ст. 177 КК України) і кваліфіковані (ч. 2, ч. 3 ст. 177 КК України) склади.

Ч. 1 ст. 177 КК України передбачає покарання за незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це

завдало матеріальної шкоди у значному розмірі. Остання ознака вказує на матеріальність цього складу, а отже, окрім злочинного наслідку, необхідно також встановлювати і причинний зв'язок між учиненим діянням і спричиненням шкоди у значному розмірі. Відтак постає питання, на яке законодавець не дає відповіді: яким чином має бути здійснене спричинення шкоди у значному розмірі – у результаті одного чи декількох дій.

Із диспозиції статті очевидно, що кримінально-правова охорона надається і майновим, і пов'язаним із ними немайновим правам, що виникають у зв'язку із створенням і використанням винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції.

Винаходи, корисні моделі, промислові зразки, будучи об'єктами промислової власності, на відміну від об'єктів авторського права і суміжних прав, знаходять своє застосування у виробничій діяльності.

Отже, суспільно небезпечне діяння складу злочину, передбаченого ст. 177 КК України, може мати вияв у таких альтернативних формах:

1) незаконне використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка;

2) привласнення авторства;

3) інше умисне порушення права на ці об'єкти.

Незаконне використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка становить порушення права вказаних видів інтелектуальної власності. З огляду на це, незаконне використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка – це порушення встановленого чинним законодавством режиму використання зазначених засобів індивідуалізації як об'єктів права інтелектуальної власності.

Привласнення авторства на винахід може проявлятися у поданні чужого винаходу під своїм іменем, незаконному використанні такого винаходу.

Під іншим умисним порушенням права на ці об'єкти слід розуміти ухилення від виконання чи неналежне виконання вимог, передбачених

нормативно-правовими актами, що встановлюють правовий режим їх охорони та використання.

Злочин вважається закінченим після настання наслідків у вигляді спричинення матеріальної шкоди у значному розмірі власнику патенту: авторові (фізичній особі), його спадкоємцеві або іншому правонаступнику (фізичним особам, організаціям, державі).

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 229 КК України, на думку деяких учених, охоплює: а) дії з використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; б) відсутність законних підстав використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару. Це визначення, на наш погляд, не достатньо повне, адже не містить вказівки на умови кримінальної караності незаконного використання знака для товарів.

З огляду на це, інші вчені зазначають, що об'єктивна сторона діяння, передбаченого ст. 229 КК України, включає: а) дії з використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; б) відсутність законних підстав використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; в) або наслідки у вигляді матеріальної шкоди у значному, великому та особливо великому розмірах.

Отже, можемо констатувати, що усі перелічені діяння, передбачені у ч. 1 ст.ст. 176, 177, 229 КК України, будуть визнані кримінально караними лише у разі заподіяння шкоди у значному розмірі.

Загалом необхідно зазначити, що умовно механізм завдання матеріальної шкоди у злочинах проти прав інтелектуальної власності можна розглянути у вигляді певних етапів.

На першому етапі відбуваються процеси виникнення в особи злочинного умислу на вчинення дій, що порушують права інтелектуальної власності фізичних та юридичних осіб. Такий умисел, на нашу думку, може бути тільки

прямим, оскільки характер самого діяння передбачає злочинні наслідки у формі матеріальної шкоди, котрі обов'язково настануть (просто не завжди вони можуть бути виявлені). Так, особа, маркуючи товари зареєстрованим знаком для товарів і послуг (торговельною маркою), не може «свідомо припускати» настання злочинних наслідків, як це для непрямого умислу вимагає ч. 3 ст. 24 КК України, а свідомо бажає їх настання – вона прагне здобути певну матеріальну вигоду за рахунок експлуатації чужого об'єкта прав інтелектуальної власності (торговельної марки, твору, виконання, фоно- і відеограми). Отже, на нашу думку, цю категорію злочинів не можна віднести до злочинів зі складною формою вини, коли ставлення до діяння характеризується однією формою вини, а до наслідків – іншою. М. І. Хавронюк, аналізуючи такі злочини зі складною формою вини, також не відносить до них злочинні діяння проти прав інтелектуальної власності [192, с. 9–17]. Умисел (особливо прямий) передбачає спрямованість особи на досягнення певного злочинного результату. Виникнення злочинного умислу є вольовим процесом, тобто, на думку Б. С. Утєвського, для нього притаманні три елементи: усвідомлення мети, ухвала цілі та контроль над своєю діяльністю [281, с. 40]. Це означає, що в умисному злочині обов'язковою ознакою є наявність цілі (цілеспрямованість). Мета злочину, поряд із мотивом, є одним із факультативних елементів складу злочину. Проте не можна виявити, наскільки високий рівень суспільної небезпеки злочину, не встановивши суб'єктивні чинники, що спонукали особу до злочинної поведінки [281, с. 16–17].

Важливим моментом для правильної кваліфікації злочинів проти прав інтелектуальної власності є визначення того, чи має завдана шкода бути наслідком одного злочинного діяння, чи злочини проти прав інтелектуальної власності є продовжуваними діяннями (і, відповідно о, матеріальна шкода має обраховуватись як сума матеріальної шкоди, заподіяна всіма злочинними діяннями винного). На це зауважує і Ю. В. Трунцевський [186, с. 16–17]. У відповідних статтях КК України відсутня вказівка на шляхи вирішення цієї проблеми. Можливим є випадок, наприклад, коли винна особа систематично

продає «піратську» аудіовізуальну продукцію у кількості, що менша за встановлену ст. 176 КК, і систематично притягається за це до адміністративної відповідальності. Попри те, що загальна сума заподіяної матеріальної шкоди є великою, притягнути її до кримінальної відповідальності неможливо, оскільки кожен випадок продажу продукції вважається закінченим діянням. Відомо, що багато порушників саме так уникають кримінальної відповідальності, оскільки загальна вартість контрафактної продукції, яку вони продають, менша за встановлену законом.

Отже, системно-логічний аналіз змісту ст.ст. 176, 177, 229 КК дає підстави об'єднати їх за обов'язковою ознакою об'єктивної сторони основного та кваліфікованих складів злочинів – заподіяння матеріальної шкоди у значному, великому чи особливо великому розмірі у результаті порушення суб'єктного права інтелектуальної власності в одній із форм незаконного використання об'єкта права інтелектуальної власності: відтворення, розповсюдження, тиражування або іншого порушення.

Одним із критеріїв кримінальної відповідальності є заподіяння матеріальної шкоди у значному, великому та особливо великому розмірі як наслідок вчинення незаконних дій.

Слід розмежовувати матеріальну шкоду, завдану, наприклад, у результаті крадіжки майна, що визначається вартістю втраченого (пошкодженого або знищеного майна) та витратами, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки), і матеріальну шкоду як ознаку об'єктивної сторони основного та кваліфікованих складів злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК, завдану незаконним використанням об'єкта права інтелектуальної власності, що визначається як винагорода, неодержана суб'єктом права інтелектуальної власності і на яку він мав право розраховувати у разі належного виконання за зобов'язання другою стороною. Таку неодержану винагороду ще називають втраченою, або упущеною вигодою. Ці терміни правомірно ототожнювати у разі однакового їх тлумачення як синонімічних одиниць у зазначеному контексті.

Матеріальну шкоду як обов’язкову ознаку основного та кваліфікованих складів злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК, також не слід ототожнювати із матеріальною шкодою, що заявляється цивільним позивачем на відшкодування: заявлений її розмір, за правило, перевищує неодержану винагороду (втрачену вигоду), оскільки містить і її.

Під час визначення матеріальної шкоди, завданої незаконним використанням об’єкта права інтелектуальної власності, як ознаки кримінально-правової відповідальності та обов’язкової ознаки основного та кваліфікованих складів злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК, необхідно зауважити, що така матеріальна шкода не є прямою дійсною шкодою, тому її як наслідок незаконного використання об’єкта права інтелектуальної власності слід оцінювати як неодержану винагороду за незаконне використання об’єкта такого права.

Так, у ст. 22 ЦК передбачено, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є: втрати, яких особа зазнала у зв’язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла б реально одержати за звичних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Отже, суб’єкт права інтелектуальної власності має право дозволяти використання об’єкта права інтелектуальної власності та отримувати винагороду за надання такого дозволу. Особливість полягає в тому, що зазначений суб’єкт права може передати права повністю у сукупності або частково (наприклад, право на відтворення та/або розповсюдження тощо). Саме розмір такої неодержаної винагороди і необхідно встановити для перевірки наявності (відсутності) обов’язкової ознаки основного та кваліфікованих складів злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК, – матеріальної шкоди, завданої у значному, великому та особливо великому розмірі [77].

Так, для визначення неодержаної винагороди (упущеної вигоди) необхідно встановити перелік прав, що були порушені, яка винагорода передбачалася у таких випадках ліцензіаром ліцензійним договором за користування такими правами і який відсоток така винагорода становить від вартості прав, що передаються.

Таким чином, склад матеріальної шкоди, завданої незаконним використанням об'єктів інтелектуальної власності (ст.ст. 176, 177, 229 КК), у її цивільно-правовому розумінні визначається сумою неодержаної винагороди за незаконне використання прав на ці об'єкти; сумою витрат, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); матеріальною компенсацією моральної шкоди, зокрема витратами, що суб'єкт права мусить зробити на відновлення ділової репутації [77]. Відтак її доцільно віднести до оціночної категорії, оскільки об'єкти інтелектуальної власності беруть активну участь у цивільно-правовому обігу, де матеріальна шкода полягає в упущеній вигоді – неодержаних доходах.

Відповідно до ч. 1 ст. 91 КПК України у кримінальному провадженні підлягає доказуванню розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, який має бути встановлений на підставі ст.ст. 93–102 КПК, при цьому суд вирішує питання належності та допустимості доказів згідно зі ст.ст. 84–90 цього Кодексу [72].

У цьому контексті слід акцентувати на ще одному суттєвому аспекті. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері інтелектуальної власності донедавна наставала у разі завдання матеріальної шкоди у великому та/або особливо великому розмірах (відповідно до приміток до ст.ст. 176, 229 КК України. Матеріальна шкода вважалася завданою у великому розмірі, якщо її розмір у двісті і більше разів перевищував неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а в особливо великому розмірі – якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищував неоподатковуваний мінімум доходів громадян).

Відтак, якщо до 31 грудня 2003 р. один неоподатковуваний мінімум доходів громадян у контексті зазначених приміток становив 17 грн., а отже, матеріальною шкодою, завданою у великому розмірі, вважалась шкода, яка була більшою 3400 грн. (17х200), а в особливо великому розмірі – 17000 грн. (17 грн.х1000), то з 2006 року, а далі з 2012 р. ситуація істотно змінювалася не до ліпшого.

Натомість, коли порушенням прав інтелектуальної власності завдавалася матеріальна шкода у розмірі, меншому за двісті неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, наставала адміністративна відповідальність за ст. 51-2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності» КУпАП, санкції котрої передбачають мізерне покарання у вигляді штрафу в розмірі від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становило від 170 до 3400 грн.

Навряд чи можна було миритися із такою несправедливістю. Адже встановлені як покарання суми штрафів за порушення відповідних прав інтелектуальної власності були набагато меншими від розміру завданої цими правопорушеннями та злочинами матеріальної шкоди. Складалася ситуація, коли норми кримінального та адміністративного законодавства України не забезпечували необхідного рівня захисту прав інтелектуальної власності відповідно до вимог багатосторонньої Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Це не тільки залишало відповідні права інтелектуальної власності без належного правового захисту, а й могло негативно вплинути на перспективи вступу України до Світової організації торгівлі та Європейського Союзу.

Нині, на нашу думку, існує кардинально інша ситуація. Отже, як уже зазначалося, у диспозиціях певних статей Особливої частини КК України зустрічається поняття «неоподатковуваний мінімум доходів громадян» (далі – НМДГ). Цей термін є певним мірилом розміру завданої злочином шкоди, що, своєю чергою, впливає на тяжкість вчиненого злочину і правильність кваліфікації. Непоодинокими є випадки, коли слідчі неправильно розраховують

кількість НМДГ, наслідком чого може бути покарання засудженого за більш тяжкий злочин, ніж вчинено насправді, або навпаки.

Згідно з ч. 5 Підрозділу 1 Перехідних положень Податкового кодексу, України якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для цілей їх застосування використовується сума у розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 пункту 169.1 ст. 169 Розділу IV цього Кодексу для відповідного року [181].

Із 01.01.2016 р. набули чинності зміни до підпункту 169.1.1 Податкового Кодексу і тепер податкова соціальна пільга надається у розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку (до 01.01.2016 р. цей розмір встановлювався згідно з ч. 1 Розділу XIX. Заключні положення Податкового Кодексу). Наприклад, у 2012 році розмір прожиткового мінімум змінювався 5 разів, тоді як НМГД залишався сталим – на рівні, встановленому з 01.01.2012 р.

Отже, розмір одного неоподатковуваного мінімум доходів громадян становить 50% прожиткового мінімуму, тобто:

Рік, місяць	Прожитковий мінімум, грн	НМДГ, грн	100*НМДГ, грн	250*НМДГ, грн	600*НМДГ ,грн
із 01.01.2016	1378	689	68900	172250	413400
із 01.01.2015	1218	609	60900	152250	365400
із 01.01.2014	1176	588	58800	147000	352800
із 01.01.2013	1108	554	55400	138500	332400
із 01.01.2012	1017	508,5	50850	127125	305100

Сьогодні розмір завданої шкоди у значному розмірі становить – 13780 грн. (20х689); у великому розмірі – 137800 грн. (200х689); в особливо великому розмірі – 689000 грн. (1000х689) для ст. 176 та 177 і, відповідно, ст. 229 КК України.

На основі наведеного, підсумовуючи й узагальнюючи досліджений матеріал, на нашу думку, логічним визначенням поняття об'єктивної сторони складу злочину загалом та тих, що посягають на інтелектуальну власність зокрема, яке у повному обсязі відображатиме її реальний зміст, буде таке: об'єктивна сторона злочину – це система передбачених кримінальним законом зовнішніх ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкти кримінально-правової охорони, а також характеризують зовнішню сторону посягання особи на суспільні відносини та є предметом її суб'єктивної оцінки.

У складах злочинів, передбачених ст.ст. 176. 177, 229 КК України, злочинні наслідки у вигляді матеріальної шкоди є ознакою, обов'язковою для кваліфікації діяння як злочинного.

Проте сьогодні у державі відсутня у нормативних актах чітка позиція, як обраховувати ці злочинні наслідки. Ознака «значний розмір» встановлюється залежно від того, чи була злочином завдана шкода у двадцять і більше неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Як видається, її доцільно віднести до оціночної категорії, оскільки об'єкти інтелектуальної власності беруть активну участь у цивільно-правовому обігу, де матеріальна шкода полягає в упущеній вигоді – неодержаних доходах. Саме тому, встановлюючи розмір завданої шкоди при порушенні прав на інтелектуальну власність, суд повинен враховувати матеріальні збитки, до яких належить упущена вигода (її розмір), та моральну шкоду, завдану діями винного потерпілому.

2.3 Ознаки суб'єктів складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність

Для того, щоб з'ясувати, хто може бути суб'єктом злочинів, які посягають на інтелектуальну власність, необхідно розкрити поняття та ознаки загального суб'єкта злочину, визначити, якими рисами має бути наділена особа, котра підлягає притягненню до кримінальної відповідальності за вчинення цих злочинів.

У теорії кримінального права суб'єктом злочину є фізична, осудна особа, яка до вчинення злочину досягла віку кримінальної відповідальності. Це поняття детально визначають А. Ш. Акулов і Ю. В. Олександров, які вважають, що суб'єктом злочину, за кримінальним правом, є фізична осудна особа, що досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, винна у вчиненні суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом як злочин. Такої ж позиції дотримується А. М. Ігнатов [93].

Згідно з ч. 1 ст. 18 КК України, суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність [73]. Відтак окреслено ознаки суб'єкта злочину: 1) наявність статусу фізичної особи; 2) досягнення встановленого законом віку кримінальної відповідальності; 3) осудність [93]. Розглянемо їх детальніше.

Суб'єктом злочину може бути фізична особа. Під фізичною особою прийнято розуміти окрему людину, індивідуально визначену, яка наділена лише їй притаманними ознаками, має свідомість і контролює свої вчинки. Отже, фізичною особою вважається особа, наділена такими ознаками:

1) має своє ім'я, характеризується іншими ознаками, які дають змогу її індивідуалізувати (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце народження та проживання);

2) перебуває у системі соціальних зв'язків – є членом суспільства;

3) приймає усвідомлені рішення – контролює свою поведінку, вчинки контролює своєю волею та свідомістю.

Загалом усі ці ознаки засвідчують, що суб'єктом злочину може визнаватися лише людина, яка може нести відповідальність за вчинені діяння перед суспільством і державою, тобто є не просто фізичною особою, а наділена всією сукупністю ознак цього елемента складу злочину.

Щодо віку, то законодавець встановив два критерії, за якими може наставати кримінальна відповідальність:

– загальний вік, що починається з 16 років;

– знижений вік – з 14 років.

Основу зниження віку кримінальної відповідальності становлять такі критерії:

1) рівень розумового розвитку, свідомості особи, що свідчить, що з 14 років особа усвідомлює і суспільну небезпеку, і протиправність злочинів, перелічених у ч. 2 ст. 22 КК України;

2) значна поширеність цих злочинів серед підлітків;

3) тяжкість шкоди у результаті їхнього вчинення [93].

У зв'язку з цим особа у віці від 14 до 16 років не несе відповідальності за злочини, що законом не визначені, навіть тоді, коли вона є співучасником особи, котра є суб'єктом іншого злочину. Така особа може нести кримінальну відповідальність лише в тому випадку, коли в її діях містяться ознаки злочину, за який встановлений вік кримінальної відповідальності з 14 років. Зазначена позиція заснована на міжнародно-визнаних принципах ювенального кримінального права кримінальної безвідповідальності неповнолітніх, розуміння і вихованості. Ювенальне кримінальне право вимагає максимальної індивідуалізації правосуддя для неповнолітніх [93].

Водночас чинне кримінальне законодавство має істотний недолік, пов'язаний із визначенням віку суб'єкта злочину. Вік, як уже зазначалося, є не стільки хронологічною властивістю людини, а і визначеною соціально-

психологічною категорією. Підлітковий вік виключає стійкі погляди і переконання. Це період формування людини як особистості, орієнтація його на вчинення соціально-корисної функції в суспільстві [93].

Однак період формування особистості не пов'язаний із чітко визначеним конкретним часом, межами. Це доволі тривалий процес формування підлітка як особистості, пов'язаний із різними зовнішніми чинниками, що виявляються під впливом соціального середовища, а також із внутрішніми фізіологічними процесами; процес індивідуалізації «готовності» підлітка до усвідомлення особливостей своєї поведінки.

Слушною постає думка В. І. Терентьєва щодо законодавчого закріплення можливості звільнення від кримінальної відповідальності осіб, котрі досягли віку кримінальної відповідальності, однак, з уваги на різні причини, не можуть бути визнані осудними [92].

Відтак доцільно доповнити ст. 22 КК України частиною 3 такого змісту: «Особа, що вчинила злочин у неповнолітньому віці, але внаслідок відставання у своєму психічному розвитку під час вчинення злочину не була здатна усвідомлювати суспільно небезпечний характер своїх дій або керувати ними, не підлягає кримінальній відповідальності».

Зазначене положення більш чітко дасть змогу індивідуалізувати відповідальність стосовно осіб, що мають затримку у своєму психофізіологічному розвитку, і дозволить, на нашу думку, не пов'язувати встановлення суб'єкта злочину з подією, що не залежить від волі підлітка; інтегративно підходити до визначення можливості притягнення до кримінальної відповідальності, з огляду на фізіологічні і психологічні властивості особи підлітка; створити додаткові процесуальні і матеріально-правові гарантії для неповнолітніх, що вчинили суспільно небезпечне діяння [92].

Закон не встановлює обмежень щодо максимального віку кримінальної відповідальності, тому особа, що вчинила злочин у похилому віці,

розглядається як суб'єкт злочину, однак ця обставина може бути визнана судом як пом'якшуюча. Пропозиції про впровадження в законодавство основ можливості непритягнення до кримінальної відповідальності суб'єктів похилого віку потребують, на нашу думку, ґрунтовної розробки і подальшого наукового аналізу [93].

Особа вважається такою, що досягла певного віку, об 00.00 годин наступної за днем народження доби. Вік її встановлюється за особистими документами або експертним шляхом. У випадках, коли вік обвинуваченого неповнолітнього встановлює судово-медична експертиза, днем його народження слід вважати останній день визначеного року, а визначаючи вік мінімальною і максимальною кількістю років, виходять з пропонованого експертизою мінімального віку цієї особи [75].

Отже, розглянувши загальні положення щодо віку особи, слід сказати, що злочини проти інтелектуальної власності можуть бути вчинені особою, що досягла певного, встановленого законодавством, мінімального віку. Оскільки у ч. 2 ст. 22 КК України не передбачено, що за злочини проти інтелектуальної власності кримінальна відповідальність настає з чотирнадцятирічного віку, то відповідно до ч. 1 ст. 22 КК України, за загальним правилом, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років.

Осудною, згідно з ч. 1 ст. 19 КК України, визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Проблемі осудності приділена значна увага у кримінально-правовій літературі [93]. Осудність є обов'язковою умовою кримінальної відповідальності і однією зі загальних ознак суб'єкта злочину. Тобто осудність – це такий стан психіки, коли людина на момент вчинення суспільно небезпечного діяння може усвідомлювати свої дії і керувати ними. Лише з таким станом психіки і пов'язана здатність особи відповідати за свої дії [93].

Неосудна особа не підлягає кримінальній відповідальності за вчинене нею суспільно небезпечне діяння, оскільки воно вчиняється без відповідного усвідомлення або волі. До такої особи за призначенням суду можуть застосовуватися примусові заходи медичного характеру, якщо така особа за характером вчиненого нею діяння і за своїм психічним станом становить ще й небезпеку для суспільства [75, с. 160]. Неосудність, відповідно до ч. 2 ст. 19 КК України, – це неспроможність особи усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного душевного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки.

Однак не слід думати, що будь-яке психічне захворювання особи дає підстави для визнання її неосудною. Зовсім не будь-яке психічне захворювання впливає на здатність особи усвідомлювати свої дії і керувати своїми вчинками. Осудною може бути визнана не тільки психічно здорова людина, а й така, яка страждає на яке-небудь психічне захворювання, але за умови, що на момент вчинення суспільно небезпечного діяння вона усвідомлювала свої дії і могла керувати ними. Отже, осудність є передумовою вини особи, а вина особи, своєю чергою, є обов’язковою умовою кримінальної відповідальності та покарання [98, с. 119–120].

Суб’єкти деяких злочинів характеризуються ще й додатковими спеціальними ознаками. Залежно від їхньої наявності чи відсутності суб’єкти поділяються на загальні і спеціальні [93]. Спеціальним суб’єктом злочину (відповідно до ч. 2 ст. 18 КК України) є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб’єктом якого може бути лише певна особа. Такий суб’єкт передбачений у кваліфікованому складі злочину і буде розглянуто у наступному підрозділі.

Доцільно звернутися до матеріалів деяких кримінальних проваджень із обвинувачення у вчиненні злочину, передбаченого ст. 176 КК України.

Так, у ході кримінального провадження за ч. 1 ст. 176 КК України було пред'явлено обвинувачення Б., 24.02.1961 року народження, який працював старшим продавцем аудіо-, відеопродукції у ТОВ «Е.». У цьому кримінальному провадженні обвинувачення за ч. 1 ст. 176 та ч. 2 ст. 364 КК України було пред'явлено С., 08.06.1959 року народження, який працював директором ТОВ «Е.».

У кримінальному провадженні за обвинуваченням Ж. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, суб'єкт цього злочину характеризувався такими ознаками: «обвинувачений Ж., 9 жовтня 1964 року народження, уродженець м. Києва, громадянин України, українець, освіта – середня, одружений, має двох неповнолітніх дітей – дочку В. 1987 р. н. та сина Є. 1991 р. н., працює директором приватного підприємства «Д.», мешкає у м. Києві, до кримінальної відповідальності не притягався...».

В іншому кримінальному провадженні за обвинуваченням К. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 176 КК України, суб'єкт цього злочину характеризувався такими ознаками: «обвинувачений К., 7 грудня 1965 року народження, уродженець м. Потсдам, Німеччина, угорець, освіта – незакінчена вища, займається підприємницькою діяльністю на підставі свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи, виданого державною адміністрацією м Києва, одружений, має на утриманні неповнолітню дитину – сина С., 23 липня 1988 року народження, громадянин України, зареєстрований та проживає в м. Києві, до кримінальної відповідальності не притягався».

Соціально-демографічні риси осіб, що вчиняють злочини у сфері інтелектуальної власності містять відомості про стать, вік, рівень освіти, рід занять, стаж роботи, сімейний стан, місце проживання та інші дані про соціальний статус осіб [152, с. 120].

Соціально-демографічна характеристика, по суті, є тим визначальним критерієм, що охоплює морально-психологічний образ досліджуваної категорії

осіб, окреслює їхні соціальні зв'язки і найголовніше – ставлення до соціальної дійсності, інших людей, самого себе [152, с. 120].

За статтю серед осіб, що вчиняють злочини у сфері інтелектуальної власності, переважають чоловіки. Частка їх становить 88,8%, жінок, відповідно, – 11,2%. Загалом частка жінок стабільна та фактично наближується до рівня жіночої злочинності в Україні.

Ще однією соціально-демографічною ознакою особи є вік. Вік постає як конкретний результат та стадія соціально-психологічного розвитку особистості. Кримінологічний інтерес до віку спричинений здатністю відображати етапи соціалізації, вікові зміни свідомості і діяльності осіб [157].

Результати аналізу статистичних даних щодо осіб, засуджених за вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності, засвідчують різний рівень активності осіб, які вчиняють такі злочини *(Додаток А)*. На початковий етап молодіжного періоду (19–24 років) припадає найбільша група засуджених за порушення авторського права і суміжних прав – 25,9%.

На наступні вікові періоди (25–30 років, 31–35 років, 35–40 років) припадає також доволі значна частина злочинів проти авторських і суміжних прав (16,6%; 20,7%; 19,0% відповідно).

Натомість на вік 30–35 років та 35–40 припадає значна кількість злочинів, передбачених ст. 229 КК України. Після 40 років кримінальна активність осіб у сфері інтелектуальної власності спадає.

Цікавими є показники освітнього рівня. Зокрема, серед осіб, які вчинили злочини за ст. 176, переважають особи з професійно-технічною освітою – 38,6%, середньою – 34,1%, вищою – 27,3%. Серед осіб, які вчиняють злочини за ст. 229 КК України переважають особи з вищою освітою – 43,5% *(Додаток Б)*.

У роботі наведено дані щодо сімейного стану осіб, які вчинили злочини у сфері інтелектуальної власності *(Додаток В)*.

На наш погляд, дослідження характеристики суб'єктів злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності, дасть змогу з'ясувати, які саме особи здебільшого і здійснюють порушення зазначених прав інтелектуальної власності, а також мотиви, за якими було вчинено відповідні порушення, що, зрештою, допоможе судовим органам у визначенні міри кримінальної відповідальності цих осіб, а також (що вкрай важливо) вжиттю відповідними державними органами заходів щодо запобігання порушенням прав інтелектуальної власності. Як приклади таких заходів можна зазначити проведення конференцій та семінарів із питань захисту прав інтелектуальної власності, адже питання авторського права і суміжних прав ще недостатньо висвітлюються у засобах масової інформації, а отже, їм слід надавати більшої уваги.

Кримінальний закон передбачає відповідальність за вчинений злочин не лише фізичної особи. Віднедавна КК України містить Розділ XIV-1, що має назву «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» [73].

Стаття 96-4 містить перелік юридичних осіб, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру, зокрема в ній зазначається:

1. Заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 96-3 цього Кодексу, можуть бути застосовані судом до підприємства, установи чи організації, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій.

2. Заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пунктами 3 і 4 частини першої статті 96-3 цього Кодексу, можуть

бути застосовані судом до суб'єктів приватного та публічного права резидентів та нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права.

Стаття містить положення про те, що у випадку, якщо держава або суб'єкт державної власності володіє часткою більше 25 відсотків в юридичній особі або юридична особа знаходиться під ефективним контролем держави чи суб'єкта державної власності, то ця юридична особа несе цивільну відповідальність у повному обсязі за неправомірно отриману вигоду та шкоду, заподіяну злочином, що вчинений державою, суб'єктами державної власності або державного управління [73].

На думку С. Я. Лихової та П. С. Матишевського, питання щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб є дискусійним. Воно по-різному вирішувалось у кримінальному законодавстві багатьох держав. Зокрема, на початку XX ст. законами США передбачалась кримінальна відповідальність юридичних осіб, винних у злочинних діях у сфері господарювання, з покаранням за такі дії штрафом. 1978 р. Європейський Комітет із проблем злочинності Ради Європи рекомендував європейським державам визнати юридичних осіб суб'єктами кримінальної відповідальності за екологічні злочини. Це давало б змогу судам застосовувати у таких справах покарання не лише у вигляді штрафу, а й у вигляді заборони діяльності підприємств чи інших об'єктів, якщо їхня діяльність завдавала великої шкоди людям, суспільству чи самій природі. Такою рекомендацією скористалися Англія і Франція. Більшість європейських держав не реалізувала її, очевидно, тому, що вона не відповідає принципу кримінального права – особистої (індивідуальної) відповідальності особи за вчинений злочин. Ця проблема має

вирішуватися за допомогою адміністративного або цивільного права із застосуванням до таких підприємств штрафних санкцій з обмеженням або забороною їхньої діяльності [75, с. 251].

Питання про доцільність запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб активно обговорювалася і вченими країн пострадянського простору, зокрема й України [93].

Із прийняттям у квітні 2012 року нового Кримінально-процесуального кодексу України у наукових колах знову відновилися жваві дискусії щодо можливості притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб. Відтак думки науковців про перспективність та можливість такої відповідальності у багатьох випадках були абсолютно протилежними.

В Україні зроблено декілька спроб запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб.

Так, уперше на законодавчому рівні пропонувалося ввести кримінальну відповідальність юридичних осіб ще у проекті Кримінального кодексу України, який розроблявся у 1993 році Комісією Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби із злочинністю, але так і не був схвалений.

Другою спробою запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб в Україні став Закон «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», який теж не був реалізований на практиці.

У січні 2013 р. Кабінет Міністрів України на розгляд Верховної Ради України виніс проект Закону України № 2032 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичних осіб» та у квітні 2013 р. проект Закону України № 2990 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)» [108, 109].

У підсумку КК України було доповнено Розділом XIV-1 згідно із Законом від 23.05.2013 р. № 314-VII та з урахуванням змін, внесених Законом від 15.04.2014 р. № 1207-VII.

Водночас слід зауважити, що серед підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру вчинення злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, відсутні. Хоча, на нашу думку, такі злочини доцільно внести до переліку ст. 96-3 КК України.

Оскільки юридична особа діє через відповідних уповноважених фізичних осіб, і в цьому випадку дії фізичної особи визнаються діями особи юридичної, то в разі вчинення злочину, як видається, об’єкт посягання, зокрема право на інтелектуальну власність, у вказаних осіб буде збігатись.

Об’єктивні ознаки також необхідно розкривати за допомогою об’єктивної сторони складу злочину фізичної особи, яка вчинила злочин від імені та на користь юридичної особи. У цьому аспекті слід зазначити, що воля юридичної особи формується та має вияв у рішеннях її одноособових або колегіальних органів, уповноважених представників, які можуть від імені юридичної особи набувати права та виконувати обов’язки.

Щодо суб’єктивних ознак, то можна стверджувати, що виною юридичної особи є психічне ставлення керівника юридичної особи, її засновника, учасника, іншої уповноваженої особи до вчинюваної у межах своїх повноважень, від імені та в інтересах юридичної особи дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Отже, можна зробити висновок, що підставою застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи є діяння фізичної особи, вчинене винно, в інтересах юридичної особи, що спричинило певну шкоду суспільним відносинам.

2.4 Ознаки суб'єктивної сторони складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність

Суб'єктивна сторона складу злочину – обов'язковий елемент складу злочину, що визначається в теорії кримінального права як психічне ставлення особи до суспільно небезпечного діяння, яке ним вчиняється, і характеризується провиною, мотивом, метою і емоціями. Проте існує й інша думка, згідно з якою суб'єктивна сторона злочину ототожнюється з провиною, що включає мотив і мету. Таке твердження, на думку деяких учених, невиправдано розширює рамки законодавчого визначення вини і її форм (умислу та необережності), тому не має підтримки в теорії кримінального права.

Згідно з характеристикою психічного ставлення винного до вчиненого, що міститься у кримінальному законодавстві, суб'єктивна сторона складу злочину складається з трьох ознак: вини, мотиву і мети. І якщо вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого складу злочину, то мотив і мета – факультативні ознаки і стають обов'язковими, коли законодавець включає їх до обов'язкових ознак конкретного складу злочину.

Чинним законодавством визначені форми винної поведінки особи – умисел і необережність. Однак аналізуючи юридичну літературу, судову практику, ми дійшли висновку, що ознаки суб'єктивної сторони злочинів у сфері інтелектуальної власності не спричиняють таких гострих суперечок, які виникають з приводу об'єкта й об'єктивної сторони цих злочинів. Це стосується й позиції щодо ознаки суб'єктивної сторони злочину як форми вини, котра зазвичай є суперечливою у юристів. Так, у жодному з проаналізованих джерел ми не віднайшли вказівки на те, що злочини у сфері інтелектуальної власності можуть бути вчинені з необережності. Більше того, більшість авторів у своїх працях акцентують на тому, що такі злочини можуть бути вчинені тільки умисно. Ми також повністю погоджуємось із цим твердженням.

Отже, висновок про те, що злочини у сфері інтелектуальної власності не можуть бути вчинені з необережності, ми можемо зробити, зважаючи на об'єктивну сторону складу цих злочинів.

Суб'єктивна сторона злочинів, що посягають на право інтелектуальної власності, характеризується прямим або непрямим умислом. Зокрема, винуватий усвідомлює, що порушує права інтелектуальної власності, передбачає неминучість або можливість спричинення потерпілому збитку і бажає цього або, хоч би свідомо, допускає його спричинення або ставиться до цього байдуже.

Як свідчить практика, більшість злочинів у сфері інтелектуальної власності здійснюються з непрямим умислом. Такий висновок можна зробити на основі аналізу тих цілей, з якими вчиняються такі злочини. Як відомо, у злочинах, що здійснюються з прямим умислом, і в злочинах, що здійснюються з непрямим умислом, мета вчинення злочину по-різному пов'язана із злочинними наслідками, передбаченими складом цього злочину. У злочинах, які вчиняються з прямим умислом, злочинний наслідок є бажаним результатом, метою (кінцевою або проміжною) дії винної особи. У злочинах, що здійснюються з непрямим умислом, злочинний наслідок не є метою дій винного. Винний тут усвідомлює і допускає, що його дії, спрямовані на певну мету, можуть спричинити злочинні наслідки, але ці злочинні наслідки не будуть для нього бажаними.

Із наведеного можемо стверджувати, що з прямим умислом вчиняються тільки ті злочини у сфері інтелектуальної власності, в яких винна особа переслідує мету заподіяти матеріальну шкоду авторові або іншому правовласникові. На практиці таких злочинів вчиняється небагато.

Аналіз судової практики засвідчив, що суди не завжди достатньою мірою встановлюють у діях порушника прав інтелектуальної власності провину як ознаку суб'єктивної сторони складу злочину. Так, наприклад, в обвинувальному вироку у справі Грекова А. В. суд встановив, що підсудний поширював шляхом продажу раніше придбані контрафактні відеокасети у кількості 143 штук.

Про те, що вказані відеокасети є контрафактними, підсудний, з його слів, не знав. Докази того, що підсудний знав, що його касети є контрафактними, у вироку суду відсутні. Незважаючи на це, Греков А. В. був визнаний винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України. Але якщо підсудний не знав, що відеокасети контрафактні, то як він міг усвідомлювати суспільну небезпеку їх поширення і передбачати можливість спричинення в результаті цього матеріальної шкоди правовласникові.

В обвинувальному вироку у справі Ковальчука М. В. суд встановив, що підсудний упродовж чотирьох місяців здавав у прокат 101 контрафактну відеокасету. Однак про те, що касети контрафактні, М. В. Ковальчук, з його слів, не знав. Як не знав і того, що для здачі у прокат відеокасет необхідно укладати з правовласником авторський договір. Свідчень, які спростовують свідчення підсудного, у вироку суду немає.

На наш погляд, в обвинувальному вироку суди повинні чітко зафіксувати усвідомлення винним того, що він порушує права інтелектуальної власності і передбачає можливість спричинення в результаті цього шкоди авторові або іншому правовласникові.

Окрім поділу умислу на прямий і непрямий теорією кримінального права і судовою практикою розроблена з метою правильної і обґрунтованої кваліфікації злочинів його диференціація за часом виникнення і мірою визначеності.

У першому випадку умисел поділяється на заздалегідь обдуманий і такий, що виник несподівано. Відтак виокремлюють його різновид – афектний умисел.

У другому випадку – у міру визначеності – умисел поділяється на визначений (конкретизований) і невизначений (неконкретизований). Своєю чергою, перший буває двох видів – простого й альтернативного.

Поділ умислу на заздалегідь обдуманий і несподівано виниклий, зазначає Л. Д. Гаухман, має певне кримінально-правове значення. По-перше, тільки у разі заздалегідь обдуманого умислу можуть бути стадія приготування до злочину, співучасть, що виражається у вчиненні злочину за попередньою змовою групою осіб або організованою групою. Це, зокрема, може мати

значення під час розслідування злочину, передбаченого ч. 2 та ч. 3 ст.ст. 176, 177, 229 КК України, де покарання передбачене за вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою або організованою групою [233].

Коли йдеться про умисел, який виник несподівано, а тим більше про афектний умисел, то вважаємо, якщо умисел, який виник несподівано, ще може бути наявним у вказаних злочинах, то афектний навряд чи можливий.

Отже, розглядаючи склади злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, можна зауважити, що альтернативний умисел характерний тим, що особа передбачає настання одного з декількох індивідуально конкретизованих в її свідомості злочинних результатів.

Невизначений умисел має вияв у тому, що заподіяний злочинний результат, хоча і охоплюється передбаченням винного, але в його уяві індивідуально не визначений.

Певний умисел (і простий, і альтернативний), на думку Л. Д. Гаухмана, може бути тільки прямим. Діючи з таким умислом, винний завжди бажає настання злочинного результату. Невизначений умисел може бути прямим або непрямим, тобто особа може бажати настання суспільно небезпечних наслідків своєї дії або бездіяльності, або свідомо допускати їх, або ставитися до них байдуже [233]. Вивчення теоретичних джерел і практики дає змогу зробити висновок, що особа іноді визнається такою, що вчинила цей злочин тільки у тому випадку, якщо вона знає точну вартість інтелектуальної власності, яку незаконно використовує. Про неможливість доведення цього складу злочину говорить В. Івашкін і, своєю чергою, пропонує у рамках вивчення цієї проблеми за основу брати зміст поняття «прямий умисел».

Для правильного визначення, комерційним чи ні було використання, на нашу думку, може бути застосовано лише один критерій – наявність майнової шкоди, завданої цим злочином. У цьому український законодавець пішов правильним шляхом. Вказівка на обов’язковість комерційної мети злочину, як це, наприклад, простежується в ст. 193 КК Литовської Республіки («Знищення або зміна відомостей про авторські права або про володіння суміжними правами») [145],

вимагає законодавчого визначення терміна «комерційна мета». Враховуючи важливість кримінально-правових санкцій для охорони прав інтелектуальної власності, недоцільно залишати невизначеним таке поняття, оскільки воно впливає на кваліфікацію злочину і, врешті, на долю людини. Подібні норми є і в джерелах кримінального законодавства інших держав. Зокрема, у примітці до ст. 146 КК РФ зазначено, що для кваліфікації діяння як злочинного необхідно заподіяти майнової шкоди у розмірі 50 тисяч рублів [264].

Слід зазначити, що, попри те, що мета злочинів проти прав інтелектуальної власності і є факультативною ознакою складу злочину, її значення для правильної кваліфікації злочинів проти прав інтелектуальної власності все ж є доволі важливим. Саме тому доцільно визначити, що саме є метою злочину і як чином вона впливає на злочинний результат.

Із філософської позиції мета (ціль) – це той ідеальний образ, до якого прагне особа, або модель, яку вона прагне отримати внаслідок певної діяльності. Відповідно, мета злочину – це той образ результатів злочинного діяння (дій чи бездіяльності особи), якого особа прагне досягти через свою злочинну поведінку. Із психологічної позиції метою злочину, як і будь-якого іншого вчинку, є реалізація потреб особистості. Такі потреби можна поділити на нормальні, збочені і деформовані. М. О. Барановський вважає, що нормальні потреби (а прагнення до отримання матеріальної вигоди, безперечно, можна віднести саме до таких) можуть призводити до вчинення злочину лише за конфліктної ситуації (в обстановці зіткнення з протилежними і несумісними потребами інших суб’єктів) або фрустраційної ситуації (коли задоволення потреб неможливе через наявність об’єктивних перешкод) [276]. Ситуація у злочинах проти прав інтелектуальної власності є конфліктною: потреба винного до отримання майнової вигоди суперечить цілком природній і законній потребі потерпілого (суб’єкта прав інтелектуальної власності) на отримання винагороди за використання результатів своєї інтелектуальної і творчої праці.

Метою злочинів проти прав інтелектуальної власності, на нашу думку, може бути лише отримання прибутку. Навіть плагіат – присвоєння авторства чи

примушування особи до співавторства – може бути кримінально караним лише тоді, коли він заподіяв майнову шкоду, не нижчу за передбачений законом мінімум. Якщо майнова шкода спричинена у розмірі, меншому за цей мінімум, то замість кримінальної має наставати адміністративна відповідальність. І кримінальна, і адміністративна відповідальність існують поряд із цивільною (відшкодуванням збитків), що накладається згідно з нормами Цивільного кодексу та відповідними законами (Закон «Про авторське право і суміжні права», Закон «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» тощо). Отже, підставою для криміналізації діянь проти прав інтелектуальної власності є їх комерційний характер, який визначає і мету злочину, а метою злочину є отримання прибутку.

П. П. Андрушко зазначає, що злочини, передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України, характеризуються прямим умислом [161, с. 66]. Водночас дослідник наголошує, що мотив і мета злочину можуть бути різними, хоча, аналізуючи ст. 229 КК, вказує, що мотив і мета, за правило, корисливі [161, с. 66, 90]. Це, на нашу думку, стосується і всіх інших злочинів проти прав інтелектуальної власності.

П. С. Берзін під час дослідження складу злочину, передбаченого ст. 229 КК «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару», визначає, що мотив і мета розглядуваного злочину мають корисливий характер: пов’язані з отриманням доходу (на свою користь або на користь інших осіб) від незаконного використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту товарів і послуг. Відтак, дослідник слушно стверджує, що корислива мета цього злочину може бути спрямована не тільки на особисте збагачення, але й на збагачення інших осіб (так звана «корислива зацікавленість») [41, с. 268]. До таких належить випадок, коли винна особа розміщує зареєстрований знак для товарів і послуг на продукції, яку виробляє та реалізує інша особа. На нашу думку, такий елемент, як «корислива зацікавленість», може бути притаманним і іншим злочинам проти прав інтелектуальної власності.

А. М. Коваль, аналізуючи злочин, передбачений ст. 176 КК України «Порушення авторського права і суміжних прав», акцентує, що найтиповішими мотивами цього злочину є корисливість та кар'єризм, а мета злочину зазвичай збігається з мотивом. Проте вчений вказує також і на випадки, коли мета може бути самостійною, наприклад, у плагіаті може бути метою захист дисертації, вступ до творчої спілки тощо [232, с. 97–98]. На нашу думку, це не зовсім так, оскільки присвоєння авторства на книгу чи статтю з метою захисту дисертації чи членства у творчій спілці само собою не може завдати матеріальної шкоди у передбаченому законом розмірі. Плагіат може вважатися кримінально караним лише тоді, коли подібне присвоєння авторства вчинено з метою промислового виробництва й збуту примірників творів, комп'ютерних програм чи баз даних тощо. Тобто у цьому разі знову наявне комерційне спрямування злочину.

Ю. В. Трунцевський, аналізуючи мотивацію злочинної поведінки особи, яка вчиняє злочин, передбачений ст. 146 КК РФ «Порушення авторських та суміжних прав», також вважає, що основним мотивом і метою такого злочину є корисливий мотив і мета [186, с. 285], хоча також стверджує, що на кваліфікацію вони не впливають.

Отже, більшість дослідників погоджуються, що метою злочинів проти права інтелектуальної власності є отримання доходу від неправомірного використання об'єктів прав інтелектуальної власності. На першому етапі своєї злочинної поведінки особа усвідомлює цю мету. Водночас вона розуміє, що отримання таких доходів неминуче спричиняє настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяння матеріальної шкоди. Ця шкода настає на другому етапі розвитку злочинної поведінки – етапі безпосереднього вчинення злочину – і зазвичай має вигляд упущеної вигоди. Наприклад, від маркування товарів товарним знаком власник цього знаку зазнає втрат, оскільки не отримує винагороди за подібне розміщення товарних знаків на продукції, а якщо він є і виробником такої продукції, ще й тому, що замість його продукції споживачі

купують іншу, але марковану цим товарним знаком або візуально схожим на нього. За незаконного використання винаходів і корисних моделей суб'єкт прав інтелектуальної власності не отримує передбачених законом відрахувань за використання запатентованих об'єктів, як це робиться за правомірного використання. Як стверджує П. П. Андрушко, в цьому випадку майнова шкода обраховується перш за все шляхом визначення розміру втраченої вигоди [161, с. 233]. Так само, на нашу думку, має вирішуватися питання про матеріальну шкоду і за використання інших об'єктів прав інтелектуальної власності. Проте не можна відкидати і те, що умисними діями винного може завдаватись і пряма шкода. Так, використання загальновідомого товарного знака на виробленій продукції низької якості може завдати суттєвої шкоди статусу того чи іншого виробника на ринку товарів та послуг.

Отже, комерційна спрямованість злочину завжди породжує суспільно небезпечні наслідки. Проте у злочинах проти інтелектуальної власності метою є особисте збагачення правопорушника – отримання ним доходу від реалізації продукції та послуг, вироблених із порушенням прав інтелектуальної власності. Проходячи механізм реалізації, ця мета призводить до виникнення низки соціальних змін, однією з яких є майнова шкода суб'єкта прав інтелектуальної власності. За правило, така шкода є побічним результатом злочинної діяльності винного. Але, на нашу думку, заподіяння майнової шкоди у злочинах проти прав інтелектуальної власності є, хоча й побічним, але закономірним результатом злочинної поведінки особи. Це споріднює злочини проти прав інтелектуальної власності зі злочинами проти власності, передбаченими статтями Розділу VI Особливої частини КК України.

Мета, яку переслідують винні при вчиненні злочину, практично за всіма справами – це користь, нажива, а мотиви – різні. В одних випадках – це скрутне матеріальне становище, життєві обставини, неможливість знайти іншу роботу, в інших – бажання швидко і без надзусиль заробити великі гроші.

2.5 Кваліфіковані та особливо кваліфіковані склади злочинів, що посягають на інтелектуальну власність

Кваліфікуючими ознаками злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, є: вчинення злочину повторно (ч. 2 ст. 176, ст.ст. 177, 229); (вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою (ч. 2 ст. 176, ст.ст. 177, 229); вчинення злочину, що завдав матеріальної шкоди у великому розмірі (ч. 2 ст. 176, ст.ст. 177, 229); вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища (ч. 3 ст. 176, ст.ст. 177, 229); вчинення злочину організованою групою (ч. 3 ст. 176, ст.ст. 177, 229); вчинення злочину, що завдав матеріальної шкоди в особливо великому розмірі (ч. 3 ст. 176, ст.ст. 177, 229).

З огляду на наявність ідентичних кваліфікуючих ознак, можемо зробити висновок, що за своєю природою злочини, що посягають на інтелектуальну власність, передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України є однаковими.

Доцільно розглянути кожну з кваліфікуючих ознак детальніше.

Так, у ч. 1 ст. 32 КК України зазначається, що повторністю злочинів визнається як вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу.

Натомість ч. 2 цієї статті містить положення про те, що повторність, передбачена частиною першою вказаної статті, відсутня при вчиненні продовжуваного злочину, який складається з двох або більше тотожних діянь, об’єднаних єдиним злочинним наміром.

Водночас суттєве положення стосовно повторності міститься у ч. 4 ст. 32 КК України, а саме: повторність відсутня, якщо за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за цей злочин було погашено або знято.

Отже, повторним визнається вчинення двох і більше тотожних або однорідних злочинів, за які особа ще не засуджувалась або раніше вже

засуджувалася, але при цьому судимість не була знята або погашена, незалежно від того, чи були вони закінченими і чи є ця особа визнана винною у вчиненні злочину або була іншим співучасником цих злочинів. Відтак для визнання повторності вчинення певних злочинів не можна обмежуватися встановленням одного факту повторення такого ж або однорідного злочинного діяння. Необхідно ще враховувати попередню судимість за ці злочини, якщо така була і не є погашена або не знята до моменту вчинення повторного злочину.

Наведене дає підстави для висновку про доцільність формулювання примітки до ст.ст. 176, 177, 229 у такій редакції:

«У статтях 176, 177 та 229 цього кодексу повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 176, 177 та 229 цього кодексу».

Вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою або організованою групою охоплюється поняттям співучасті. Відповідно до ст. 26 КК України, співучастю в злочині визнається умисна спільна участь декількох суб’єктів злочину у вчиненні умисного злочину. При співучасті в злочині беруть участь два або більше осіб, кожна з яких повинна мати ознаки суб’єкта злочину. Що стосується цих складів, вік співучасників має бути не меншим 16 років, вони мають бути осудні. Злочин має бути результатом загальних зусиль усіх співучасників, причому кожен зі співучасників діє умисно, дії кожного повинні мати причинний зв’язок зі злочинними діями виконавця при формальному складі та зі злочинним результатом у матеріальних складах. Таким результатом є завдання матеріальної шкоди у великому та в особливо великому розмірах. Спільна злочинна діяльність може включати як активні дії співучасників, так і їх бездіяльність.

У ч. 2 ст. 176, ч. 2 ст. 177 та ч. 2 ст. 229 КК України передбачається співучасть за попередньою змовою – в цьому випадку така угода про вчинення злочину відбулася до його здійснення. Учасники злочину заздалегідь знають про участь один одного в майбутньому злочині, крім того, вони розробляють приблизний план дій. Вчинення злочину за

попередньою змовою групою осіб є кваліфікуючою ознакою інтелектуального піратства і, відповідно, «забезпечує» його учасникам вищий рівень відповідальності за вчинене ними діяння. Відсоток злочинів, вчинених групою осіб за попередньою змовою, також є доволі високим і надалі зростає, що не може не викликати занепокоєння у суспільстві.

Наприклад, громадяни А., Б. і В., до початку здійснення «піратських» дій, домовилися про розподіл ролей кожного у злочинному діянні. Так, А. купує чисті видео-, аудіокасети, доставляє їх на «базу» (місце, де виготовляється контрафактна продукція, складується, обліковується і направляється до торговельних точок); гр-н Б. надає вказану «базу», підшуковує виробників підробної продукції, надає усю аудіозаписуючу апаратуру. Натомість громадянин В. бере на себе функцію реалізації контрафактної продукції на торговельних ринках, відстежує виручку і доставляє її спільникам. Таким чином, наявна заздалегідь спланована змова як форма співучасті у злочині і як кваліфікуюча ознака диспозиції ч. 2 ст. 176 КК України, що одночасно є й обтяжливою обставиною. Змова може бути словесною, письмовою або у формі мовчазної згоди (конклюдентні дії), що на практиці зустрічається вкрай рідко. Аналогічно, наприклад, громадяни А., Б. і В. домовляються про копіювання запатентованого винаходу. На підставі запатентованих документів налагоджують організацію виробництва і її збут, отримуючи з цього значні кошти, не укладаючи відтак ліцензійної угоди з власником патенту.

Група за попередньою змовою і організована група – це дві з чотирьох встановлених кримінальним кодексом форм співучасті. Попередня змова про вчинення злочину зазвичай належить до умов, що забезпечують досягнення злочинного результату, і не завжди охоплює окремі деталі його здійснення. Це може стосуватися місця, часу, способу вчинення злочину, розподілу ролей між співучасниками та інших обставин, здатних вплинути на результат справи.

При кваліфікації дій винних за ч. 3 ст. 176, ч. 3 ст. 177 та ч. 3 ст. 229 КК України як організованою групою осіб слід встановлювати, які конкретно дії здійснені кожним із виконавців та іншими співучасниками злочину.

Аналізуючи об’єктивні і суб’єктивні ознаки співучасті, а також статистичні дані про поширеність злочинів, здійснених у співучасті, деякі вчені зауважують, що спільна злочинна діяльність в усіх випадках підвищує громадську небезпеку діяння порівняно зі злочином, вчиненим самостійно однією особою. За співучасті, на їх думку, і з цим варто погодитися, послаблюється вплив стримуючих чинників поведінки, зростає готовність винних до здійснення тяжких злочинів і застосування більш зухвалих способів їх вчинення.

У рамках вивчення спільної злочинної діяльності, В. В. Лунєєв також вказує на доволі значний відсоток цього виду злочинів на тлі усіх вчинених злочинів – понад третина [164]. Для досягнення злочинних цілей виникають справжні злочинні синдикати зі своєю чіткою ієрархією і найчастіше у тих сферах діяльності і бізнесу, де ймовірний великий дохід і ускладнений контроль з боку держави. Такою сферою, поза сумнівом, є і сфера інтелектуальної власності. А тому наявність цієї кваліфікуючої ознаки у ст.ст. 176, 177, 229 КК України, які передбачають захист інтелектуальної власності, є цілком виправданою.

Згідно з ч. 3 ст. 28 КК України, злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об’єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об’єднаних єдиним планом із розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. Отже, для визнання групи організованої ця група має бути стійкою групою осіб, що заздалегідь об’єдналися для вчинення одного або декількох злочинів.

Слід зауважити, що з приводу цього визначення організованої групи в наукових колах неодноразово висловлювалися критичні зауваження. Зокрема, акцентувалося, що вказаних ознак організованої групи є недостатньо, щоб відмежувати її, наприклад, від групи осіб за попередньою змовою, оскільки і та, й інша мають певну стійкість, об’єдналися з метою вчинення злочинів.

А така ознака організованої групи, як об'єднання, для вчинення одного злочину є суперечливою, оскільки не може бути стійкою злочинна група, якщо вона об'єдналася для вчинення лише одного злочину, а потім розпалася. Таку групу, на думку вчених, слід вважати групою осіб, що вчинили злочин за попередньою змовою.

Як свідчить практика, сьогодні злочини у сфері інтелектуальної власності здійснюються добре організованими групами, мають багатоепізодний і міжрегіональний характер.

Ч. 2 ст. 176 КК України вирізняється тим, що в її диспозиції йдеться не про будь-яку співучасть за попередньою змовою, а про вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб, що зобов'язує встановлювати співвиконавців, тобто безпосередню участь усіх у виконанні об'єктивної сторони злочину.

Організована група від групи за попередньою змовою відрізняється такими ознаками, як стійкість і явне об'єднання для вчинення одного або декількох злочинів. У деяких випадках вчені виокремлюють ще й таку ознаку організованої групи, як професіоналізм [284].

Таку групу характеризує високий рівень організованості, планування і ретельна підготовка злочину, розподіл ролей між співучасниками тощо.

Під час характеристики ознак організованої групи в науковій літературі з-поміж іншого зазначається, що про стійкість організованої групи можуть свідчити, зокрема, такі ознаки, як стабільність її складу, тісний взаємозв'язок між її членами, узгодженість їхніх дій, постійність форм і методів злочинної діяльності, тривалість її існування і кількість вчинених злочинів.

Вказані ознаки, поза сумнівом, є визначальними для організованої групи і у справах про злочини у сфері інтелектуальної власності.

Причому стійкість в цьому виді співучасті виникає вже до вчинення першого злочину. Спрямованість злочинної діяльності і злочинний інтерес групи може бути як одностороннім, наприклад, тільки виробництво і гуртовий продаж контрафактних DVD дисків, так і різностороннім, наприклад, група

може займатися не лише перевезенням контрафактних дисків, а й книг, і неліцензійного товару та ін.

Стійкість може визначити наявність постійних зв'язків між членами організованої групи і специфічних методів діяльності з підготовки і (чи) вчинення одного або декількох злочинів. Стійкість в усіх випадках припускає також попередню домовленість і співорганізованість між членами організованої групи. Стійкість організованої групи характеризується також і наявністю відлагодженої схеми узгодженості дій між її учасниками. Деякі вчені, визначаючи поняття стійкості, як її ознаки називають стабільність і постійність складу злочинної групи. Входження до неї нових членів ускладнено через небезпеку провалу усієї групи. Водночас і до виходу з групи кого-небудь із членів злочинна група ставиться вкрай негативно, вбачає в цьому відступництво і зраду її інтересів [284].

Ознака професіоналізму припускає знання механізму вчинюваного протиправного діяння, що охоплює і ретельну підготовку «кадрів» для вчинення злочину. Професіоналізм припускає також «включення» до складу організованої групи значної кількості людей, що працюють в органах державної влади і державного управління, керівників різних підприємств, працівників банків, торгівлі тощо.

Доволі важливим є здійснення чіткого розмежування між поняттями «за попередньою змовою групою осіб» і «організованою групою».

Група осіб за попередньою змовою і організована група у злочинній діяльності дуже подібні в тому, що злочини вчиняють двоє і більше осіб, які заздалегідь домовилися про вчинення одного або декількох злочинів. Отже, загальна ознака для вказаних видів співучасті – попередня змова.

Водночас організованій групі властиві усі ознаки групи за попередньою змовою, але в останній немає тих ознак, якими характеризується організована група.

Якщо для вирішення питань відповідальності і покарання співучасників, що вчинили злочин у формі простої співучасті (групою осіб без або за

попередньою змовою), критеріями слугують тяжкість вчиненого злочину, міра і характер участі в ньому кожного співучасника, то за організованих групових посягань – це ще й громадська небезпека самої групи, її мета і завдання, роль і значення участі в ній усіх осіб.

Організовані групи характеризуються доброю згуртованістю, внутрішньою дисципліною. Організатор є найбільш небезпечним серед усіх учасників злочину, ним визнається особа, яка організувала вчинення злочину або керувала його здійсненням. Організатором визнається також особа, що створила злочинну групу.

Для більш детального розкриття поняття «організована група» необхідно вдатися до кримінології. Так, із-поміж наведених ознак організованої групи вчені розкривають ще низку ознак, притаманних їй [138, с. 56–59; 156, с. 107–108]. Стосовно цих ознак необхідно визначити дії організованої групи у сфері незаконного використання результатів інтелектуальної власності.

1. Постійне здійснення злочинів – мета об’єднання групи. Метою створення групи є вчинення злочинів, злочинна діяльність для отримання наживи. Це спонукає організовану групу і до розширення географії вчинення злочинів, і до збільшення їх кількості та інтенсивності. Спостерігається перехід до вчинення усе тяжчих і небезпечніших злочинів, що приносять групі все більший дохід. Треба наголосити, що виготовлення і реалізація контрафакту як одного з можливих злочинів у сфері інтелектуальної власності може бути не основним видом злочинної діяльності групи, а лише легким способом збагачення. Виручка від реалізації контрафакту може йти на організацію тяжчих злочинів, що здійснюються тією ж групою.

2. Формування психологічної структури групи, висунення лідера. На відміну від групи осіб за попередньою змовою, в організованій злочинній групі сформована і чітко виражена її психологічна структура: групу очолює лідер – її організатор і керівник. До нього приєднуються найбільш активні члени групи, за ним йдуть рядові учасники злочинної групи. В організованій злочинній групі може існувати так званий «опозиціонер», який бореться за висунення в

лідери, складає конкуренцію наявному лідерові у зв'язку з незгодою з цілями або методами діяльності групи. Організована група, що спеціалізується на злочинах у сфері інтелектуальної власності, може відрізнятися за своїм складом від груп іншої злочинної спрямованості, але принцип ієрархічності залишається і тут.

Наявність у групі лідера, який зумовлює у злочинній діяльності організованість і цілеспрямованість, – одна з важливих ознак організованої групи. Тому при оцінці злочинної групи як організованої практичні працівники повинні вжити заходів щодо виявлення лідера.

3. Розподіл ролей при вчиненні злочинів. В організованій злочинній групі одні її члени беруть участь у підготовці злочину, наприклад здійснюють розвідку об'єкту, вивчають режим його роботи, розробляють способи здійснення і приховання злочину; інші безпосередньо вчиняють злочин; треті забезпечують зберігання, транспортування і збут викраденого. Кожен знає свої обов'язки, тому група діє злагоджено і організовано. Ця ознака якнайкраще характеризує організовану групу, що вчиняє злочини у сфері інтелектуальної власності. Без чіткого розподілу ролей було б складно провадити подібну діяльність, кожна роль відповідає певній спеціалізації і, відповідно, вимагає необхідної теоретичної і практичної підготовки кожного члена групи.

4. Підготовка до вчинення злочину. Організована група, за правило, ретельно готує вчинення злочину. Якщо, наприклад, група готується вчинити злочин зі заволодіння якими-небудь цінними відомостями, що містять суть якого-небудь нового винаходу, то вона вивчає об'єкт, спосіб життя потерпілих, здійснює розвідку місця знаходження основної інформації, вивчає систему захисту, забезпечує швидке зникнення з місця злочину, готує місце зберігання інформації і способи її реалізації або передачі, якщо злочин вчиняється за замовленням.

5. Використання складних способів вчинення злочину. Маючи розвинену функціональну структуру, організована група може використовувати складні способи вчинення групових і організованих злочинів, пов'язаних із їхньою

тривалою підготовкою, застосуванням технічних, транспортних засобів і засобів зв'язку, різних хитрощів і нюансів задля здійснення і приховування злочинів.

6. Сувора дисципліна. Для організованої злочинної групи характерна жорстка дисципліна її членів, безумовне підпорядкування лідерові. Вона нерідко підтримується надто безжальними способами.

7. Заміна особистих стосунків на ділові, засновані на спільному здійсненні злочинів. Якщо в інших видах злочинних груп взаємини між членами групи нерідко формуються на основі особистої симпатії, вибору, то в організованій групі відбувається заміна особистих стосунків на суто ділові, засновані на спільному вчиненні злочинів.

Виробляється єдина ціннісна орієнтація. Її члени взаємозалежні, підкоряються загальним принципам і нормам поведінки. Група сама для усіх її членів визначає, що таке «добре» і що таке «погано». Вироблення єдиної ціннісної орієнтації дозволяє групі під час вчинення злочину, в умовах ризику, діяти злагоджено та ефективно.

8. Розподіл злочинних прибутків. Якщо в групі осіб і групі осіб за попередньою змовою злочинний дохід зазвичай ділиться демократично і в рівних частках, то в організованій групі прибутки діляться відповідно до становища кожного її члена в ієрархії групи, в її структурі: лідер забирає значну частину доходу, активні члени групи отримують більше, аніж рядові.

9. Створення спеціального грошового фонду. У деяких організованих злочинних групах існує спеціальний грошовий фонд – «общак», яким розпоряджається лідер. Гроші з фонду можуть використовуватися для підкупу посадовців, у тому числі працівників правоохоронних органів. З цього ж фонду видається матеріальна допомога членам групи, що відбувають покарання, а також членам їхніх сімей.

У боротьбі з організованою злочинністю у сфері інтелектуальної власності велике значення має виявлення лідерів цих груп. Організатор зазвичай не обмежується здійсненням одного злочинного епізоду. Його наміри, особливо виготовлення контрафактної продукції у великому обсязі або

отримання інформації про дорогий винахід, спрямовані на розширення своєї діяльності. Особливо, якщо на такі дії відсутня відповідна реакція з боку державних органів і правовласників. У результаті маємо справу з добре організованою «спеціалізованою», тобто «професійною», злочинністю.

Організатора завжди вирізняє ініціатива у підготовці злочину, активна участь у власне вчиненні злочину, хоча доволі часто він і не бере безпосередньої участі в самому злочині, але керує його здійсненням.

При кваліфікації злочинів за ст.ст. 176, 177, 229 КК України необхідно враховувати правильність визначення виду і форми співучасті.

Розслідуючи кримінальну справу за ознаками ч. 2 ст. 176, ст.ст. 177, 229 КК України, правоохоронні органи доволі часто стикаються з низкою труднощів, визначаючи «співвиконавців», встановлюючи, дії яких осіб із-поміж співучасників можуть бути кваліфіковані як дії «підбурювачів» і «пособників».

Стосовно розслідування злочину, передбаченого чч. 2, 3 ст. 176 КК України, організатор не може «успішно» провадити злочинний бізнес без відповідних співучасників. Виготовлення і поширення контрафактної продукції вимагає для нього, наприклад, таких помічників (співучасників), як: постачальник матриці, за допомогою якої копіюють інформацію (він також може бути постачальником поліграфії); виробник контрафактної продукції; постачальник чистих носіїв; розповсюджувач готових екземплярів; враховуючи наявність декількох торговельних точок, потрібний контролер за реалізацією, а також бухгалтер, що веде «білу» і «чорну» бухгалтерії, а також безпосередні реалізатори контрафактної продукції. Майже так само формується група за незаконного використання винаходів.

У ході розкриття подібних злочинів, за правило, виявляється лише формальна діяльність членів угруповання з виконання злочинного задуму, наприклад, факт виготовлення контрафактних дисків, їх зберігання, гуртовий продаж, дрібнороздрібна торгівля. Діяльність організаторів виявити стає доволі складно.

У наукових джерелах виокремлюють деякі основні ознаки інтелектуального піратства, здійсненого в організованих формах, зокрема координовані об'єднання організованих груп на локальному, регіональному, міжрегіональному, двосторонньому і міжнародному (регіональному і універсальному) рівнях; професійне заняття піратством, що є єдиним або основним джерелом прибутків; надприбутковість (до 400–500%); володіння розвиненою системою корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, що забезпечує високу міру невразливості до кримінального переслідування; тіньовий обіг, що порівнюється з бюджетом соціальної галузі; використання до 20–25% прибутків від інтелектуального піратства для підкупу посадовців (передусім, контролюючих і правоохоронних органів); тяжіння піратських підприємств до заступництва з боку силових структур, лобіювання в законодавчих, виконавчих і судових органах влади для прийняття ними «вигідних» рішень; інтенсивне відмивання піратських грошей через міжнародну систему банків та інших кредитних організацій [99].

Великі злочинні організації ставлять свій бізнес на промислову основу і вливаються у сферу економіки. Вони стають прибутковими за аналогією з легальним бізнесом, створюють фірми, які спочатку використовують «кримінальні» гроші, укладають договори оренди виробничих приміщень для організації «підпільного» виробництва, нерідко – це закриті території, що ускладнює доступ контролюючих і правоохоронних органів, купують тиражувальну апаратуру, витратні матеріали тощо. Концентрація «організованого злочинного підприємництва» у сфері інтелектуальної власності пояснюється відсутністю в ній належного державного контролю і високим потенціалом прибутку.

Отже, вирішення питань співучасті в злочині, з позиції участі в групових злочинних посяганнях, становить основу загалом уявлення про співучасть як якісно іншу, небезпечнішу форму злочинної діяльності та інститут співучасті як правовий засіб посилення карної репресії за спільну злочинну діяльність.

Іншим кваліфікованим видом досліджуваного злочину, є вчинення злочину, що завдав матеріальної шкоди в особливо великому розмірі. Згідно з примітками до ст.ст. 176, 177, 229 КК України, матеріальна шкода вважається завданою в особливо великому розмірі, якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян *(Додаток Д)*.

Ще одним кваліфікованим видом є вчинення діяння, передбаченого ч. 3 ст.ст. 176, 177, 229 КК України, службовою особою з використанням службового становища. Відповідно до ст. 18 КК України, службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов’язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

Як зазначає представник компанії «Майкрософт» В. Шаповал, у кримінальних справах про порушення авторських прав на комп'ютерні програми (операційні системи Microsoft Windows (95, 98, 2000, Millenium, XP); пакети офісних додатків Microsoft: Office (97, 2000, XP)), що були порушені за ст. 176 КК України, суб'єктами цього злочину в кожному конкретному випадку можуть визнаватись такі категорії осіб: співробітники, які безпосередньо працюють із неліцензійним програмним забезпеченням, встановлюють неліцензійне програмне забезпечення на комп'ютери, що підлягають продажу, або працюють продавцями неліцензійної продукції, системні адміністратори чи інші особи, до службових обов'язків яких належить установка програмного забезпечення на комп'ютери інших співробітників, налагодження і контроль, керівники підприємств. Відтак у разі виявлення порушення авторських прав на комп'ютерні програми найбільш логічним було б притягати до кримінальної відповідальності керівників підприємств. Однак під час досудового слідства обвинувачення інколи пред'являється тим особам-працівникам, які мають спеціальні знання у галузі комп'ютерної техніки і програмного забезпечення. Водночас такий підхід, на думку В. Шаповала, не завжди відповідає фактичним обставинам справи і принципам справедливості [287, с. 123].

Слід зазначити, що найбільш уразливими службовими особами у разі виявлення контрафактної продукції на підприємстві є системний адміністратор і технічний директор підприємства. Зокрема, якщо трудовим договором або контрактом не передбачено інше, то відповідальними за програмне забезпечення підприємства вважаються саме вони. Однак якщо у відповідному трудовому договорі та/або контракті передбачено цілковиту відповідальність лише однієї особи, за правило, системного адміністратора, то іншу особу може бути і не притягнуто до кримінальної відповідальності.

Отже, підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що для усіх злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України законодавцем передбачено ідентичні кваліфікуючі ознаки, що наводить на думку про однакову природу зазначених злочинів.

Висновки до другого розділу

Юридичний аналіз складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, дав змогу зробити певні висновки.

1. За об’єктом злочину статті КК України, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність, доцільно розмістити в окремому розділі «Злочини у сфері інтелектуальної власності».

Предмет цих злочинів становлять результати інтелектуальної творчості людини – об’єкти інтелектуальної власності.

Поняття потерпілого від злочину слід встановлювати з уваги на їхню характеристику щодо різних об’єктів інтелектуальної власності. Потерпілими від цього виду злочинів є суб’єкти права інтелектуальної власності (творці об’єктів інтелектуальної власності, а також інші особи, яким належать матеріальні права на ці результати).

2. Логічним визначенням поняття об’єктивної сторони складу злочину загалом та тих, що посягають на інтелектуальну власність зокрема, яке у повному обсязі відображатиме її реальний зміст, може бути таке: об’єктивна сторона злочину – це система передбачених кримінальним законом зовнішніх ознак, які характеризують зовнішній прояв суспільно небезпечного діяння, що посягає на об’єкти кримінально-правової охорони, а також характеризують зовнішню сторону посягання особи на суспільні відносини та є предметом її суб’єктивної оцінки.

3. У складах злочинів, передбачених ст.ст. 176. 177, 229 КК України, злочинні наслідки у вигляді матеріальної шкоди є ознакою, обов’язковою для кваліфікації діяння як злочинного. Проте нині у державі відсутня у нормативних актах чітка позиція, як саме обраховувати ці злочинні наслідки.

Винна особа знає, що її злочинні дії закономірно призводять до заподіяння матеріальної шкоди, проте свідомо бажає їх настання, оскільки матеріальна вигода, яку вона намагається отримати за рахунок такого порушення, закономірно відображається у матеріальній шкоді, заподіяній

суб'єктом прав інтелектуальної власності. Отже, ця група злочинів належить до групи злочинів, які вчиняються умислом.

Досвід деяких зарубіжних держав засвідчив, що не лише присвоєння авторства може бути кримінально караним, а й примушування особи до співавторства. Таке примушування може відбуватися у різних формах і заподіювати майнову шкоду власнику права інтелектуальної власності.

4. Для усіх злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, законодавець застосовує ідентичні кваліфікуючі ознаки, що свідчить про однакову природу вказаних злочинів.

5. На підставі юридичного аналізу складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, запропоновано внести такі зміни та доповнення до чинного КК України:

1) утворити окремий розділу «Злочини у сфері інтелектуальної власності», до якого внести ст.ст. 176, 177, 229, попередньо виключивши їх із V та VII розділів КК України;

2) ч. 2 ст. 176 КК України доповнити словами «примушування до співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для життя і здоров'я автора або його близьких»;

3) ч. 2 ст. 177 КК України доповнити словами «примушування до співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для здоров'я автора або його близьких»;

4) примітки до ст.ст. 176, 177, 229 викласти у такій редакції:

«У статтях 176, 177 та 229 цього кодексу повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 176, 177 та 229 цього Кодексу».

РОЗДІЛ 3
ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ, ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЮТЬ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ

3.1 Проблеми кваліфікації злочинів, що посягають на інтелектуальну власність

Одним із пріоритетних завдань сучасної України є проблема вдосконалення кримінально-правового захисту права інтелектуальної власності, адже держава зацікавлена у належній правовій охороні інтелектуального капіталу нації – найважливішої передумови забезпечення подальшого сталого соціально-економічного та культурного розвитку держави.

Отже, надзвичайно важливим у цьому контексті є питання кваліфікації злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, а також відмежування їх від суміжних злочинних діянь та адміністративних правопорушень.

У теорії кримінального права існують різні визначення та погляди щодо тлумачення поняття «кваліфікація злочинів». Ми дотримуємося думки, що під кваліфікацією злочинів слід розуміти юридичну оцінку, визначення статті кримінального закону, яка передбачає покарання за цей злочин.

Кваліфікація злочину є логічним продовженням кримінально-правової кваліфікації тільки за умови, що результатом останньої є визнання діяння (суспільно небезпечної поведінки) кримінально-протиправним. При кримінально-правовій кваліфікації необхідно встановити ознаку протиправності, тобто визначити: чи передбачене таке діяння в КК України (визначити статтю, яка містить відповідну забороняючу кримінально-правову норму), а вже потім, здійснюючи кваліфікацію за певними етапами, встановити відповідність ознак фактично вчиненого діяння всім ознакам злочину, які передбачені статтею кримінального закону, що містить цю норму.

Головним завданням і результатом кваліфікації злочинів є встановлення наявності складу злочину у вчиненому діянні, тобто визначення підстави кримінальної відповідальності. Адже правильна кваліфікація злочину, що посягає на інтелектуальну власність, має першочергове значення для оцінки вчиненого діяння, а отже, і застосування відповідного покарання.

Кваліфікація злочинів за своїм змістом та значенням є основою процесу застосування кримінально-правових норм. Саме поняття кваліфікації злочинів широко використовується у кримінальному праві, кримінальному процесі, кримінології, судовій статистиці, в інших галузях права та юридичної науки, у правозастосовній практиці, однак законодавчого визначення не отримало. Найпоширенішим та загальновизнаним є розуміння кваліфікації злочинів як встановлення та юридичного закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння і ознаками складу злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою [280].

Кваліфікувати злочин – означає встановити повну відповідність його ознак ознакам норми, що передбачає відповідальність за вчинення саме цього злочину. Тож кваліфікація злочину полягає в пошуку (визначенні) статті (статей, їхніх частин або пунктів) КК України, яка передбачає відповідальність за вчинене суспільно небезпечне діяння.

У науковій літературі з кримінального права виокремлюють такі принципи, із дотриманням яких має здійснюватися кваліфікація злочинів: 1) законність; 2) офіційність; 3) об’єктивність; 4) точність; 5) індивідуальність; 6) повнота; 7) вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються; 8) недопустимість подвійного інкримінування; 9) стабільність [278].

У контексті нашого дослідження доцільно зупинитися на розкритті сутності кожного з цих принципів детальніше, що сприятиме окресленню напрямів удосконалення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність. Адже у сучасній науці тривають дискусії щодо кваліфікації злочинів у разі пріоритету кримінально-правових норм, приготування і замаху на злочин,

відмежування від суміжних злочинних діянь, а також кваліфікації за сукупністю з іншими злочинними діяннями.

Так, принцип законності пов'язаний з вирішенням усіх питань кваліфікації злочинів. Найчіткіше дія цього принципу проявляється в таких положеннях:

– фактичною підставою кваліфікації можуть бути лише дані, отримані відповідно до вимог кримінально-процесуального закону. Інформація, здобута без дотримання відповідних положень КПК України, зокрема й оперативним шляхом, унаслідок примушування до давання показів, із фальсифікацією доказів, не повинна братися до уваги при кваліфікації вчиненого.

– посягання кваліфікуються за законом, який набрав чинності до вчинення посягання. Це твердження ґрунтується на ч. 2 ст. 58 Конституції України, згідно з якою ніхто не може відповідати за діяння, котре на час вчинення не визнавалося законом як правопорушення;

Отже, нині кримінальна відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність, в Україні передбачена Кримінальним Кодексом України, що був прийнятий 2001 р.

– при кваліфікації диспозиція є пріоритетною щодо санкції кримінально-правової норми. Це означає, що кваліфікуючи злочин, за основу слід брати ознаки посягання, закріплені у диспозиції статті Особливої частини КК України, а не санкції можливого покарання. Санкції статей Особливої частини КК України при кваліфікації беруться до уваги лише за потреби порівняти суспільну небезпечність норм, які конкурують;

– неприпустима кваліфікація за аналогією, тобто за нормою, що прямо не передбачає вчиненого посягання (ч. 4 ст. 3 КК України). Варто зауважити: діяння кваліфікується як злочин лише тоді, коли воно не підлягає кваліфікації як адміністративний проступок або інше правопорушення [274].

З огляду на це, відмежування кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на інтелектуальну власність, від адміністративних правопорушень є доволі важливим питанням. Кримінальна та адміністративна відповідальності мають низку загальних рис. По-перше, обидва види

відповідальності є заходами державного примусу, що застосовуються до порушника права інтелектуальної власності. По-друге, підставою для застосування будь-якої з них є правопорушення, вчинене в цій сфері прав. І, нарешті, вказані види юридичної відповідальності дозволяють тією або іншою мірою запобігти правопорушенням у сфері прав на результати інтелектуальної діяльності.

Водночас і адміністративна і кримінальна відповідальність істотно відрізняються одна від одної. Попри те, що відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності може бути будь-якого виду, обсяг прав, що захищаються, далеко не однаковий, що значно ускладнює захист вказаних прав.

Так, адміністративна відповідальність передбачена ст. 51-2 КУпАП за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом [271].

Вказані види відповідальності є юрисдикційними формами захисту прав авторів і інших правовласників. Юрисдикційна форма захисту прав визначається як захист, забезпечений за допомогою державних органів, у тому числі судів.

Не можна упускати той факт, що, наприклад, кримінальне переслідування є дієвішим способом дії на порушників, однак дієвим захистом прав авторів і інших правовласників може бути і захист цих прав за допомогою притягнення винних до адміністративної відповідальності, що водночас є видом запобігання злочинності у цій сфері. Думається, що за доцільне було б взаємодоповнення адміністративної і кримінальної відповідальності, зокрема якщо упорядкувати обидва законодавства відповідно один одному (хоча б стосовно об'єктивної сторони), що зробило б сучасне законодавство більш послідовним.

Адміністративні правопорушення є своєрідним «передкримінальним ступенем» вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності.

Правопорушення і злочини в цій сфері мають загальні детермінанти протиправної поведінки, загальну правову природу, схожість механізму формування особи злочинця і деліктної особи. Вони здійснюються в однакових, типових умовах, зумовлені схожими причинами і мають єдину спрямованість.

Водночас ознакою спільності цих правопорушень і злочинів є також суспільна небезпека вчиненого. Ця ознака, що є засадничою в теорії і кримінального, і адміністративного права, використовується в законі для диференціації різних форм протиправної поведінки, тобто віднесення їх або до злочинів, або до проступків.

Наприклад, у протоколі про адміністративне правопорушення, складеному за ознаками ст. 512 КпАП оперуповноваженим державної податкової інспекції (далі – ДПІ) у м. Рівне 11 грудня 2003 р. щодо громадянина П., зазначено, що в результаті перевірки роботи комп'ютерного клубу встановлено використання програмного забезпечення, комп'ютерних ігор без ліцензій, угод та документів, що підтверджують законність їх використання, чим порушено ст. 15 Закону № 3792XII. За вчинення цих дій (передавалося третім особам право використання програмного забезпечення та ігор на 27 комп'ютерах без наявності дозволу на це) передбачена адміністративна відповідальність за ст. 512 КпАП [91].

В адміністративній справі щодо Б., розглянутій 19 грудня 2002 р. Київським районним судом м. Харкова, зазначено, що незаконно використовувалися товарні знаки фірм «Braxton collection old mark new model», «Rode nalk soliver made in Germany», «Classik fashion», «Hugo Boss» [91].

Саме підвищена міра суспільної небезпеки є в цьому випадку головною матеріальною ознакою, що за якою протиправне діяння визнається злочином.

Тому, наприклад, громадянин, який систематично вчиняє правопорушення в одній із цих сфер і який вважає, що їх разова малозначність не передбачає кримінальної відповідальності, може (не помітно для себе) перейти вказану «межу» і стати злочинцем.

Отже, правопорушення в цій сфері можуть переростати в злочини у рамках того ж складу вини. Для цього достатньо настання одного з декількох обтяжливих відповідальність обставин.

Спільність правопорушень у сфері інтелектуальної власності і злочинів у цій сфері має вияв також у мотиві, що є основною особовою детермінантою будь-якої поведінки, у тому числі і злочинної.

Між різними формами протиправної поведінки правопорушників у цій сфері існує об'єктивна взаємозалежність, а доволі часто і взаємообумовленість: вважається, що близько 20% осіб, яких притягають до кримінальної відповідальності, раніше притягувалися до адміністративної.

Так, зокрема, упродовж 2014 р. на розгляді місцевих загальних судів знаходилось 329 справ про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 512 КУпАП (порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, тобто незаконне використання об'єкта права ІВ), що у 3,3 рази менше порівняно з 2013 р. (1072 справи), із яких стосовно 245 осіб справи розглянуто із винесенням постанови, у тому числі щодо 127 осіб – про накладення адміністративного стягнення у виді штрафу на суму майже 33 тис. грн. (добровільно сплачено лише 14,9 тис. грн.). В апеляційному порядку переглянуто 5 постанов у зазначених справах про адміністративне правопорушення (у 2013 р. – 8), одну із яких залишено без змін, 2 скасовано із закриттям провадження у справі через відсутність події і складу адміністративного правопорушення та 2 постанови змінено [1].

Своєю чергою, внаслідок схожості за своїм характером санкцій адміністративно-правових і кримінально-правових норм, притягнення правопорушника до кримінальної відповідальності за вчинення злочину у сфері інтелектуальної власності виключає притягнення його до адміністративної відповідальності за це ж діяння і навпаки.

Наступний принцип – принцип офіційності, який означає, що кваліфікація злочинів є оцінкою вчиненого від імені державних органів, уповноважених на застосування кримінального закону, а кваліфікація,

здійснена у вироку суду, – від імені держави. Тож правові наслідки тягне за собою лише кваліфікація, що дана органами дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду у відповідній процесуальній формі. Так звана, неофіційна кваліфікація, яку здійснюють інші учасники процесу (науковці, студенти, окремі громадяни) кримінально-правового значення не має [274].

Вагоме місце серед принципів кваліфікації злочинів посідає принцип об'єктивності. Кваліфікацію здійснює особа, що провадить дізнання, слідчий, прокурор, суддя самостійно. Вказівки щодо кваліфікації діяння можуть бути дані лише в порядку, передбаченому законом. При кваліфікації злочинів зважають на встановлені у процесуальному порядку обставини справи, а не на власні здогадки, припущення або вподобання. Водночас необхідно керуватися кримінальним законом, актами його офіційного тлумачення, а не своєю суб'єктивною оцінкою вчиненого та розумінням закону [274].

Так, наприклад, у 2015 р. припинено виготовлення та реалізацію у м. Трускавець контрафактних DVD та CD дисків. З метою викриття незаконної діяльності та притягнення до відповідальності їх організатора УПЗСЕ ГУМВС України у Львівській області ініціювало відкриття 19.06.2015 СУ ГУМВС України у Львівській області кримінального провадження № 12015140000000269 за ст. 176 ч. 1 КК України. Кримінальне провадження, яке було передано до суду, містило результати санкціонованих обшуків на 3-х торговельних підприємствах м. Трускавця, де було встановлено основні місця збуту незаконно виготовленої аудіовізуальної продукції та встановлено причетність до її виготовлення приватного підприємця (СПД-ФО) Клопотовського Олега Романовича, який за місцем свого проживання у м. Дрогобичі, вул. Коновальця, 7 (корпус 4)/24 організував її тиражування за допомогою комп'ютерної та тиражувальної техніки. Контрафактної продукції було виявлено та вилучено на загальну суму 270 тис. грн., зокрема 5367 дисків за ціною 45–50 грн. за штуку.

Надзвичайно важливим при кваліфікації злочинів є принцип точності. Діяння кваліфікується за статтею кримінального закону, що найбільш точно описує його ознаки. Якщо стаття кримінального закону, за якою кваліфікується

діяння, викладена в іншій редакції, зазначається нова редакція закону і від якої дати вона застосовується в цьому конкретному випадку. Здійснення кваліфікації злочинів передбачає вказівку на статтю кримінального закону, а якщо стаття містить частини чи пункти – то й на відповідну частину або пункт. Формулюючи обвинувачення, вказують усі наявні ознаки відповідного злочину. Якщо аналізуються нормативно-правові акти інших галузей права (за наявності бланкетних диспозицій), то треба визначити статтю, пункт, параграф, які передбачають допущене порушення, та розкрити їхню суть, що допоможе при формулюванні обвинувачення.

Під час кваліфікації готування до злочину чи замаху на злочин вказується частина статті кримінального закону, що передбачає відповідний вид попередньої злочинної діяльності. Відповідно до ч. 2 ст. 15 КК України, замах на вчинення злочину є закінченим, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі [73]. У юридичній літературі зауважується, що замах можливий на будь-який умисний злочин, склад якого характеризується провиною у формі прямого умислу. Водночас О. В. Наумов вказує, що спрямованість на вчинення злочину означає початок здійснення або здійснення особою дій, що є частиною об’єктивної сторони закінченого злочину [279, с. 94]. Натомість Л. Д. Гаухман цілком слушно зауважує, що замах можливий на злочини із складами будь-якої конструкції, тобто і з матеріальними, і з формальними [233, с. 123–124]. У зв’язку з тим, що склади злочинів в досліджуваній сфері за конструкцією є і матеріальними, і формальними, доцільно розглянути питання кваліфікації замаху на злочини з такими складами.

У юридичній літературі зазначається, що замах на злочин з матеріальним складом матиме місце тоді, коли особа вчинила передбачені об’єктивною стороною цього злочину діяння, але результат, передбачений законом, не настав із причин, які не залежали від волі цієї особи, або вчинила діяння в неповному обсязі, необхідному для настання злочинного результату.

У злочинах із формальним складом замах на злочин характеризується виконанням не усіх діянь, які утворюють об’єктивну сторону злочину.

Аналізуючи норми, котрі досліджуємо, можемо зазначити, що замахом, відповідно до ч. 1 ст. 176 КК України, буде здійснення незаконного відтворення та розповсюдження, або іншого умисного порушення авторського права і суміжних прав, спрямоване на спричинення авторові матеріальної шкоди у значному розмірі, якщо така шкода не настала з причин, які не залежали від волі цієї особи.

Під час кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті, вказується частина статті кримінального закону, що передбачає відповідний вид співучасника, крім виконавця (співвиконавця). Відтак обов'язково враховують форму співучасті.

У разі конкуренції статей кримінального закону, одна з яких є спеціальною та призначена для кваліфікації певних діянь, а інша – загальною (поряд з цим діянням охоплює й інші діяння), застосовується тільки спеціальна стаття. Одночасна кваліфікація за загальною та спеціальною статтями виключається, хоча з цього правила є винятки. Якщо діяння не охоплюється жодною зі спеціальних статей, то воно кваліфікується за загальною статтею.

Щодо пріоритету кримінально-правових норм слід зазначити, що стосовно ст.ст. 176, 177, 229 КК України може йтися тільки про пріоритет між основним і кваліфікованим видами складу як різновидами пріоритету загальної і спеціальної норм. Основний склад злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, маємо у ч. 1 ст. 176, ст.ст. 177, 229 КК України, кваліфікований склад – у ч. 2 та ч. 3 ст. 176, ст.ст. 177, 229 КК України. У вказаних випадках другий склад виконує роль спеціальної норми щодо першого. Тому за наявності бодай однієї з кваліфікуючих ознак ч. 2 та ч. 3 ст. 176, ст.ст. 177, 229 КК України повинні застосовуватися саме ці склади, а не ті, які вказані у ч. 1 ст. 176, ст.ст. 177, 229 КК України. Як слушно зауважує В. М. Кудрявцев, будь-який кваліфікований вид складу має пріоритет перед основним видом [261, с. 87].

Важливе значення при кваліфікації злочинів у сфері інтелектуальної власності має розмежування вказаних злочинів від суміжних злочинних діянь. Особлива частина КК України містить значну кількість суміжних злочинів, близьких один до одного за змістом кримінально-правової заборони. Загальновідомо, що суміжні склади – це склади злочинів, кожен з яких має одну або кілька спільних (таких, що збігаються) ознак і водночас містить одну або кілька відмінних за змістом ознак, що унеможливлюють однойменні ознаки іншого складу злочину (розмежувальні). Відтак необхідно розмежувати злочини, передбачені ст. 176 КК України, від злочинів, передбачених ст.ст. 177 та 229 КК України.

Спільною ознакою об'єктивної сторони злочинів проти права інтелектуальної власності є заподіяння матеріальної шкоди (для злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України). Окрім цього, суб'єктивні ознаки злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, також збігаються. Тому розмежовувати ці злочини потрібно за допомогою порівняння їх об'єкта.

Оскільки, на нашу думку, предмет злочину є елементом об'єкта злочину, то слід проаналізувати його. Зокрема, предметом злочину у сфері авторських і суміжних прав є твори науки, літератури і мистецтва, комп'ютерні програми і бази даних, виконання, фонограми, відеограми і програми мовлення. Предметом злочинів, передбачених ст. 177 КК України, є винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральної мікросхеми, сорти рослин, раціоналізаторські пропозиції.

У разі незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару предметом злочинів, передбачених ст. 229 КК України, є знаки для товарів і послуг, фірмове найменування, кваліфіковане зазначення походження товару.

Так, наприклад, унаслідок оперативно-слідчих заходів викрито злочинну групу, що організувала діяльність «підпільної» фабрики з виробництва тютюнових виробів відомих торговельних марок, які у подальшому збувалися на території Львівської області та інших регіонів держави.

З метою притягнення до кримінальної відповідальності усіх осіб, причетних до незаконного виробництва, у тому числі й організаторів, слідчим управлінням ГУМВС України у Львівській області ініційовано внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12013150010000676 від 26.08.2013 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 199, ч. 2 ст. 229 КК України. Під час досудового розслідування вказаного кримінального провадження здійснено комплекс негласних слідчих (розшукових) дій щодо встановлення джерела походження підакцизних товарів із підробленими акцизними марками, зокрема заходи, передбачені ст.ст. 263, 268 КПК України [72].

Далі СУ ГУМВС України у Львівській області у рамках розслідування кримінального провадження № 12014160000000012 від 09.01.2014 оголошено про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 229, ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 229 КК України гр. Довганичу Сергію Васильовичу, 21.11.1976 р.н. та Довганичу Василю Михайловичу, 23.09.1957 р.н., які за попередньою змовою, налагодивши незаконне виробництво тютюнових виробів, здійснили незаконне використання знака для товарів і послуг – «Marlboro», унаслідок чого правовласнику зазначеного знаку компанії «Філіп Морріс Брендс Сарл» завдано збитків на суму 887 тис. грн.

Короткий аналіз об’єктивних ознак злочину проти права промислової власності свідчить про пріоритет у визначенні предмета злочинного посягання, передбаченого ст.ст. 176 та 177 КК України, для правильного розмежування деліктів. Оскільки, на нашу думку, предмет злочину є елементом об’єкта злочину, розмежовують делікти також і за безпосередніми об’єктами зазначених кримінально-караних правопорушень. Для порушення авторського права і суміжних прав безпосереднім об’єктом є майнові права автора, виконавця, виробника фонограми, відеограми, організації мовлення, їх правонаступниками; для злочину, передбаченого ст. 177 КК України, – виключне право на використання суб’єктами права промислової власності об’єктів цього права.

Іншими об’єктами права інтелектуальної власності, яким законодавець забезпечив кримінально-правову охорону, є об’єкти засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

На перший погляд, може скластися думка про відсутність будь-яких схожих ознак між кримінально караними порушеннями авторського права та злочинами, передбаченими ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю» і ст. 232 КК України «Розголошення комерційної або банківської таємниці».

Однак такий об’єкт авторського права, як база даних, водночас є й інформацією, а отже, може бути визнаний комерційною таємницею.

За ознакою предмета злочину також відбувається розмежування вказаних злочинів від злочинів, передбачених ст. 232 КК України «Розголошення комерційної або банківської таємниці». Відповідно до ст. 232 КК України злочином визнається умисне розголошення комерційної або банківської таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв’язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб’єкту господарської діяльності. Одним із предметів цього злочину, на відміну від злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, є комерційна таємниця. Водночас відмежовувані злочини розрізняються за суб’єктивною стороною, оскільки диспозиція ст. 232 КК України містить вказівку на мотив вчинення злочину – з корисливих чи інших особистих мотивів. Отже, у цьому випадку вчинені діяння можуть бути розмежовані за суб’єктивною стороною, оскільки для злочину, передбаченого ст. 232 КК України, її обов’язковою ознакою є наявність певного мотиву.

Натомість слід зазначити й те, що вказані злочини, що посягають на інтелектуальну власність, необхідно відрізняти від крадіжки, яка передбачена ст. 185 КК України. Так, предметом крадіжки є майно, що є чиєюсь власністю.

Щодо предметів злочину у сфері інтелектуальної власності – це нематеріальні і виняткові права авторів, винахідників та інших правовласників. Той факт, що правовласникові належать немайнові і майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, як такий надає правовласникові права власності на них. Так, наприклад, право власності на DVD-диск може належати одній особі, але одночасно авторським правом або правом на використання представленого твору може володіти абсолютно інша особа (правовласник). Крадіжка вказаного диска є злочином проти власності і не є порушенням авторських або суміжних прав. Однак, якщо власник диска розмножить інформацію, що міститься на ньому, і реалізує без згоди правовласника, то розкрадання не буде, а буде злочин, що посягає на інтелектуальну власність (ст. 176 КК України «Порушення авторського права і суміжних прав»).

Так, 26.07.2011 р. Тернопільським міськрайонним судом (справа № 1-609/11) був визнаний винним ОСОБА_1 у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України. Підсудний ОСОБА_1 у приміщенні магазину «Мобілка», який розташований по вул. 15 квітня, 9 у м. Тернополі, в порушення авторських прав без відома та згоди корпорацій «Microsoft»і «Adobe Sistem Inkorporated», (США), а також їх представників на території України – відповідно ТзОВ «Юридична фірма Лексфор» та ПП ОСОБА_2 (м. Київ), незаконно відтворив та розповсюдив комп'ютерні програми, авторські права на які належать вказаним корпораціям та їх представникам на території України, заподіявши такими діями корпораціям «Microsoft» і «Adobe Sistem Inkorporated» (США) шкоду у значних розмірах.

Натомість СУ ГУМВС України у Львівській області направлено до суду матеріали кримінального провадження від 12.09.2014 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185 КК України, щодо гр. К, який таємно викрав з магазину DVD та CD дисків на загальну суму 23 678 грн.

Поняття «власності» становить також і основу розмежування злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, і злочинів, передбачених ст. 192

КК України «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою». Відповідно до ст. 192 КК України, може бути заподіяна майнова шкода у великих розмірах. Тут слід зауважити, що деякі автори до предмета цього злочину відносять і результати інтелектуальної діяльності [192]. Однак варто визнати слушною думку тих учених, які обґрунтовано доводять, що в цьому випадку йдеться не лише про заподіяння майнової шкоди, а відмежування цього злочину здійснюється за об'єктивною стороною. Відповідно до ст. 192 КК України, способом заподіяння майнової шкоди у великих розмірах може бути лише обман або зловживання довірою. Водночас у ст.ст. 176, 177, 229 КК України така ознака об'єктивної сторони відсутня.

Важливим аспектом кваліфікації злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, є сукупність з іншими злочинними діяннями. Так, наприклад, якщо особа привласнює авторство на об'єкти авторського права або незаконно використовує об'єкти авторського права або суміжних прав, об'єкти патентних прав (наприклад, привласнення авторства на твір науки, в якому автор розкриває суть і формулу свого винаходу), що містяться в ньому, то дії цієї особи необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177 КК України.

Якщо особа порушує авторські і суміжні права, незаконно використовуючи чужий товарний знак (продаж, наприклад, контрафактних аудіо- або відеокасет вітчизняного виробництва під товарним знаком «SONY»), то дії такої особи, поряд зі ст. 176 КК України, слід кваліфікувати за ст. 229 КК України «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару».

Якщо особа незаконно використовує викрадені ним об'єкти авторського права або суміжних прав, винахідницького або патентного прав, то дії такої особи необхідно кваліфікувати за ст. 176 або ст. 177, або ст. 229 КК України, а також за статтею КК України, що передбачає відповідальність за відповідну форму викрадення. Водночас, якщо особа здійснює заздалегідь обіцяне

придбання об’єктів авторського права або суміжних прав, винахідницького права і патентних прав, свідомо для неї здобутих шляхом викрадення, і надалі здійснює їх незаконне використання, то такі дії необхідно кваліфікувати за ст. 176 або ст. 177, або ст. 229 КК України і за статтею КК України, що передбачає відповідальність за відповідну форму викрадення з посиланням на ч. 5 ст. 27 КК України – пособництво.

Точність кваліфікації злочинів має бути досягнута незалежно від того, чи впливає це на можливе покарання, чи іншим чином позначається на кримінально-правовому становищі особи, діяння якої кваліфікуються.

Принцип індивідуальності кваліфікації. Цей принцип ґрунтується на вимогах ч. 2 ст. 61 Конституції України, яка передбачає, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер [274]. Отож, посягання кожної особи кваліфікується індивідуально, окремо, самостійно. Навіть співучасники одного й того ж злочину можуть нести відповідальність за різними нормами кримінального закону. Якщо кримінальний закон встановлює відповідальність у певній нормі, зважаючи на обставини, що характеризують лише особу певного учасника злочину (наприклад, повторність), то за цією нормою кваліфікуються посягання лише суб’єкта, який наділений відповідними ознаками.

Принцип повноти кваліфікації. Кваліфікація має охоплювати всі посягання, вчинені винною особою. Неприпустимо акцентувати лише на частині скоєного та ставити у вину порушення лише деяких норм Особливої частини КК України, хоч би ця частина охоплювала найбільш небезпечні злочини, а решта – порівняно менш небезпечні посягання. Коли діяння вчинено за наявності одночасно кількох кваліфікуючих ознак, передбачених різними частинами, пунктами статті, воно кваліфікується за всіма частинами, пунктами статті. Якщо особа при вчиненні злочину у співучасті виконувала одночасно кілька ролей, діяння повинно кваліфікуватися з посиланнями на всі частини статті про співучасть, які передбачають відповідні дії. За конкуренції статей кримінального закону, одна з яких охоплює все вчинене діяння, а інша лише його частину, застосовується стаття, що найповніше охоплює діяння [274].

Принцип вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються. У ч. 3 ст. 62 Конституції України чітко зазначено, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях [86]. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Міжнародно-правові пакти про права людини також виходять з позиції, згідно з якою недоліки у законодавстві та сумнівні положення не можуть погіршувати становище особи. З огляду на це, питання, що виникають у зв'язку зі здійсненням кваліфікації та прямо не врегульовані чинним кримінальним законодавством, вирішуються на користь особи, діяння якої кваліфікуються.

Ще одним принципом кваліфікації злочинів є принцип недопустимості подвійного інкримінування. Конституція України закріпила загальноправовий принцип «non bis in idem», передбачивши у ч. 1 ст. 61, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те ж правопорушення [86]. Стосовно кваліфікації злочинів цей принцип означає:

1) посягання не може кваліфікуватися за нормою Особливої частини кримінального законодавства, якщо інша норма із інкримінованих особі повністю охоплює вчинене;

2) діяння, яке отримало правову оцінку як адміністративний проступок, не може одночасно бути ознакою злочину.

На цьому принципі ґрунтується низка правил кваліфікації злочинів, одне з яких передбачає, що за конкуренції загальної і спеціальної норм вчинене кваліфікується за спеціальною нормою. Відтак що не можуть бути одночасно стосовно одного й того ж посягання застосовані і загальна, і спеціальна норми.

Ще одне правило, яке випливає із зазначеного принципу кваліфікації злочинів, полягає в тому, що за конкуренції частини і цілого вчинене кваліфікується за статтею, яка встановлює відповідальність за все вчинене; не може мати місце сукупність статей, які передбачають частину і ціле.

Принцип недопустимості подвійного інкримінування передбачає, що за помилки у фактичних обставинах справи вчинене не може бути кваліфіковане за сукупністю норм, які передбачають відповідальність за фактично заподіяну шкоду і посягання, на вчинення якого був спрямований умисел винного. Таке рішення означає штучне конструювання сукупності злочинів там, де фактично вчинене лише одне посягання.

Нарешті, окреслений принцип кваліфікації становить основу правила, згідно з яким посягання, яке передбачене самостійною кримінально-правовою нормою і яке виступає способом, наслідком або іншою ознакою іншого злочину (основного), повністю охоплюється нормою про цей злочин, якщо він менш небезпечний, ніж основний злочин. Відтак постає проблема визначення, які ж злочини поглинаються (включаються) в інші посягання, чи, точніше, які статті Особливої частини охоплюють діяння, одночасно передбачені іншими самостійними статтями КК. Звісно для цього вдаються до порівняння санкцій статей Особливої частини.

І нарешті, принцип стабільності кваліфікації передбачає, що на всіх етапах розслідування та судового розгляду справи кваліфікація не може змінюватися довільно [274].

Отже, розглядаючи проблеми кваліфікації злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України можемо зробити такі висновки:

– пріоритет норм ст.ст. 176, 177, 229 КК України можливий тільки між основним і кваліфікованим видами складу як різновид пріоритету загальної і спеціальної норм, причому другий склад виконує роль спеціальної норми щодо першого;

– при кваліфікації злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, необхідно розмежовувати ці склади і між собою, і від складів злочинів, передбачених іншими статтями, зокрема ст.ст. 185, 192 КК України;

– злочини, передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України, у низці випадків кваліфікують за сукупністю не лише між собою, а й з іншими стаття КК України, зокрема ст. 185.

3.2 Напрями удосконалення законодавства, що регламентує кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність

Аналіз стану боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності в Україні засвідчує, що попри активізацію зусиль правоохоронних органів щодо захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим. Це є підставою для ствердження, що в Україні низькі стандарти охорони інтелектуальної власності. Так, Міжнародний альянс інтелектуальної власності відвів Україні першість у списку 58 країн із низькими стандартами охорони інтелектуальної власності. Особливо це стосується аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів. За даними Міжнародної федерації виробників фонограм (International Federation of the Phonographic Industry – IFPI), Україна лідирує в Європі за рівнем піратства з показником близько 95% від загального обсягу ринку. Інша міжнародна організація – Асоціація виробників програмного забезпечення (Business Software Alliance) – у своєму останньому «Звіті про піратство» віднесла Україну до десятки країн-піратів програмного забезпечення, де вона (разом з іншими державами-членами СНД) з показником 89% поділяє з Індонезією третє-четверте місця після В’єтнаму і Китаю, випереджаючи Росію [3].

Ефективність захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності залежить від досконалості нормативно-правової бази, сформованої інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності, у тому числі кримінально-правовими засобами.

Отже, доцільно виокремити два напрями удосконалення законодавства, що регламентує кримінальну відповідальність за злочини, які посягають на інтелектуальну власність.

По-перше, нагальною потребою сьогодення є досягнення термінологічної єдності понять, що стосуються інтелектуальної власності у різних нормативно-правових актах.

Так, зокрема ст. 433 ЦК України об'єктами авторського права визнає лише твори, тоді як у ст. 176 КК України законодавець виокремлює комп'ютерні програми і бази даних як окремий вид об'єктів авторського права, що є не зовсім виправданим.

Як уже наголошувалось, ЦК України та ГК України використовують термін «географічні зазначення». Водночас чинним є Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», відповідно до якого «зазначення походження товару» – це термін, що охоплює:

1) просте зазначення походження товару;

2) кваліфіковане зазначення походження товару, яке, своєю чергою, об'єднує два терміни:

а) місце походження товару,

б) географічне зазначення походження товару [270].

Отже, термін «географічне зазначення», що використовується у ЦК України та ГК України, за своїм змістом відповідає терміну «кваліфіковане зазначення походження товару», що використовується у Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів». Однак КК України (ст. 229) до цього часу використовує термін «кваліфіковане зазначення походження товару».

Окрім того, слід зазначити, що у ст. 420 ЦК України [115] та ст. 155 ГК України [176] серед переліку об'єктів права інтелектуальної власності вказується такий об'єкт, як «торговельні марки (знаки для товарів і послуг)». Однак надалі при встановленні правового регулювання цей об'єкт визначається виключно як «торговельна марка». Так само чинним є і Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [88]. Тобто у цьому випадку законодавство застосовує дві назви одного і того ж об'єкта інтелектуальної власності, що є недоречним.

У КК України (ст. 229) досі використовується назва «знак для товарів і послуг». Це було виправданим на момент прийняття КК України, оскільки у цивільному законодавстві України 2001 року було закріплено термін «знак для товарів і послуг». При конструюванні ж кримінально-правових норм необхідно враховувати термінологічну базу тих галузей права, що безпосередньо регулюють

відносини, взяті під охорону кримінальним правом. Однак після прийняття ЦК України та ГК України до вказаної статті вносилися зміни, але термінологічної єдності так і не було досягнуто.

Подібне стосується й інших об'єктів інтелектуальної власності. Так, зокрема, у першій редакції ст. 229 КК України серед предметів злочину було зазначено «фірмове (зареєстроване) найменування». Однак на законодавчому рівні в Україні не закріплено не лише обов'язок здійснювати реєстрацію фірмового найменування, а й саму можливість такої реєстрації. Охороні підлягають і фірмові найменування юридичних осіб, що незареєстровані в країні. Паризька конвенція про охорону промислової власності передбачає, що фірмове найменування охороняється в усіх країнах без обов'язкової подачі заявки або реєстрації незалежно від того, чи є воно частиною знака для товарів і послуг. Тому виключення з назви об'єкта інтелектуальної власності ознаки зареєстрованості сприяє більш точному визначенню предмета злочину і усуває протиріччя у тлумаченні цієї норми.

До того ж, КК України донині використовує назву «фірмове найменування». А у ст. 420 ЦК України та у ст. 155 ГК України у переліку об'єктів права інтелектуальної власності вказується такий об'єкт, як «комерційне (фірмове) найменування». Однак надалі при встановленні правового регулювання цей об'єкт визначається виключно як комерційне найменування.

Однак поділяємо думку тих науковців, які зазначають, що у рамках формально-юридичного тлумачення термін «фірмове найменування», що використовується у КК України, не є тотожним із «комерційне найменування» [80, с. 29].

По-друге, нині доволі часто у наукових колах побутує думка про необхідність розробки Кодексу інтелектуальної власності, навколо якої розгорнуто гострі дискусії. Однак, на нашу думку, конструктивнішою є позиція стосовно внесення змін до КК України з метою виокремлення окремого розділу під назвою «Злочини у сфері інтелектуальної власності», про що уже зазначалося у попередніх підрозділах дослідження.

У Рекомендаціях парламентських слухань на тему «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування», схвалених Постановою Верховної Ради України 27 червня 2007 року [101], зазначалося, що в Україні система правової охорони інтелектуальної власності перебуває на стадії завершення формування, у державі створено сучасну законодавчу базу щодо захисту цих прав, яка узгоджується із загальновизначеними на міжнародному рівні підходами до забезпечення такого захисту.

З указаними висновками можна загалом погодитися, зокрема щодо створення відповідної кримінально-правової охорони основних інститутів інтелектуальної власності та її узгодженості з вимогами Угоди TRIPS і Світової організації торгівлі (СОТ) [212]. Попри те, слід наголосити, що норми КК України, які передбачають охорону прав на об’єкти інтелектуальної власності, лише за часів його дії (з 2001 року) змінювалися понад 10 разів. Це засвідчує, що зазначена група злочинів належить до найдинамічніших у системі Особливої частини кримінального права.

Водночас в Україні за період її незалежності провадилась робота щодо удосконалення лише окремих кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за посягання на певні об’єкти права інтелектуальної власності. Жодного разу не здійснювалась їх систематизація у структурі Особливої частини КК України, з огляду на однорідність діянь за тотожним або схожим безпосереднім об’єктом та їх вчинення з однією тією самою формою вини [42, с. 54–55].

Деякі науковці, позицію котрих ми поділяємо, наголошують, що норми Особливої частини КК України мають бути розміщені у кримінальному законі за певною системою та в певній послідовності. В основі цієї системи закладено її розподіл залежно від родових об’єктів злочинів. В окремі розділи об’єднуються норми, що передбачають відповідальність за злочини, які посягають на один і той самий родовий об’єкт. На цей об’єкт здебільшого прямо вказує найменування відповідного розділу Особливої частини КК України.

Інтенсивне вдосконалення норм кримінального законодавства України щодо захисту прав інтелектуальної власності не могло уникнути певної

недосконалості закону, зокрема передбачити у ньому того, що повинне бути його необхідним компонентом. Це стосується визначення наукою кримінального права і законодавством України родового (видового, групового) об'єкта злочинів у сфері інтелектуальної власності. Загальноприйнятим є сприйняття питань об'єкта злочину, співвідношення понять «об'єкт кримінально-правової охорони», «об'єкт злочину», «об'єкт злочинного посягання (злочинної дії)» як винятково наукових категорій, предметів наукових суперечок, що не мають практичного застосування і знаходяться у теоретичній площині науки кримінального права.

Безумовно, питання об'єкта злочину були і залишаються одними з найбільш суперечливих, про що детально йшлося у попередньому розділі дослідження. Різноманітність підходів до визначення об'єкта злочину зумовлена насамперед необхідністю його встановлення у рамках традиційних підходів до кримінально-правової характеристики складу конкретного злочину або групи злочинів за їх елементами: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона, суб'єкт. Дискусійний характер цього питання також зумовлений і тією системно-визначальною функцією, що покладена на об'єкт злочину як критерій систематизації Особливої частини закону про кримінальну відповідальність.

Саме тому власну позицію з цього питання має майже кожен учений у галузі кримінального права. Своєю чергою, різноманіття і багатоплановість суспільних відносин, благ, соціальних цінностей, прав, свобод, а також історичних і сучасних концепцій об'єкта злочину в теорії кримінального права дають практично необмежену можливість вибору певної позиції щодо об'єкта того або іншого конкретного злочину або групи злочинів.

Під час досудового розслідування та здійснення правосуддя питанню встановлення об'єкта злочину, за правило, належної уваги не приділяється. Об'єкт сприймається як щось само собою зрозуміле, раз і назавжди дане, що завжди має місце у разі вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом. Саме тому встановленню піддається зазвичай лише предмет злочину (якщо він характеризує конкретний склад). Щодо об'єкта, то, у більшості випадків він самостійно не встановлюється і не досліджується.

Викладене повною мірою стосується злочинів, передбачених ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію», ст. 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару» КК України. Встановлення факту порушення права інтелектуальної власності щодо конкретного об'єкта, завдання певної матеріальної шкоди, наявність умислу винного і його відповідність ознакам суб'єкта вказаних злочинів розглядаються як необхідна і достатня умова кваліфікації вчиненого за вказаними статтями, а також винесення обвинувального вироку суду.

Відтак судова практика повністю ігнорує питання місця окреслених складів злочинів у системі Особливої частини КК України. За чинним законодавством, вказані статті віднесені до Розділу V «Злочини проти виборчих, трудових і інших особистих прав і свобод людини і громадянина» та Розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України. Тобто наведені порушення належать або до групи злочинів проти особистих прав та свобод людини і громадянина, або до порушень, що наявні під час здійснення господарської діяльності.

Аналіз чинної системи Особливої частини КК України засвідчує, що відносини у сфері інтелектуальної власності не враховані кримінальним законодавством як самостійний або один зі складових родових (видових) об'єктів злочинів. На відсутність такого єдиного родового об'єкта вказує і сам законодавець. Так, Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності» [73] передбачає відповідні зміни до ст.ст. 176, 177, 229 КК України. Як уже зазначалося, ст.ст. 176, 177 КК містяться у Розділі V Особливої частини, а ст. 229 КК України – у Розділі VII. Тобто безпосередньо законодавець визнає той факт, що у чинному КК України норми щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності розпорошені по різних розділах Особливої частини, що є порушенням загальноприйнятого принципу побудови певної системи та певної послідовності.

В юридичній літературі стверджується, що злочини, передбачені ст.ст. 176, 177 КК України, посягають на проголошену Конституцією України охорону права інтелектуальної власності [40, с. 352–353]. Справді, ч. 1 ст. 54 Конституції України засвідчує: «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності». Проте слід акцентувати на тому, що вказана норма передбачена у відповідному розділі щодо прав та свобод безпосередньо людини і громадянина.

Про таке розуміння конституційних прав та свобод свідчить і систематизація об'єктів злочинів, передбачених Розділом V Особливої частини КК України у науці кримінального права України. Практично всі автори визначають родовим об'єктом цієї групи злочинів конституційні права і свободи саме людини і громадянина. Деякі науковці навіть виокремлюють обов'язкову ознаку цих складів злочинів – потерпілого. На їхню думку, наприклад, у разі порушення авторського права і суміжних прав потерпілим може бути тільки фізична особа (автор, виконавець твору, виробники фонограм або відеограм), їх спадкоємці, а також фізичні особи, яким на законних підставах були передані права на ці об'єкти [44, с. 391–392]. Винятком є позиція С. Я. Лихової, яка обґрунтовано робить висновок, що склади злочинів, які посягають на результати інтелектуальної діяльності, знаходяться за межами родових об'єктів злочинів проти виборчих, трудових і інших особистих прав і свобод людини і громадянина (Розділ V Особливої частини КК України) [153, с. 160–162]. М. І. Хавронюк також не вважає вказані склади злочинів посяганнями на особисті права і свободи людини і громадянина [192, с. 180].

Проте, відповідно до судової практики, під час розгляду кримінальних справ щодо порушення авторського права, суміжних, винахідницьких і патентних прав, крім автора твору (фізичної особи, творчою працею якої створений твір), власників суміжних прав (виконавців, виробників фонограм, організацій ефірного і кабельного мовлення) або фізичної особи, творчою працею якої створені

винахід, корисна модель, промисловий зразок, потерпілими в кримінальних справах про злочини, передбачені ст.ст. 176, 177 КК, можуть бути інші особи (і фізичні, і юридичні), яким таке право належить на підставі закону, спадщини або за договором, а також працедавець, якому відповідно до закону належить право на отримання патенту на винахід, корисну модель або промисловий зразок, створені працівником (автором) у зв'язку із виконанням ним своїх трудових обов'язків або конкретного завдання працедавця.

Водночас незаперечним є те, що злочини, передбачені ст.ст. 176, 177 КК України, будуть як такі тільки у разі порушення права на результати інтелектуальної діяльності фізичної особи. Попри те, згідно зі статистикою, із 271 злочину, пов'язаного з порушенням авторського права і суміжних прав, які були виявлені в Україні лише протягом 2006 р., більшість (понад 80%) були здійснені щодо правовласників – юридичних осіб (корпорацій, що розробляють програмне забезпечення, організацій звукозапису, організацій мовлення тощо) [1]. Тільки 2006 р. ринок «піратського» програмного забезпечення у країнах з економікою, що розвивається, склав 18 млрд. доларів США. За рівнем «піратства» програмного забезпечення останніми роками Україна посідає четверте місце в Європі (майже 85%) [3]. Ці показники загалом залишилися майже незмінними і сьогодні.

Аналіз іншої групи злочинів у сфері інтелектуальної власності, які віднесені до Розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності» Особливої частини КК України також свідчить, що суб'єктами права інтелектуальної власності на окремі об'єкти можуть бути будь-які особи (і фізичні, і юридичні) і не обов'язково у зв'язку зі здійсненням підприємницької діяльності. Відтак віднесення злочину до вказаного розділу є, безумовно, помилковим.

Необхідно теж зазначити, що і господарська діяльність неприбуткових організацій є допоміжною до їх основної діяльності, але вони також можуть мати майнові права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації для свого визначення, визначення своїх послуг та меж географічного місця їхнього походження або надання. Крім того, органи державної влади не є суб'єктами

господарювання, але є учасниками цивільних відносин і наділені господарською компетенцією (ст. 2, ст. 8 ГК України [176]), а практика засвідчує, що вони також можуть мати майнові права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації.

Отже, як слушно зазначає О. А. Рассомахіна [194, с. 219], об'єкти права інтелектуальної власності на засоби індивідуалізації можуть і не бути пов'язані зі здійсненням господарської діяльності. У такому разі, посягання на зазначені об'єкти, за наявності інших ознак, не утворюють складу діяння, передбаченого ст. 229 КК України, через відсутність об'єкта злочину.

Наведене дає змогу стверджувати, що склади злочинів, які посягають на результати інтелектуальної діяльності правовласників – юридичних осіб (ст.ст. 176, 177 КК України), як і склади злочинів, що посягають на засоби індивідуалізації, які не пов'язані зі здійсненням господарської діяльності, нині застосовуються за аналогією, а саме за ознакою схожості суспільно небезпечних діянь за родовим (видовим) об'єктом.

У сучасному кримінальному праві України діє принцип nullum crimen sine lege (немає злочину без вказівки на нього в законі). Визначаючи основоположний принцип (тобто такий, що зумовлює побудову всієї галузі права, окремих її інститутів, правотворчу і правозастосовну діяльність) кримінального законодавства – принцип законності, ч. 4 ст. 3 КК України вказує на те, що застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено.

Крім того, об'єкт злочину є обов'язковою, загальною, основною, необхідною ознакою будь-якого складу злочину. Його відсутність у будь-якому випадку виключає наявність у діях особи складу злочину і, як наслідок, – відсутність підстави кримінальної відповідальності.

Законодавство України стосовно охорони прав інтелектуальної власності загалом відповідає критеріям, що висуваються в усьому світі до охорони об'єктів інтелектуальної власності. Проте в Україні надвідчутним є брак достатнього обсягу практичних напрацювань, прокурорсько-слідчої та судової

практики у сфері захисту прав інтелектуальної власності, що також засвідчують результати опитування практичних працівників правоохоронних органів *(Додаток Е)*.

Отже, можемо констатувати, що вдосконалення кримінально-правової охорони права інтелектуальної власності повинно розвиватись у таких напрямах:

1) виділення злочинів у сфері інтелектуальної власності в окремий розділ «Злочини у сфері інтелектуальної власності» у Кримінальному кодексі України, що дасть змогу здійснювати кримінологічну характеристику цих злочинів і, відповідно, створити ефективну систему заходів щодо протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності та їх запобігання. Це набуває особливої актуальності і тому, що існування зазначеної самостійної групи злочинів вже пройшло випробування в законодавстві багатьох європейських країн;

2) розгляд питання щодо посилення кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, а також передбачення з-поміж підстав для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України;

3) забезпечення з боку національного законодавства відповідного захисту права на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації, який би узгоджувався і зі загальновизнаними на міжнародному рівні підходами та принципами, і з внутрішнім законодавством України, що надзвичайно актуалізується в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;

4) усунення існуючої термінологічної неузгодженості в законодавстві, що регламентує суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності.

У рамках окреслених напрямів, на нашу думку, доцільно внести такі зміни та доповнення до чинного кримінального законодавства України:

Увести Розділ VI-А «Злочини у сфері інтелектуальної власності», до якого включити ст.ст. 198-1, 198-2, 198-3, виклавши їх у такій редакції:

Стаття 198-1. Порушення авторського права і суміжних прав.

1. Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, –

караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або групою осіб за попередньою змовою, або у формі примушування до співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для життя і здоров'я автора або його близьких, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, –

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені службовою особою з використанням службового становища, або організованою групою або у формі примушування до співавторства із застосуванням насильства, небезпечного для життя і здоров'я автора або його близьких, або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, –

караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 198-2. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію.

1. Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, –

караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або у формі примушування до співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для життя і здоров'я автора або його близьких, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, –

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або у формі примушування до співавторства із застосуванням насильства, небезпечного для життя і здоров'я автора або його близьких, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, –

караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 198-3. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

1. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше

умисне порушення права на ці об’єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, –

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, –

караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, –

караються штрафом від десяти тисяч до п’ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п’яти років або без такого.

Примітка. «У статтях 198-1, 198-2, 198-3 цього кодексу повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 176, 177 та 229 цього кодексу.

У статтях 198-1, 198-2, 198-3 цього Кодексу матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі – якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі – якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Доповнити частину 1 статті 963 КК України підпунктом:

5) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 198-1, 198-2, 198-3 цього Кодексу.

Висновки до третього розділу

Аналіз проблем застосування та напрямів удосконалення кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за злочини, що посягають на інтелектуальну власність, дав змогу зробити певні висновки.

1. Кваліфікація злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України має здійснюватися з дотриманням таких принципів, як законність, офіційність, об'єктивність, точність, індивідуальність, повнота, вирішення спірних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються, недопустимість подвійного інкримінування, стабільність.

2. Удосконалення кримінально-правової охорони права інтелектуальної власності повинно розвиватись за такими напрямами:

1) виділення злочинів у сфері інтелектуальної власності в окремий розділ «Злочини у сфері інтелектуальної власності» у Кримінальному кодексі України, що дасть змогу здійснювати кримінологічну характеристику цих злочинів і, відповідно, створити ефективну систему заходів щодо протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності та запобігання ім. Це набуває особливої актуальності і тому, що існування зазначеної самостійної групи злочинів вже пройшло випробування в законодавстві багатьох європейських держав;

2) передбачення з-поміж підстав для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України;

3) забезпечення з боку національного законодавства відповідного захисту права на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації, який би узгоджувався і зі загальновизнаними на міжнародному рівні підходами та принципами, і з внутрішнім законодавством України, що надзвичайно актуалізується у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;

4) усунення існуючої термінологічної неузгодженості у законодавстві, що регламентує суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ

Дисертація виконана у рамках сучасної постановки окресленої проблеми, виявлення і дослідження нових ідей та тенденцій розвитку відносин у сфері кримінально-правової охорони права інтелектуальної власності в Україні. Це сприяло обґрунтуванню та вирішенню низки питань, які мають наукове і прикладне значення. Відтак, сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, що полягають у такому:

1. У науці кримінального права доволі всебічно і ґрунтовно досліджено поняття інтелектуальної власності та її кримінально-правову характеристику. Водночас, попри пильну увагу до цієї проблеми, процес формування вчення про інтелектуальну власність у кримінально-правовій доктрині досі є складним і суперечливим. Науковці не дійшли згоди і щодо низки питань кримінально-правової характеристики злочинних порушень прав власності та прав інтелектуальної власності, і щодо напрямів удосконалення кримінального законодавства у цій частині, шляхів його узгодження з положеннями регулятивного законодавства. Відтак дисертація є комплексним дослідженням проблем кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність України.

2. Аналіз ґенези становлення та розвитку законодавства щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності засвідчив, що виникнення такої охорони на кожному історичному етапі обумовлювалось роллю та об’єктивною цінністю інтелектуальної власності для суспільства. Водночас, допоки інтелектуальна власність не стала предметом ринку, посягання на неї були відсутні, а отже, відпадала й об’єктивна потреба у її кримінально-правовій охороні. Натомість виникнення на території України законодавства про кримінальну відповідальність за вказані порушення тісно пов’язано з її перебуванням у складі Російської імперії.

3. З’ясування поняття злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, та їх ознак дав змогу констатувати, що під злочином, який посягає

на інтелектуальну власність, слід розуміти суспільно небезпечні, винні та протиправні діяння, що передбачені кримінальним законодавством, вчинені суб'єктами таких злочинних діянь і посягають на майнові та особисті немайнові права на результати інтелектуальної творчої діяльності особи, що мають комерційну спрямованість і завдають матеріальної шкоди особі, установі або організації та державі.

4. Аналіз зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони інтелектуальної власності дав змогу зробити такі узагальнення:

1) у деяких державах кримінальне законодавство, що передбачає відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, виділено не лише в окремій главі кримінального кодексу (Естонія), а й в окремому правовому акті (Кодекс інтелектуальної власності Франції);

2) у законодавстві деяких держав (наприклад, ст. 198 КК Португалії) до порушення немайнових прав віднесені посягання на моральні права авторів і артистів-виконавців, а також порушення інших суміжних прав.

5. Юридичний аналіз складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, засвідчив, що об'єктом злочину загалом є суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди, і які перебувають під охороною кримінального закону. Окрема група злочинів, а саме ті, юридичні склади яких містяться у ст.ст. 176, 177, 229 КК України, посягають на відносини, родовим об'єктом яких є право інтелектуальної власності.

Предмет цих злочинів становлять результати інтелектуальної творчості людини – об'єкти інтелектуальної власності (наприклад, результати літературно-мистецької діяльності, науково-технічної творчості тощо).

Потерпілими від цього виду злочинів є суб'єкти права інтелектуальної власності (творці об'єктів інтелектуальної власності, а також інші особи, яким належать матеріальні права на ці результати). Тобто поняття потерпілого від злочину слід встановлювати на основі їх характеристики щодо різних об'єктів інтелектуальної власності.

6. Досліджено, що з об’єктивної сторони злочини, що посягають на інтелектуальну власність, передбачають суспільно небезпечні дії, їх наслідки у вигляді заподіяння матеріальної шкоди у значному розмірі та причинний зв’язок між відповідними діями та їх наслідками.

Ознака «значний розмір» встановлюється залежно від того, чи була злочином завдана шкода у двадцять і більше неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Очевидно, таку ознаку доцільно віднести до оціночної категорії, оскільки об’єкти інтелектуальної власності беруть активну участь у цивільно-правовому обігу, де матеріальна шкода полягає в упущеній вигоді – неодержаних доходах. Саме тому, встановлюючи розмір завданої шкоди при порушенні прав на інтелектуальну власність, суд повинен враховувати матеріальні збитки, до яких належить упущена вигода (її розмір), та моральну шкоду, завдану діями винного потерпілому.

7. Суб’єкт злочину, передбаченого ст.ст. 176, 177, 229 КК України, – загальний, тобто фізична, осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність.

Досліджено, що до юридичної особи можна застосовувати заходи кримінально-правового характеру за вчинення злочинів, що посягають на інтелектуальну власність.

8. Аналіз судової практики засвідчив, що за суб’єктивними ознаками злочини, передбачені ст.ст. 176, 177, 229 КК України, вчиняються з умисною формою вини. Окрім того, у всіх злочинах, що посягають на інтелектуальну власність, чітко простежується комерційна спрямованість.

9. Окреслений аналіз дає змогу стверджувати, що для злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України, законодавець застосовує ідентичні кваліфікуючі ознаки, що наводить на думку про однакову природу вказаних злочинів.

Встановлено, що примушування до співавторства передбачає порушення права на свободу інтелектуальної, творчої діяльності шляхом здійснення фізичного чи психічного насильства на творця. Відтак, примушування до

співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для життя і здоров'я автора або його близьких, а також, що становить небезпеку для життя і здоров'я автора або його близьких, слід передбачити як кваліфікуючу та особливо кваліфікуючу ознаку відповідних складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність.

10. Досліджено, що кваліфікація злочину буде правильною та науково обґрунтованою тоді, коли дотримано відповідні принципи, тобто кваліфікація злочинів ґрунтується на певних принципах і може бути здійснена лише на підставах і в порядку, передбачених законом.

11. На основі кримінально-правової характеристики злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні, запропоновано внести такі зміни та доповнення до чинного КК України:

Ввести Розділ VI-А «Злочини у сфері інтелектуальної власності», до якого включити ст.ст. 198-1, 198-2, 198-3, виклавши їх у такій редакції:

Стаття 198-1. Порушення авторського права і суміжних прав

Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, –

караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або групою осіб за попередньою змовою, або *у формі примушування до співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для життя і здоров'я автора або його близьких,* завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, –

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені службовою особою з використанням службового становища, або організованою групою або *у формі примушування до співавторства із застосуванням насильства, небезпечного для життя і здоров'я автора або його близьких, або* завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, –

караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 198-2. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію

1. Незаконне використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, сорту рослин, раціоналізаторської пропозиції, привласнення авторства на них, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, –

караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або *у формі примушування до співавторства із застосуванням насильства, що не становить небезпеки для життя і здоров'я автора або його близьких,* або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, –

караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, *або у формі примушування до співавторства із застосуванням насильства, небезпечного для життя і здоров'я автора або його близьких,* або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, –

караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 198-3. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару

1. Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, або інше умисне порушення права на ці об'єкти, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, –

караються штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальну шкоду у великому розмірі, –

караються штрафом від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, –

караються штрафом від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або без такого.

Примітка. «У статтях 198-1, 198-2, 198-3 цього кодексу повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених статтями 176, 177 та 229 цього кодексу.

У статтях 198-1, 198-2, 198-3 цього Кодексу матеріальна шкода вважається завданою в значному розмірі, якщо її розмір у двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі – якщо її розмір у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, а завданою в особливо великому розмірі – якщо її розмір у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Доповнити частину 1 статті 96^3 КК України підпунктом:

5) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 198-1, 198-2, 198-3 цього Кодексу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистичні дані Державного департаменту інтелектуальної власності МОН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sips.gov.ua/ua/authors_rights.html.

2. Дані Міжнародної федерації виробників фонограм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ifpi.org.

3. Звіт про піратство: Асоціація виробників програмного забезпечення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1685030363580/pravo/kontrafaktsiya_piratstvo.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

5. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2009. – 1008 с.

6. Березовський А. А. Кримінально-правовий вплив: проблеми визначення / А. А. Березовський // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2012. – № 4. – С. 143–147.

7. Музика А. А. Категорія «Кваліфікація злочину» та інші, суміжні категорії, в аспекті формулювання тем дисертаційних досліджень / А. А. Музика // Проблеми юридичної кваліфікації (теорія і практика) : тези міжнародної наукової конференції // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 1 (17). – С. 161–163.

8. Дорохіна Ю. А. Розвиток поняття об’єктивної сторони складу злочину та його теоретичні основи / Ю. А. Дорохіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

9. Про правонаступництво України : Закон України від 09.09.1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.

10. Дроб’язко В. Національні та міжнародні стандарти охорони авторського права і суміжних прав / В. Дроб’язко // Інтелектуальна власність. – 2002. – № 5. – С. 14–20.

11. Борисов В. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів / В. Борисов, О. Пащенко // Вісник Академії правових наук України. – Х. : Право, 2005. – № 3 (42). – С. 180–190.

12. Волков Г. И. Имущественные преступления: комментарии и сравнительный текст Уголовных кодексов УССР и РСФСР / Г. И. Волков. – Х. : Юрид. изд-во НКЮ УССР, 1928. – 212 с.

13. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика : монографія / О. О. Дудоров. – К. : Юридична практика, 2003. – 924 с.

14. Белова О. І. Кримінально-правова характеристика системи злочинів проти сім'ї та неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ольга Іванівна Белова. – Х., 2006. – 184 с.

15. Зражевський О. В. Кримінально-правова характеристика порушення законодавства про захист рослин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Олег Валентинович Зражевський. – К., 2010. – 232 с.

16. Марко С. І. Кримінально-правова характеристика виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збуту підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Сергій Іванович Марко. – Львів, 2009. – 220 с.

17. Акімов М. О. Кримінально-правова характеристика захоплення заручників за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Михайло Олександрович Акімов. – К., 2009. – 209 с.

18. Топчій В. В. Кримінально-правова характеристика невиплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Василь Васильович Топчій. – К., 2009. – 271 с.

19. Москаль Д. П. Кримінально-правова характеристика зґвалтування та насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Даниіл Петрович Москаль. – К., 2009. – 292 с.

20. Бандурка І. О. Кримінально-правова характеристика злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ірина Олександрівна Бандурка. – Х., 2010. – 206 с.

21. Остапенко Л. А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / Людмила Анатоліївна Остапенко. – К., 2003. – 214 с.

22. Політова А. С. Кримінально-правова характеристика злочинів проти свободи особи за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Анна Сергіївна Політова. – Донецьк, 2007. – 241 с.

23. Скворцова О. В. Кримінально-правова характеристика незаконної порубки лісу за кримінальним законодавством України (на підставі матеріалів практики Автономної Республіки Крим) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ольга Володимирівна Скворцова. – Сімферополь, 2007. – 218 с.

24. Панькевич В. М. Кримінально-правова характеристика порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Василь Миколайович Панькевич. – К., 2010. – 275 с.

25. Медіна Л. П. Кримінально-правова характеристика злочинів проти виборчих прав громадян України (ст. 157, 158, 159 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Лариса Павлівна Медіна. – К., 2004. – 226 с.

26. Горішній О. О. Кримінально-правова характеристика розбою : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Олег Олександрович Горішній. – Х., 2010. – 207 с.

27. Кашкаров О. О. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері випуску та обігу цінних паперів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Олексій Олександрович Кашкаров. – Х., 2006. – 219 с.

28. Мельник Р. І. Кримінально-правова характеристика завідомо незаконних затримання, приводу, арешту та тримання під вартою (ст. 371 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Руслан Іванович Мельник. – Луганськ, 2008. – 222 с.

29. Розенфельд Н. А. Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Наталія Андріївна Розенфельд. – К., 2003. – 222 с.

30. Бахуринська О. О. Кримінально-правова характеристика порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Олена Олександрівна Бахуринська. – К., 2007. – 234 с.

31. Сийплокі М. В. Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Микола Васильович Сийплокі. – К., 2009. – 279 с.

32. Клейменова С. М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С. М. Клейменова ; НАН України ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2004. – 20 с.

33. Павленко Т. В. Економічний механізм управління інтелектуальною власністю на підприємствах радіоелектронної промисловості : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04 / Т. В. Павленко ; Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». – К., 2009. – 20 с.

34. Єременко А. В. Інтелектуальна власність в глобальній торговій системі : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.05.01 / А. В. Єременко ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. – К., 2006. – 19 с.

35. Литвин О. М. Інтелектуальна власність та її інституціоналізація у трансформаційній економіці : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.01 / О. М. Литвин ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2007. – 17 с.

36. Манжура О. В. Інтелектуальна власність як чинник формування економіки знань : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.01 / О. В. Манжура ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2009. – 20 с.

37. Гусаковська Т. О. Управління інтелектуальною власністю підприємства : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.04 / Т. О. Гусаковська ; Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». – Х., 2009. – 20 с.

38. Потоцький М. Ю. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні: загальнотеоретичне дослідження : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01 / М. Ю. Потоцький ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2009. – 20 с.

39. Довгань Г. В. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність (історико-правовий аспект) : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01 / Г. В. Довгань ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2009. – 16 с.

40. Нерсесян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / А. С. Нерсесян ; НАН України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2008. – 19 с.

41. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України : монографія / П. С. Берзін. – К., 2005. – 316 с.

42. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні : монографія / В. Б. Харченко. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 480 с.

43. Гулкевич В. Д. Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Володимир Дмитрович Гулкевич ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2008. – 218 с.

44. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності : навч. посібник / П. М. Цибульов. – К. : «Інст. інтел. власності і права», 2005. – 112 с.

45. Конвенция учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности, подписанная в Стокгольме 14.07.1967 и измененная 02.10.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_169.

46. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_123.

47. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Паризький Акт від 24.07.1971, змінений 02.10.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_051.

48. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр. енцик., 1998–1999. – Т. 2. : Д–Й. – 744 с.

49. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / пер. тексту о. І. Хоменко ; опрац. перекладу біблійна комісія ЧСВВ Й. Мартинець, А. Великий, Т. Олійник, І. Патрило, С. Фединяк, Р. Головацький, М. і В. Ваврик, О. Купранець ; мовна ред. І. Костецький, В. Барка, М. Орест-Зеров. – Львів : Вид-во Отців Василіян «Місіонер», 2007.

50. Руська Правда : тексти на основі 7 списків та 5 редакцій / склав та підготував до друку проф. С. Юшков. – К. : вид-во Української Академії Наук, 1935.

51. Судебник великого князя Казимира Ягайловича : монографія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 112 с.

52. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / за ред. С. Ківалова. – Одеса : Юридична література, 2002–2004. – Т. 1. – 560 с. ; Т. 2. – 672 с. ; Т. 3. – 568 с.

53. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України : навчальний посібник / Іван Ярославович Терлюк. – Львів : Ліга-Прес, 2007. – 92 с.

54. Штрихи з історії держави і права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.history.vn.ua/book/textbook/63.html.

55. Терлюк І. Я. Вітчизняне кримінальне право – основні етапи і напрямки розвитку від середньовіччя до нового часу / І. Я. Терлюк // Науковий вісник Львівського юридичного інституту. – Львів, 2004. – № 2 (2). – Додаток 2.

56. Андриевский И. Е. Полицейское право. – 2-е изд. испр. и доп. / И. Е. Андриевский. – СПб., 1874. – Ч. 1 : Полиция безопасности. – XVII, 648 с.

57. Ключевский В. О. Курс русской истории: полное издание в одном томе / Василий Осипович Ключевский. – М. : Издательство АЛЬФА-КНИГА, 2009. – 1197 с. : ил. – (Полное издание в одном томе).

58. О патентах и изобретениях: постановление ЦИК СССР от 12.09.1924 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.libertarium.ru/patent-1925.

59. Уголовный кодекс Российской Социалистической Федеративной Советской Республики от 26.05.1922 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://librisum.com/court/cohis82.htm.

60. Уголовный кодекс Украинской Социалистической Советской Республики от 23.08.1922 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://textbooks.net.ua/content/view/1060/17/.

61. Сборник законодательства УССР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.libussr.ru/infdoc2.htm.

62. Уголовный кодекс Украинской Социалистической Советской Республики от 08.06.1927 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=4074.

63. Уголовный кодекс УССР в редакции 1927 года : текст с постатейными разъяснениями из циркуляров и постановлений Наркомюста и Верховного Суда УССР и определений УКК Верховного Суда УССС (по 1 июля 1927 г.) с сопоставительной таблицей статей УК старой и новой редакции и алфавитно-предметным указателем / сост. И. И. Курицкий и др. – Х. : Юрид. изд-во НКЮ УССР, 1927. – 322 с.

64. Кримінальний кодекс УРСР від 28.12.1960 (введений в дію з 01.04.1961) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html.

65. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення: вчинено в Римі 26.10.1961 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_763.

66. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_124.

67. Мамиофа И. Азбука интеллектуальней собственности / И. Мамиофа // Изобретатель и рационализатор. – 1992. – № 3. – С. 17.

68. Цивільний кодекс УРСР від 18.07.1963 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1540-06.

69. Про затвердження Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції : постанова Ради Міністрів СРСР від 21.03.1973 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://pidruchniki.com/1499052863603/pravo/zakonodavstvo_ukrayini_pro_intelektualnu_vlasnist].

70. Про власність: Закон України від 07.12.1991 // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 20. – Ст. 250 (втратив чинність на підставі Закону від 27.04.2007 № 997-V)

71. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года : Закон. – изд. 13-е, переем, и доп. / изд. Н. С. Таганцев. – СПб. : Гос. тип., 1908. – 958 с.

72. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.

73. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 234 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.

74. Минков А. М. Международная охрана интеллектуальной собственности / А. М. Минков. – СПб. : Питер, 2001. – С. 123–124.

75. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Беньківський та ін. ; за ред. П. С. Матишевського та ін. – К. : Юрінком-Інтер, 1997.

76. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.scourt.gov.Ua/clients/vs.nsf/0/.

77. Лавровська І. Б. Матеріальна шкода та упущена вигода в судовій практиці про злочини у сфері інтелектуальної власності / І. Б. Лавровська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

78. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // Офіційний вісник України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

79. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII // Офіційний вісник України. – 1994. – № 7. – Ст. 34.

80. Крижний О. М. Фірмове найменування як предмет злочину / О. М. Крижний // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2009. – № 1. – С. 28–32.

81. Коряковцев В. В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / В. В. Коряковцев, К. В. Питулько. – СПб. : Питер, 2004. – 816 с. – (Серия «Закон и комментарии»).

82. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (від. ред.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. – Т.1 : А–Г. – 672 с.

83. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1023-12

84. Тимчасове положення про правовий захист об’єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій, затверджене Указом Президента України 22.06.1994 // Збірник указів Президента. – 1992. – № 3.

85. Шаргородский М. Новый Уголовный кодекс УССР / М. Шаргородский, Л. Козак ; под ред. С. А. Пригова. – Х. : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1927. – 128 с.

86. Конституція України, прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

87. Комерційні найменування: основні правові аспекти : наук.-практ. вид. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – 216 с.

88. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII // Офіційний вісник України. – 1994. – № 7. – Ст. 36.

89. Харченко В. Б. Ще раз до проблеми систематизації кримінально-правової охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності / В. Б. Харченко // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 129–130.

90. Кушніренко О. Г. Права і свободи людини і громадянина : навч. посіб. / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько. – Х. : Факт, 2001.

91. Узагальнення застосування судами законодавства у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності (статті 51-2, 164-9 КпАП), підготовлене суддею Верховного Суду України М. А. Колесником, старшим консультантом управління узагальнення судової практики І. Б. Лавровською та головним консультантом управління А. І. Смолкіною від 01.01.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/na018700-06

92. Терентьев В. И. Ответственность специального субъекта по уголовному праву Украины : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. И. Терентьев. – Одесса, 2003.

93. Охман О. В. Характеристика суб'єкта злочину за кримінальним законодавством України / О. В. Охман [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.univer.km.ua/visnyk/1084.pdf

94. Давиденко М. Л. Кримінологічна характеристика злочинів у сфері інтелектуальної власності / М. Л. Давиденко, Л. В. Новикова // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 123–129 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-%20journals/%20FP%20/2009%20-/09dmlciv.pdf.

95. Шульга А. В. Охрана имущества и имущественных прав в системах норм о преступлениях против собственности и интеллектуальной собственности : монография / А. В. Шульга. – М. : Юрлитинформ, 2012.

96. Сиденко В. Охрана интеллектуальной собственности в Украине: проблемы и решения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zn.ua/3000/3050/32785

97. Річний звіт Департаменту інтелектуальної власності України за 2008 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdip.gov.ua/ua/year_reports.html.

98. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін. ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Х. : Право, 1997.

99. Яра О. Інтелектуальне піратство як один із різновидів кримінально караного діяння у сфері порушення авторського права і суміжних прав [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2...

100. Харченко В. Б. Право на раціоналізаторську пропозицію в системі забезпечення прав та свобод людини і громадянина / В. Б. Харченко // Інтелектуальна власність. – 2010. – № 2. – С. 9–16.

101. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування : рекомендації парламентських слухань // Голос України. – 2007. – 19 липня. – № 125.

102. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации / А. П. Сергеев. – М. : ПРОСПЕКТ, 1999. – 752 с.

103. Колотушкина С. П. Экспертиза заявки на открытие / С. П. Колотушкина. – М. : ВНИИПИ, 1985. – 55 с.

104. Право інтелектуальної власності : акад. курс / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. – К. : Ін Юре, 2007. – 696 с.

105. Підопригора О. Основні новели четвертої книги Цивільного кодексу України / О. Підопригора // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2004. – Вип. 39. – С. 316.

106. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации / В. А. Дозорцев. – М. : Статут, 2003. – 416 с.

107. Липцик Д. Авторское право и смежные права / Д. Липцик ; пер. с фр. ; предисловие М. Федотова. – М. : Ладомир ; изд-во ЮНЕСКО, 2002. – 788 с.

108. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження заходів кримінально-правового характеру стосовно юридичних осіб : проект Закону України № 2032 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG1KG00A.html

109. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб) : проект Закону України № 2990 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JG2B200A.html

110. Сафронов А. К. Материальное стимулирование изобретательства / А. К. Сафронов // Патенты и лицензии. – 2000. – № 12. – С. 53.

111. Орлов А. Г. Новые формы материального стимулирования труда работников науки / А. Г. Орлов // Советское государство и право. – 1974. – № 1. – С. 29.

112. Торкановский Е. П. Проблемы правового регулирования изобретательства и рационализации в СССР : автореферат дисс. на соискание уч. степени д-ра юрид. наук / Е. П. Торкановский. – Куйбышев, 1965. – 39 с.

113. Гайворонський В. М. Господарське право України : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, Н. В. Погорецька та ін. ; за ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. – Х. : Право, 2005. – 384 с.

114. Зейкан Я. П. Коментар Цивільного процесуального кодексу України. – 2-ге вид., доп. / Я. П. Зейкан. – К. : Юридична практика, 2007. – 592 с.

115. Дзера О. В. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 3-є вид., перероб. і доп. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – Т. 1. – 832 с.

116. Харченко В. Б. Інтелектуальна власність: проблеми охорони за кримінальним законодавством України та Російської Федерації / В. Б. Харченко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. економічна. – 2008. – № 851. – С. 49–55.

117. Лонг Д. Захист прав інтелектуальної власності : практичний посібник / Доріс Лонг, Патриція Рей, В. О. Жаров, Т. М. Шевелева, І. Е. Василенко, В. С. Дроб’язко. – К., 2007. – 465 с.

118. Несинова С. В. Господарське право України : навч. посіб. / С. В. Несинова, В. С. Воронко, Т. С. Чебикіна ; за заг. ред. В. Несинової. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.

119. Паладій М. В. Інтелектуальна власність як джерело високоякісного розвитку. Загальний огляд для малих і середніх підприємств (МСП) / за редакцією М. В. Паладія. – К., 2003. – 308 с.

120. Піхурець О. В. Охорона права на торговельну марку (цивільно-правовий аспект) : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.

наук : спец. 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. В. Піхурець. – Х., 2005. – 21 с.

121. Чердачук В. Д. Господарське процесуальне право : підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В. Д. Чердачук, В. В. Сухонос (ст.), В. Н. Нагребельний, Д. М. Лук'янець ; за заг. ред. к.ю.н. В. Д. Чердачука. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 378 с.

122. Юскаєв В. Б. Інтелектуальна власність : навчальний посібник з курсу. – Суми : Видавництво СумДУ, 2009. – 305 с.

123. Орешкин М. И. Уголовная ответственность за нарушение авторских и смежных прав на аудивизуальные произведения : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / М. И. Орешкин. – М., 2006. – 242 с.

124. Морозов А. Г. Преступления в сфере авторских и смежных прав: общественная опасность и правила квалификации : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / А. Г. Морозов. – Н. Новгород., 2004. – 221 с.

125. Волков И. С. Защита авторских прав по законодательству Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / И. С. Волков. – М. : 2001. – 192 с.

126. Розпорядження Генерального прокурора України від 24.04.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.gp.gov.ua/

127. Харченко В. Б. Кримінальний кодекс України: концептуальний напрямок чи перший млинець грудкою / В. Б. Харченко // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Спец. вип. – 2011. – № 5. – С. 87–96.

128. Щерба С. Проблемы уголовно-правовой охраны авторских и смежных прав в государствах-участниках СНГ / С. Щерба // Интеллектуальная собственность. – 2001. – № 6 – С. 66–71.

129. Веймарн А. А. Интеллектуальное пиратство : учебное пособие / А. А. Веймарн. – М. : Знание, 1995. – 89 с.

130. Логвинов Ю. В. Борьба с интеллектуальным пиратством (криминологический и уголовно-правовой аспекты) : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Ю. В. Логвинов. – М. : Московская юридическая академия, 2002. – 154 с.

131. Кубах А. І. Право інтелектуальної власності : навч. посібник / А. І. Кубах. – Х. : ХНАМГ, 2008. – 149 с.

132. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 37. – С. 307.

133. Крижний О. Деякі питання кодифікації законодавства про кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності / О. Крижний // Теорія і практика інтелектуальної власності – 2010. – № 3. – С. 30–35.

134. Жаров В. О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав : монографія / В. О. Жаров. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 188 с.

135. Романюк І. М. Вітчизняне законодавство у сфері кримінально-правового захисту інтелектуальної власності / І. М. Романюк // Митна справа. – 2010. – № 4. – Ч. 2. – С. 73-77.

136. Сахаров А. Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР / А. Б. Сахаров. – М., 1961. – С. 166.

137. Лейкина Н. С. Влияние личностных особенностей на преступность / Н. С. Лейкина // Сов. государство и право. – 1967. – № 1.

138. Курс кримінології: Особлива частина : підруч. : у 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк та ін. ; за ред. О. М. Джужи. – К., 2001. – 129 с.

139. Валлє В. Парадокси права інтелектуальної власності / В. Валлє. – К. : Освіта України, 2010. – 448 с.

140. Дворянкин О. «Песочные часы» преступной деятельности на рынке объектов интеллектуальной собственности / О. Дворянкин, А. Овчинский // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – 2002. – № 9. – С. 36–44.

141. Дудін В. Правові колізії «всесвітньої павутини» / В. Дудін // Загальнонац. правова газета «Юридичний вісник України». – 2009. – № 13 (717) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.yurincom.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/archive/?aid=3953&jid=318.

142. Макушин Л. М. Цензурный режим и журналистика : от «чугунного» устава 1826 г. до закона о печати 1865 г. : в 2 кн. – Кн. 1 / Л. М.

Макушин ; Федеральное агентство по образованию ; Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького. – Екатеринбург : Урал. ун-т, 2009. – 263 с.

143. Пиленко А. А. Право изобретателя / А. А. Пиленко ; ред. кол. : Н. В. Козлова, С. М. Корнеев, Е. В. Кулагина, П. А. Панкратов. – М. : Статут, 2001. – 688 с.

144. Geist M. Old Copyright Law And New Technologies: Canadian Copyright Reform In The Digital Age / Michael Geist's Blog [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.michaelgeist.ca/content/view/791/139/(24.04.2012).

145. Уголовный кодекс Литовской Республики / науч. ред. В. Павилонис. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 470 с.

146. Дубинський М. Особливості кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності / М. Дубинський, А. Коваль // Адвокат. – 2004. – № 5. – С. 3–6.

147. Гордієнко С. Г. Алгоритм кодифікації законодавства з питань інтелектуальної власності / С. Г. Гордієнко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 25. – С. 9–17.

148. Єрмоленко В. А. Умови, що сприяють вчиненню злочинних порушень у сфері авторського права та суміжних прав / В. А. Єрмоленко // Держава та регіони. – Серія: Право. – 2009. – № 4. – С. 42–47.

149. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України / В. Я. Тацій. – Х. : УкрЮА, 1994. – 76 с.

150. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження : монографія / В. В. Голіна. – Х. : Регіон-інформ, 2004. – 212 с.

151. Бажанов М. И. К вопросу о преемственности в уголовном праве / М. И. Бажанов // Проблеми законності – Х., 1995. – Вип. 3. – С. 114–115.

152. Тазин И. И. Мотивационно-смысловая сфера личности преступника и ее значение в судебно-следственной практике : монография / под ред. Н. Т. Ведерникова. – М. : РАП, 2008. – 190 с.

153. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) / С. Я. Лихова ; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – 573 с.

154. Тарарухин С. А. Установление мотива и квалификация преступления / С. А. Тарарухин. – К. : Вища шк., 1977. – 149 с.

155. Данинін І. М. Усталені форми злочинності (кримінологічний нарис) / І. М. Данинін. – Х. : Акта, 2002. – 110 с.

156. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007. – Кн. 1. – 424 с.

157. Новіков О. В. Основні риси осіб, що вчиняють злочини у сфері інтелектуальної власності / О. В. Новіков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravnuk.info/fomum-pr/2080-osnovni-risi-osib-shho-vchinyayut-zlochini-u-sferi-intelektualno%D1%97-vlasnosti.html

158. Павленко В. Г. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика громадських робіт як виду покарання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Вадим Георгійович Павленко. – К., 2005. – 185 с.

159. Кундеус В. Г. Кримінально-правова характеристика викрадення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Владислав Геннадійович Кундеус. – Х., 2004. – 198 с.

160. Харченко В. Б. Комерційне найменування як предмет злочину за кримінальним законодавством України / В. Б. Харченко // Право і суспільство. – 2009. – № 4. – С. 78–85.

161. Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні / П. П. Андрушко. – К. : Форум, 2004. – 160 с.

162. Боярчук О. М. Цивільно-правова охорона суміжних прав в Україні : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О. М. Боярчук ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2002. – 20 с.

163. Гальченко А. И. Актуальные вопросы расследования преступлений о нарушении авторских прав на аудиовизуальные произведения : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / А. И. Гальченко. – М., 2004. – 246 с.

164. Лунеев В.В. Преступное поведение: мотивация, прогнозирование, профилактика / В.В. Лунеев. – М. : Политиздат, 1980. – 263 с.

165. Кузьмічов В. С. Криміналістика / В. С. Кузьмічов, Г. І. Прокопенко ; за ред. В. Г. Гончаренка та Є. М. Моісеєва. – К. : Юрінком Інтер, 2001.

166. Лащук Є. Ф. Предмет злочину в кримінальному праві України : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Є. Ф. Лащук. – К., 2005. – 20 с.

167. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник: у 2 ч. – Ч. 2 / М. В. Салтевський. – Х. : Консум, 2001.

168. Севідов О. А. Криміналістична характеристика злочинних порушень авторського і суміжних прав та основні положення їх розслідування : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. А. Севідов ; Харківський національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2009. – 19 с.

169. Сирота Д. М. Вдосконалення законодавства України про суміжні права до рівня основних універсальних міжнародних договорів про суміжні права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. / Д. М. Сирота ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2004. – 222 с. – Бібліогр.: С. 200–222.

170. Шеремет А. П. Криміналістика : навчальний посібник / А. П. Шеремет. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.

171. Штефан О. Поняття об’єкту авторського права та критерії його охороноздатності / О. Штефан // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2006. – № 6. – С. 3–8.

172. Яркіна Н. Є. Суміжні права в авторському праві : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Н. Є. Яркіна ; Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. – Х., 2000. – 20 с.

173. Волженкин Б. В. Экономические преступления / Б. В. Волженкин. – СПб. : Изд-во»Юридический центр Пресс», 1999. – 312 с.

174. Уголовный кодекс Испании / под редакцией и с предисловием доктора юридических наук, профессора Н. Ф. Кузнецовой и доктора юридических наук, профессора Ф. М. Решетникова. – М. : Зерцало, 1998. – 218 с.

175. Всесвітня конвенція про авторське право від 1952 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 46. – С. 207.

176. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за ред. В. К. Мамутова. – К., 2004.

177. Драпак М. К. Основи інтелектуальної власності : навч. посібн. / М. К. Драпак. – К. : Ін Юре, 2007. – 156 с.

178. Макода В. Є. Правова охорона промислових зразків в Україні / В. Є. Макода. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 226 с.

179. Про стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні : рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти від 16.04.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kno.rada.gov.ua

180. Святоцький О. Д. Право інтелектуальної власності : підручник / О. Д. Святоцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 362 с.

181. Податковий кодекс України від 02.12.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.

182. Сіренко І. Юридична природа прав на об’єкти інтелектуальної власності / І. Сіренко // Українське право. – 2007. – С. 132–135.

183. Язвінська О. Найцінніший капітал: Охорона інтелектуальної власності у світі й Україні / О. Язвінська // Науковий світ. – 2004. – № 6. – С. 8–11.

184. Цибульов П. Заочний семінар «Основи інтелектуальної власності» / П. Цибульов. – 2005. – № 7. – С. 64–70.

185. Шевченко Я. М. Власник і право власності / Я. М. Шевченко. – К. : Юрінком, 1994.

186. Трунцевский Ю. В. Уголовно-правовая охрана авторских и смежных прав / Ю. В. Трунцевский. – М., 2003. – 350 с.

187. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Р. Б. Шишка. – Х., 2004.

188. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. – 3-є вид., перероб. і допов. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. В. Криворучко та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Юрінком Інтер, 2007.

189. Світличний О. П. Організаційно-правові засади охорони прав на торговельну марку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. П. Світличний. – К., 2007.

190. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник / Д. Н. Бахрах. – М. : БЕК, 1996.

191. Харченко В. Б. Впорядкування кримінальної відповідальності за злочини у сфері інтелектуальної власності в контексті євроінтеграції України / В. Б. Харченко // Право України. – 2008. – № 9. – С. 96–102.

192. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / М. І. Хавронюк. – К. : Істина, 2004. – 504 с.

193. Кононов С. Высший хозяйственный суд начал регистрировать товарные знаки на свое имя / С. Кононов // Юридическая практика. – 2002. – 8 октября. – № 41 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.yurpractika.com/article.php?id=0000070.

194. Рассомахіна О. А. Поняття торгівельної марки та її співвідношення із суміжними категоріями / О.А. Рассомахіна // Форум права. – 2007. – № 3. – С. 212–223 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07roaisk/pdf.

195. Якубович М. И. Советское уголовное право (Общая и Особенная части) / М. И. Якубович, В. Ф. Кириченко ; под ред. проф. В. Д. Меньшагина. – М. : Политиздат, 1958. – 318 с.

196. Гуторова Н. А. Уголовное право Украины. Особенная часть : конспект лекций / Н. А. Гуторова. – Х. : Одиссей, 2003. – 320 с.

197. Жданов Ю. Н. Европейское уголовное право. Перспективы развития / Ю. Н. Жданов, Е. С. Лаговская. – М. : Международные отношения, 2001. – 232 с.

198. Основы интеллектуальной собственности. – К. : Ін Юре, 1999. – 600 с.

199. Харченко В. Б. Уголовное право Украины. Общая и Особенная части : учеб. пособие / В. Б. Харченко. – К. : Атіка, 2000. – 288 с.

200. Про судове рішення у цивільній справі : постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.scourt.gov.ua.

201. Українська Антипіратська асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://apo.kiev.ua/news.phtml?page=9

202. Уголовный кодекс Болгарии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-bolgarii/

203. 2014 Special 301 Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ustr.gov/sites/default/files/USTR%202014%20Special%20301%20Report%20to%20Congress%20FINAL.pdf

204. Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі : Закон України від 10.04.2008 // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 23. – Ст. 213.

205. Борисов В. І. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою : монографія / В. І. Борисов, Г. С. Крайник. – Х. : Юрайт, 2012. – 296 с.

206. Киричко В. М. Практичний посібник з кримінального права України / В. М. Киричко. – Х. : ФІНН, 2010. – 720 с.

207. Маслак Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину / Н. В. Маслак. – Х. : Право, 2010. – 232 с.

208. Антонян Ю. М. Криминальная патопсихология : монография / Ю. М. Антонян, В. В. Гульдан. – М.: Наука, 1991. – 248 с.

209. Уголовный кодекс Латвийской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : crimpravo.ru/codecs/latvii/2.doc

210. Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія / О. В. Наден ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Х. : Право, 2012. – 272 с.

211. Орловская Н. А. Основания и принципы построения уголовно-правовых санкций : монография / Н. А. Орловская. – Одесса : Юрид. лит., 2011. – 618 с.

212. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ : Закон України від 31.05.2007 // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 44. – Ст. 512.

213. Панов М. І. Вибрані наукові праці з проблем правознавства / М. І. Панов ; упоряд.: Н. О. Гуторова, Ю. П. Дзюба. – К. : Ін Юре, 2010. – 812 с.

214. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень: Закон України від 11.06.2009 // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 25. – Ст. 188.

215. Пироженко О. С. Покарання, що обмежують майнові права засуджених, за кримінальним правом України : монографія / О. С. Пироженко. – Х. : НікаНова, 2012. – 294 с.

216. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / науч. ред. И. М. Рагимова ; перевод с азербайджанского Б. Э. Аббасова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 325 с.

217. Савінова Н. А. Кримінально-правова політика та убезпечення інформаційного суспільства в Україні : монографія / Н. А. Савінова. – К. : Право України ; Х. : Право, 2013. – 292 с. – (Академічні правові дослідження. – Вип. 29).

218. Пономаренко Ю. А. Штраф як вид покарання у кримінальному праві України (за результатами реформи 2011 р.) : наук. нарис / Ю. А. Пономаренко. – Х. : Право, 2012. – 80 с.

219. Уголовный кодекс Кыргыской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.toktom.kg/lawcoll/15076.1.htm.

220. Мохончук С. М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезіс, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві та законі / С. М. Мохончук. – Х. : Право, 2013. – 216 с.

221. Сташис В. В. Особа – під охороною кримінального закону / В. В. Сташис, М. І. Бажанов. – Х. : Право, 1996. – 214 с.

222. Гриненко С. О. Реалізація принципу безпосередності у досудових стадіях кримінального процесу України : монографія / С. О. Гриненко. – Х. : Оберіг, 2008. – 224 с.

223. Уголовный кодекс Республики Таджикистан. – СПб. : Юрид. Центр Пресс, 2001. – 410 с.

224. Романюк І. М. Правова природа інтелектуальної власності як об’єкта кримінально-правової охорони / І. М. Романюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 3. – С. 295–304.

225. Гуценко К. Ф. Уголовный процесс западных государств. – Изд. 2-е, доп. и испр. / К. Ф. Гуценко, Л. В. Головко, Б.А. Филимонов. – М. : Зерцало, 2002. – 528 с.

226. Карпенко М. О. Особливості провадження в справах про злочини неповнолітніх : монографія / М. О. Карпенко. – Х. : Фінн, 2009. – 240 с.

227. Шумило М. Є. Охорона прав і законних інтересів особи, щодо якої здійснюється провадження із застосування примусових заходів медичного характеру, на стадії досудового розслідування : монографія / М. Є. Шумило, Г. К. Тетерятник. – Донецьк : ДЮІ МВС, 2012. – 214 с.

228. Яновська О. Г. Концептуальні засади функціонування і розвитку змагального кримінального судочинства: монографія / О. Г. Яновська ; НАВС. – К. : Прецедент, 2011. – 303 с.

229. Тітко І. А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія / І. А. Тітко. – Х. : Право, 2010. – 216 с.

230. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю / О. Е. Радутний. – Х. : Ксілон, 2008.

231. Беспалько І. Л. Система принципів кримінального процесу та проблема їх класифікації: монографія / І. Л. Беспалько. – Х. : Фінн, 2011. – 216 с.

232. Коваль А. Проблеми додаткової кваліфікації порушень авторського права і суміжних прав / А. Коваль // Юридична газета. – 2005. – 18 серпня. – № 15 (51).

233. Гаухман Л. Д. Уголовная ответственность за преступления в сфере экономики / Л. Д. Гаухман, С. В. Максимов. – М., 1996.

234. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2011 роки) / упоряд.: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2011.

235. Харченко В. Б. Реалізація принципів кримінальної політики в контексті здійснення законодавчої діяльності (щодо захисту прав інтелектуальної власності) / В. Б. Харченко // Віче. – 2009. – № 6. – С. 29–32.

236. Грошевий Ю. М. Докази і доказування у кримінальному процесі : наук.-практ. посіб. / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. – К. : КНТ, 2006. – 272 с.

237. Трайнин А. Н. Состав преступления по советскому уголовному праву / А. Н. Трайнин. – М.: Юрид. лит., 1951. – 388 с.

238. Демидова Л. М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика / Л. М. Демидова. – Х. : Право, 2013. – 231 с.

239. Уголовный кодекс Республики Узбекистан (с изм. и доп. на 15 июля 2001 г. / вступ. статья М. Х. Рустамбаева, А. С. Якубова, З. Х. Гулямова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 338 с.

240. Харвей Э. Р. Платное общественное достояние: сравнительно-правовой анализ в свете опыта законодательства Аргентины / Э. Р. Харвей // Бюллетень по авторскому праву. – 1995. – № 4. – С. 33–45.

241. Уголовный кодекс Республики Армения / Е. Р. Азаряна, Н. И. Мацнева ; предисловие Е. Р. Азаряна ; перевод с армянского Р. З. Авакяна. – СПб. : Юридический Центр Пресс, 2004. – 450 с.

242. Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния / Ю. В. Баулин. – Х. : Основа, 1991. – С. 23–45.

243. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда при нарушении авторских прав / А. М. Эрделевский // Бюллетень по авторскому праву. – 1996. – № 4. – С. 49–52.

244. Борисов В. И. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения / В. И. Борисов, С. В. Гизимчук. – Х. : Консум, 2001 – 154 с.

245. Приходько В. Критерії класифікації джерел кримінального права / В. Приходько // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 12. – С. 79–81.

246. Честной А. Патент – не лицензия на охоту / А. Честной, С. Сургучева // Интеллектуальная собственность. – 1996. – № 3–4. – С. 3–6.

247. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. – 3-тє, вид., переробл. та допов. / Юрій Александров, Володимир Антипов, Микола Володько та ін. ; за ред. Миколи Мельника, Вадима Клименка ; Нац. акад. внутрішніх справ України, Київський міжнародний ун-т, Київський юридичний ін-т МВС України. – К. : Юридична думка, 2004. – 351 с.

248. Туманянц А. Р. Контрольні функції суду у сфері кримінального судочинства / А. Р. Туманянц. – Х. : Основа, 2000. – 108 с.

249. Орешкин М. И. Уголовная ответственность за плагиат / М. И. Орешкин // Вестник российской правовой академии. – 2005. – № 4. – С. 55–58.

250. Нор В. Т. Проблеми теорії і практики судових доказів / В. Т. Нор. – Львів : Вища шк., 1978. – 111 с.

251. Макдональд Б. А. Как защищают интеллектуальную собственность в США / Б. А. Макдональд, М. Барщевский // Закон. – 1994. – № 1. – С. 97–99.

252. Уголовный кодекс Грузии / науч. ред. З. К. Бигвава. – СПб. : Юридический Центр Пресс, 2002. – 409 с.

253. Лапин С. Основания к возбуждению уголовного дела о нарушении авторских и смежных прав / С. Лапин, Б. Завидов // Интеллектуальная собственность. – 2000. – № 5. – С. 73.

254. Дитц А. Место закона об интеллектуальной собственности в правовой системе / А. Дитц // Юридический консультант. – 1997. – № 5–6. – С. 29–38.

255. Лобойко Л. М. Принцип диспозитивності в кримінальному процесі України : монографія / Л. М. Лобойко. – Донецьк : Юрид. акад. М-ва внутр. справ ; Ліра ЛТД., 2005. – 216 с.

256. Уголовный кодекс Республики Казахстан : Закон Республики Казахстан от 16 июля 1997 года № 167 / Предисловие министра юстиции Республики Казахстан докт. юрид. наук, проф. И. И. Рогова // Ведомости Перламента РК, 1997 г. № 15-16. – СПб. : Юридический Центр Пресс, 2001. – 466 с.

257. Городов О. «Собственность» и «интеллектуальная собственность» / О. Городов // Интеллектуальная собственность. – 1994. – № 9. – С. 3–9.

258. Фролов Е. А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления / Е. А. Фролов // Сб. учен. тр. Сверд. юрид. ин-но. – 1969. – Вып. 10. – С. 201–209.

259. Глебовский А. Расследование уголовных дел, связанных с незаконным перемещением компакт дисков через границу / А. Глебовский // Интеллектуальная собственность. – 1990. – № 1 – С. 60.

260. Быков В. Признаки организованной преступной группы / В. Быков // Законность. – 1998. – № 9. – С. 4–8.

261. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений. – 2-е изд., перераб. и доп. / В. Н. Кудрявцев. – М. : Юристъ, 2006. – 304 с.

262. Уголовный кодекс Эстонской Республики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://constitutions.ru/?p=446

263. Валетт Б. Роль правосудия в сфере охраны прав интеллектуальной собственности во Франции. Выбор санкций / Б. Валлет // Правовая охрана интеллектуальной собственности. – М., 2003. – С. 226.

264. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть : учебник / под ред. А. С. Михлина. – М. : Юристь, 2005. – 494 с.

265. Спасович В. Д. Права авторские. Контрафакция : монография / В. Д. Спасович. – СПб. : Типография М. О. Вольфа, 1865. – 106 с.

266. Уголовный кодекс Республики Молдова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241144&subID=100093634, 100093636,100094089,100094162

267. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину: монографія / М. Й. Коржанський. – Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС; Ліра ЛТД, 2005. – 252 с.

268. Свиридов В. А. Изобретательское право: учебное пособие к спецкурсу / В. А. Свиридов. – Самара : Самарский государственный университет, 1992. – 62 с.

269. Пионтковский А. А. Курс советского уголовного права: в 6 т. / А. А. Пионтковский. – М. : Наука, 1970. – Т. 1: Уголовный закон. Часть общая. – 1970. – 311 с.

270. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16.06.1999 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – Ст. 267.

271. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

272. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Юрій Александров, Олександр Дудуров, Вадим Клименко та ін. ; за ред. Миколи Мельника, Вадима Клименка ; Нац. акад. внутрішніх справ України, Київський міжнародний уні-т. – К. : Юридична думка, 2004. – 654 с.

273. Меггс П. Б. Интеллектуальная собственность / П. Б. Меггс, А. П. Сергеев. – М. : Юристь, 2000. – 400 с.

274. Теорія кваліфікації злочинів : мультимедійний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.naiau.kiev.ua/books/mnp_tkz/Files/L1/L1_2.htm

275. Фріс П. Л. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / П. Л. Фріс. – К. : Атіка, 2004. – 486 с.

276. Чинники просторової диференціації злочинності в Україні // Часопис соціально-економічної географії: зб. наук. праць. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – Вип. 17 (2). – С. 32–36.

277. Устименко В. В. Специальный субъект преступления / В. В. Устименко. – Х. : Вища школа, 1989. – С. 44–56.

278. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / В. О. Навроцький. – К. : Атіка, 1999.

279. Наумов А. В. Российское уголовное право. Общая часть : курс лекций / А. В. Наумов. – М. : БЕК, 1996. – 551 с.

280. Основи права України : навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. / В. Я. Бурак, В. К. Грищук, О. В. Грищук та ін. ; за ред. В. Л. Ортинського. – Львів : Оріяна-Нова, 2005. – 368 с.

281. Суб'єктивні ознаки основного складу злочину «торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини». Суб'єктивна сторона складу злочину [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukr.vipreshebnik.ru/2012-06-25-13-15-09/25.html

282. Музика А. А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія / А. А. Музика, Є. В. Лащук. – Х. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 192 с.

283. Уголовный кодекс Республики Беларусь. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 341 с.

284. Мозяков В. В. Керівництво для слідчих / В. В. Мозяков. – М. : Іспит, 2005. – 912 с.

285. Генрих Н. В. Предмет и метод уголовно-правового регулирования: история, теория и практика : монография / Н. В. Генрих. – М. : Норма : Инфра-М., 2011. – 320 с.

286. Максимов С. В. Защита авторских прав творческих работников в вопросах и ответах : пособие / С. В. Максимов. – Пермь : Пермский региональный правозащитный центр, 2002. – 50 с.

287. Безуглий Л. А. Кримінологічна характеристика осіб та угруповань, які займаються незаконним відтворенням та розповсюдженням комп'ютерних програм і баз даних / Л. А. Безуглий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

ДОДАТКИ

Додаток А

ВІКОВИЙ РОЗПОДІЛ ОСІБ, КОТРІ ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Вік осіб, котрі вчинили злочини у сфері інтелектуальної власності, (років)	Види вчинених злочинів, (%)	
	Ст. 176 КК України	Ст. 229 КК України
16–18	2,2	0,0
19–24	25,9	2,0
25–30	16,6	6,1
31–35	20,7	30,6
36–40	19,0	36,7
41–45	5,6	20,4
46–50	3,4	4,0
51–60 і старше	6,6	0,0

Додаток Б

ОСВІТНІЙ РІВЕНЬ ОСІБ, КОТРІ ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Освіта	Види вчинених злочинів, (%)	
	Ст. 176 КК України	Ст. 229 КК України
Початкова загальна або без освіти	0,0	0,0
Базова та повна загальна середня	34,1	32,6
Професійно-технічна	38,6	23,9
Базова і повна вища	23,7	43,5

Додаток В

ШЛЮБНИЙ СТАН ОСІБ, КОТРІ ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Показники	Види вчинених злочинів, (%)	
	Ст. 176 КК України	Ст. 229 КК України
Перебували у шлюбі (зокрема фактичному)	38,5	61,7
Не перебували у шлюбі	56,4	26,5
Розірвали шлюб	5,1	11,8

Додаток Д

РОЗМІР МАТЕРІАЛЬНОЇ ШКОДИ,
НЕОБХІДНИЙ ДЛЯ ПРИТЯГНЕННЯ
ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ,
ПЕРЕДБАЧЕНІ СТАТТЯМИ 176, 177 ТА 229 КК УКРАЇНИ
(станом на 01.01.2016)

Показники	Значний розмір	Великий розмір	Особливо великий розмір
Кількісний показник матеріальної шкоди	20	200	1000
Розмір одного неоподатковуваного мінімум доходів громадян, встановлений для обчислення шкоди в частині кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень	689	689	689
Сума (грн.)	13780	137800	689000

Отже, сьогодні розмір завданої шкоди в значному розмірі становить 13780 грн. (20х689); у великому розмірі – 137800 грн. (200х689); в особливо великому розмірі – 689000 грн. (1000х689).

Додаток Е

Результати соціологічного опитування
щодо вивчення та узагальнення слідчої і судової практики
застосування ст.ст. 176–177, 229 КК України.

	Кількість опитаних	Частка до загальної кількості
Органи прокуратури Львівської області	22	29,3%
Слідчі відділи ГУМВС У Львівській області	27	36,0%
Відділи БЕЗ ГУМВС У Львівській області	26	34,7%
Всього	75	100%

1. Вкажіть, будь ласка, який стаж Вашої практичної роботи.

Варіанти відповіді	Частота
до 1 року	12,8%
до 3-х років	37,0%
до 5-ти років	15,0%
до 10-ти років	29,7%
понад 10-ть років	5,5%
Всього	100%

2. Вкажіть, будь ласка, чим обумовлена, на Вашу думку, специфіка вирішення питань про притягнення до кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на інтелектуальну власність?

Варіанти відповіді	Частота
недосконалістю кримінального законодавства	22,5%
недоцільністю притягнення до кримінальної відповідальності	2,0%
складністю здійснення процесуальних дій під час розслідування цієї категорії кримінальних справ	67,8%
складністю судового розгляду та його безперспективністю	7,7%
інше	0,0%
Всього	100%

3. Вкажіть, будь ласка, за яких підстав найчастіше ухвалюється рішення про закриття кримінального провадження?

Варіанти відповіді	Частота
встановлена відсутність події кримінального правопорушення	2,5%
встановлена відсутність у діянні складу кримінального правопорушення	5,9%
не встановлені достатні докази для доведення вини особи в суді і вичерпані можливості їх отримання	91,6%
інше	0,0%
Всього	100%

4. Вкажіть, будь ласка, чи існують, на Вашу думку, особливості в кваліфікації злочинів, відповідальність за які передбачена ст.ст. 176–177, 229 КК України?

Варіанти відповіді	Частота
ні, кваліфікація на загальних підставах	32,5%
так, у зв'язку зі специфікою прояву об'єктивної сторони таких злочинів	25,9%
так, у зв'язку зі специфікою суб'єктивної сторони цих злочинів	23,3%
так, у зв'язку зі спеціальним суб'єктом цих злочинів	0,0%
так, у зв'язку з недосконалістю законодавства	18,3%
інше	0,0%
Всього	100%

5. Вкажіть, будь ласка, з якими труднощами Ви і Ваші колеги стикаються під час кваліфікації злочинів, окреслених ст.ст. 176–177, 229 КК України?

Варіанти відповіді	Частота
ні, кваліфікація на загальних підставах	2,5%
так, у зв'язку зі специфікою прояву об'єктивної сторони таких злочинів	5,9%
так, у зв'язку зі специфікою суб'єктивної сторони цих злочинів	91,6%
так, у зв'язку зі спеціальним суб'єктом цих злочинів	0,0%
так, у зв'язку з недосконалістю законодавства (в чому саме)	0,0%
інше	0,0%
Всього	100%

6. Вкажіть, будь ласка, з якими труднощами найчастіше Ви стикаєтесь під час розкриття, розслідування цих злочинів?

Варіанти відповіді	Частота
недоліки, прогалини, суперечності в законі	35,5%
відсутність методичних рекомендацій	52,9%
відсутність роз'яснень вищих судових інстанцій	11,6%
інше	0,0%
Всього	100%

7. Вкажіть, будь ласка, що потрібно, на Ваш погляд, для усунення судових і слідчих помилок, які допускаються при застосуванні ст.ст. 176, 177, 229 КК України?

Варіанти відповіді	Частота
більш точне формулювання тексту диспозиції цих норм	54,6%
видання Верховним Судом України керівних рекомендацій про порядок застосування зазначених норм	45,4%
інше	0,0%
Всього	100%

8. Вкажіть, будь ласка, чи всі суспільно небезпечні діяння, що посягають на інтелектуальну власність, охоплюються складами злочинів, передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України?

Варіанти відповіді	Частота
так	42,5%
ні	57,5%
Всього	100%

Додаток Є

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Романюк І. М. Правова природа інтелектуальної власності як об'єкта кримінально-правової охорони / І. М. Романюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 3. – С. 1–10.

2. Романюк І. М. Вітчизняне законодавство у сфері кримінально-правового захисту інтелектуальної власності / І. М. Романюк // Митна справа. – 2010. - № 4 (70). – Ч. 2. – С. 73–77.

3. Романюк І. М. Етапи становлення системи охорони права інтелектуальної власності / І. М. Романюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 2. – С. 213–222.

4. Романюк І. М. Теоретико-методологічні підходи щодо кримінально-правової характеристики посягань на інтелектуальну власність / І. М. Романюк // Митна справа. – 2013. – Спец. випуск. – С. 235–240.

5. Романюк И. Н. Криминальная ответственность за нарушения авторских и смежных прав / И. Н. Романюк // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.science-education.ru/113.

6. Романюк І. М. Інтелектуальна власність: кримінально-правові аспекти дослідження / І. М. Романюк // Наукові записки Львівського університету бізнесу і права: зб. наук. праць з юридичних наук. – 2016. – Вип. 15. – С. 119–124.

7. Романюк І. М. Інтелектуальна власність: кримінально-правові аспекти дослідження / І. М. Романюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки». – 2017. – № 876. – С. 284–289 *(наукометрична база Index Copernicus).*

8. Романюк І. М. Поняття інтелектуальної власності та необхідність її захисту / І. М. Романюк // Взаємодія громадян та правоохоронних органів в

контексті формування правової держави: правові, історичні, філософські та психологічні аспекти: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 15 травня 2008 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – С. 269–271.

9. Романюк І. М. Становлення та розвиток законодавства України про інтелектуальну власність / І. М. Романюк // Проблеми державотворення та правотворення в Україні (в контексті порівняльного правознавства та права на приватність): матеріали круглого столу (м. Львів, 22 травня 2009 р.). – Львів: ЛьвДУВС. – 2009. – С. 215–218.

10. Романюк І. М. Інтелектуальна власність як об’єкт кримінально-правової охорони / І. М. Романюк // Порівняльне правознавство: загальнотеоретичні та галузеві аспекти: тези доповідей учасників круглого столу (м. Львів, 22 травня 2009 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2009. – С. 156–159.

11. Романюк І. М. Кримінально-правова охорона інтелектуальної власності в Україні / І. М. Романюк // Теоретичні та філософсько-правові аспекти державотворення та правотворення в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 14 травня 2010 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – С. 196–198.

12. Романюк І. Кримінально-правова охорона об’єктів авторського і суміжних прав / І. Романюк // Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку: зб. тез доповідей Першого науково-практичного круглого столу (м. Львів, 29 лютого 2016 р.). – Львів: ПП «Леся», – 2016. – С. 65–68.